

NARZĘDZIA TECHNOLOGICZNE USŁUG
INFORMACYJNYCH BIBLIOTEKI
INSTYTUTU NAUK PRAWNYCH PAN

Narzędzia technologiczne usług informacyjnych biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN

ALEKSANDRA GRZĄDKA

Wydawnictwo INP PAN
Warszawa 2021

Aleksandra Grządka

Instytut Nauk Prawnych PAN

ORCID: 0000-0001-9275-2514

Recenzenci:

dr hab. Mateusz Błachucki, prof. INP PAN, Instytut Nauk Prawnych PAN

dr Leszek Szafrąński, Uniwersytet Jagielloński

Redakcja i korekta językowa: Wydawnictwo INP PAN

Proofreading: Rob Brooks

Projekt okładki i layoutu, skład i łamanie: Grzegorz Gromulski

Rada Naukowa Wydawnictwa INP PAN

dr hab. Celina Nowak, prof. INP PAN

prof. dr hab. Władysław Czapliński

prof. dr hab. Irena Rzeplińska

dr hab. Mateusz Błachucki, prof. INP PAN

dr hab. Anna Młynarska-Sobaczewska, prof. INP PAN

dr Wojciech Drobny

ISBN: 978-83-66300-48-4 (druk); 978-83-66300-49-1 (ebook)

DOI: 10.5281/zenodo.5790748

Wydanie I, Warszawa 2021 © Copyright INP PAN

Wydawnictwo INP PAN

ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa

e-mail: wydawnictwo@inp.pan.pl

tel.: (22) 65-72-738

Druk i oprawa

Drukarnia Sowa Sp. z o.o.

Nakład: 100 egz.

INP PAN

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów i skrótowców	5
Wstęp	7
Rozdział 1.	
Prezentacja biblioteki INP PAN	9
1.1. Historia Instytutu Nauk Prawnych PAN i biblioteki Instytutowej 9	
1.1.1. Powstanie Instytutu Nauk Prawnych PAN i pierwsze lata istnienia biblioteki.....	9
1.1.2. Rozwój księgozbioru i usług bibliotecznych w latach 70. i 80.....	12
1.1.3. Biblioteka INP PAN w dobie informatyzacji.....	15
1.2. Biblioteka INP PAN w dobie cyfryzacji	20
1.2.1. Zmiana zintegrowanego systemu bibliotecznego	20
1.2.2. Ankieta wśród pracowników i studentów	25
1.2.3. Założenie repozytorium	27
1.2.4. Strona internetowa.....	29
1.3. Ramy prawne funkcjonowania biblioteki INP PAN	33
Rozdział 2.	
Zasoby i usługi informacyjne bibliotek naukowych	37
2.1. Rola zasobów i usług informacyjnych w działalności bibliotek.....	37
2.2. Biblioteka CIOP-PIB i Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego jako przykłady biblioteki naukowej	40
2.3. Zasoby informacyjne w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk.....	42

Rozdział 3.**Narzędzia do zarządzania zasobami**

informacyjnymi w bibliotece INP PAN.....	47
3.1. DSpace	47
3.2. KOHA.....	52
3.3. Open Journal Systems.....	57

Rozdział 4.**Analiza wykorzystania narzędzi i zasobów usług**

informacyjnych Instytutu Nauk Prawnych PAN	63
4.1. Wykorzystanie systemów DSpace, KOHA i OJS w bibliotece INP PAN	63
4.1.1. DSpace w repozytorium INP PAN	63
4.1.2. KOHA w bibliotece INP PAN	64
4.1.3. Platforma OJS w Instytucie Nauk Prawnych PAN	67
4.2. Analiza zasobów informacyjnych INP PAN	70
4.3. Możliwe zmiany.....	83

Zakończenie	87
--------------------------	-----------

Bibliografia	89
---------------------------	-----------

Materiały archiwalne.....	89
Publikacje naukowe.....	90
Netografia	96
Inne	97
Wykaz aktów prawnych.....	97
Spis ilustracji	98
Spis tabel	98
Spis wykresów.....	98

Streszczenie	99
---------------------------	-----------

WYKAZ SKRÓTÓW I SKRÓTOWCÓW

- AZ INP PAN – Archiwum Zakładowe Instytutu Nauk Prawnych PAN
BIP – Biuletyn Informacji Prawniczej
BN – Biblioteka Narodowa
CBOSA – Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
CC&EEL – „Contemporary Central and East European Law”
CIOP-PIB – Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut badawczy
Dz.U. – Dziennik Ustaw RP
DOAJ – Directory of Open Access Journals
DPC – „Droit Polonaise Contemporain”
DUN – program Działalność Upowszechniająca Naukę
eBP – e-Biblioteka Prawnicza
ePBP – e-Polska Bibliografia Prawnicza
ETPC – Europejski Trybunał Praw Człowieka
FAQ – często zadawane pytania (ang. *frequently asked questions*)
GUS – Główny Urząd Statystyczny
ICM UW – Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego
i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego
il. – ilustracja / ilustracje
INP PAN – Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk
IPiP PAN – Instytut Państwa i Prawa Polskiej Akademii Nauk
IRWiR PAN – Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
IT – technologia informatyczna (ang. *information technology*)
KHW – kartoteka haseł wzorcowych
MEiN – Ministerstwo Edukacji i Nauki
MIT – Massachusetts Institute of Technology
MKiDN – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MNiSW – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
MPDL – Max Planck Digital Library
NCBiR – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju
NCN – Narodowe Centrum Nauki
NSA – Naczelny Sąd Administracyjny
NUKAT – Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny
OA – otwarty dostęp (ang. *open access*)
OCR – optyczne rozpoznawanie znaków ang. (*optical character recognition*)
OJS – Open Journals System
OPAC – elektroniczny katalog biblioteczny (*Online Public Access Catalog*)
PAN – Polska Akademia Nauk
PKP – Public Knowledge Project
PW – Politechnika Warszawska

- PYIL – „Polish Yearbook of International Law”
SAOS – System Analizy Orzeczeń Sądowych
SBP – Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
SEO – optymalizacja dla wyszukiwarek internetowych (*Search Engine Optimization*)
SIP – system informacji prawnej
SN – Sąd Najwyższy
tab. – tabela
TK – Trybunał Konstytucyjny
TSUE – Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UG – Uniwersytet Gdański
UJ – Uniwersytet Jagielloński
UMK – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
UW – Uniwersytet Warszawski
WCAG – wytyczne dotyczące dostępności treści internetowych (*Web Content Accessibility Guidelines*)
WHO – Światowa Organizacja Zdrowia (World Health Organization)
WKBN – Warszawska Konferencja Bibliotek Naukowych
ZDIN – Zakład Dokumentacji i Informacji Naukowej

WSTĘP

Współcześnie zasoby informacyjne i zarządzanie nimi stanowią bardzo ważny obszar pracy bibliotek. Udostępnianie zasobów w Internecie przyciąga do biblioteki nowych użytkowników, a stałym – oferuje natychmiastowy i bezpośredni dostęp do potrzebnych informacji. W dobie komputeryzacji użytkownicy chcą mieć dostęp do zasobów informacyjnych bez konieczności wizyty w samej bibliotece. Nie chcąc tracić swoich użytkowników, biblioteki powinny udostępniać zasoby na szeroką skalę. Zarządzanie zasobami informacyjnymi ułatwiają narzędzia cyfrowe dostosowane do wszystkich zadań niegdyś realizowanych stacjonarnie. Choć obecnie zarządzanie zasobem informacyjnym jest możliwe często za pomocą jednego, wielofunkcyjnego narzędzia informatycznego, pozwalającego na gromadzenie, modyfikowanie, przeszukiwanie i udostępnianie zasobu według potrzeb bibliotekarzy oraz użytkowników, zazwyczaj biblioteki korzystają z wielu systemów i narzędzi informatycznych, dostosowanych do specyfiki danego zasobu i właściwego mu formatu opisu oraz języka informacyjno-wyszukiawczego. Za ich pośrednictwem biblioteki opracowują i udostępniają w katalogu bibliotecznym informacje o zasobie własnym, tworzą bazy, bibliograficzne czy bibliograficzno-abstraktowe, realizują digitalizację i udostępnianie cyfrowych kopii materiałów bibliecznych, umożliwiają przeszukiwanie zasobów zewnętrznych.

W literaturze naukowej niewiele pisze się na temat zasobów informacyjnych bibliotek instytutów naukowych Polskiej Akademii Nauk. Zazwyczaj są to prace skupiające się na jednym narzędziu bądź jednym zasobie. Niniejsza monografia opisuje kompleks narzędzi technologicznych cyfrowych usług informacyjnych biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN¹. Celem pracy jest przedstawienie narzędzi, z których korzysta INP PAN do zarządzania i udostępniania zasobów informacyjnych, a także ukazanie podstawowych metod tworzenia i udostępniania zasobów informacyjnych przez bibliotekę.

Na potrzeby niniejszej pracy narzędzia cyfrowe usług informacyjnych, wykorzystywane przez bibliotekę Instytutu Nauk Prawnych PAN, zostały opisane i rozpatrzone na podstawie piśmiennictwa naukowego oraz analizy stron internetowych i aplikacji webowych INP PAN.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale I opisano historię Instytutu i uwarunkowania rozwoju biblioteki od początku jego istnienia, a także w dobie cyfryzacji. Omówiono również definicję biblioteki naukowej, zasobów informacyjnych oraz wskazano koncepcje zarządzania zasobami.

1 Zapis nazwy biblioteka Instytutu Nauk Prawnych PAN wynika z faktu, że obecnie nie jest ona wyodrębnioną komórką organizacyjną w strukturze Instytutu, a jedynie określeniem przestrzeni fizycznej i zakresu zadań realizowanych w ramach większej struktury organizacyjnej realizującej zadania pomocnicze wobec prac naukowo-badawczych realizowanych przez pracowników naukowych.

W rozdziale II opisano zasoby informacyjne udostępniane przez INP PAN. W kolejnym rozdziale wskazano narzędzia wykorzystywane przez bibliotekę INP PAN do zarządzania zasobami informacyjnymi: system biblioteczny KOHA (wykorzystywany także do zarządzania bazą bibliograficzno-abstraktową Polskiej Bibliografii Prawniczej, obecnie: ePBP), oprogramowanie do zarządzania czasopismami naukowymi Open Journal Systems (OJS) oraz oprogramowanie do zarządzania repozytorium instytucjonalnym DSpace.

Rozdział IV poświęcony jest opisowi implementacji narzędzi cyfrowych (KOHA, OJS, DSpace) w bibliotece INP PAN, analizie zasobów informacyjnych biblioteki i sposobu ich prezentacji, a także możliwym zmianom, których wprowadzenie usprawniłoby zarządzanie nimi.

W zakończeniu pracy opisano wyniki przeprowadzonych analiz oraz podjęto próbę wskazania możliwych kierunków dalszych badań w tej tematyce dla rozwinięcia jakości usług świadczonych nie tylko przez bibliotekę INP PAN, ale także inne biblioteki instytutów Polskiej Akademii Nauk, które w swojej działalności mierzą się z podobnymi ograniczeniami.

Niniejsza publikacja powstała na bazie pracy dyplomowej, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Barbary Sosińskiej-Kalaty, obronionej w czerwcu 2021 r. na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Autorka pragnie wyrazić podziękowania za wszelkie cenne uwagi i spostrzeżenia przekazane w toku przygotowania pracy.

Zarówno rozwój narzędzi informatycznych jak i wydanie niniejszej publikacji nie byłoby możliwe bez życzliwego wsparcia Pani Dyrektora Instytutu Nauk Prawnych PAN dr hab. Celiny Nowak, prof. INP PAN – Przewodniczącej Rady Naukowej wydawnictwa instytutowego oraz Zastępcy Dyrektora Pana dr. Wojciecha Drobrego, za co autorka niniejszej książki składa serdeczne podziękowania.

Podziękowania należą się również recenzentom wydawniczym publikacji: dr hab. Mateuszowi Błachuckiemu, prof. INP PAN oraz dr Leszkowi Szafrąnskiemu za cenne spostrzeżenia.

ROZDZIAŁ 1.

PREZENTACJA BIBLIOTEKI INP PAN

1.1. Historia Instytutu Nauk Prawnych PAN i biblioteki Instytutowej

1.1.1. Powstanie Instytutu Nauk Prawnych PAN i pierwsze lata istnienia Biblioteki

Instytut Nauk Prawnych PAN został powołany do życia 5 czerwca 1956 r. na bazie dwóch zakładów istniejących w strukturach ówczesnej Polskiej Akademii Nauk – istniejącego od 1952 r. Zakładu Nauk Prawnych PAN oraz Zakładu Kryminologii PAN. W 1975 r. Instytut Nauk Prawnych zmienił nazwę na Instytut Państwa i Prawa PAN. Po upływie 15 lat zdecydowano się na powrót do nazwy poprzedniej, którą instytucja nosi do dnia dzisiejszego.

Podstawowym zadaniem statutowym Instytutu jest prowadzenie badań zgodnie z zatwierdzonym planem naukowo-badawczym, a także dążenie do wydawania fundamentalnych dzieł dla różnych dziedzin prawa¹. W zadaniu tym miała pomóc zorganizowana w strukturze Instytutu Biblioteka oraz Zakład Dokumentacji i Informacji Naukowej (przekształcony po latach w zespół Polskiej Bibliografii Prawniczej). Biblioteka powstała na bazie księgozbiorów podręcznych Zakładu Nauk Prawnych i Zakładu Kryminologii. Po powstaniu Instytutu Nauk Prawnych, od 1 października 1956 r. biblioteka Zakładu Nauk Prawnych stała się biblioteką instytutową. Odrębność księgozbioru Zakładu Kryminologii utrzymywała się aż do 2018 r., choć formalnie od lat 70. tworzył on zasób biblioteczny Instytutu Nauk Prawnych PAN². Pod koniec 1956 r. stan księgozbioru wynosił 1 610 zwartych pozycji wydawnictw (książek) oraz 65 tytułów wydawnictw ciągłych (czasopism) zagranicznych oraz 19 krajowych. Bibliotekę do 1 listopada 1956 r. prowadził jeden bibliotekarz, dopiero później liczebność personelu została zwiększona do trzech osób³. Jednak w sprawozdaniach wciąż wskazywano na problem niedostatecznej obsady personalnej, niezdolnej do realizacji wszystkich zadań stawianych przed biblioteką, posiadającą jeden z najbardziej znaczących w Polsce księgozbiorów naukowych z zakresu prawa i nauk społecznych. W pierwszej fazie funkcjonowania

1 *Instytut Państwa i Prawa PAN (1956–1981)*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981, s. 5–6.

2 Pierwszy wpis w księdze inwentarzowej zapisany został dnia 26 lutego 1955. AZ INP PAN, sygn. 67/4, Analizy tematyczne lub przekrojowe, ankietyzacja. Informacja o historii, zadaniach, zbiorach i planach Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN [2015].

3 AZ INP PAN, sygn. 59/1, Sprawozdania z działalności z wykonania planów rocznych. Sprawozdania z działalności Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN w roku 1956 [1957].

biblioteki obsługiwała w zasadzie jedynie pracowników naukowych INP PAN⁴, później otworzyła się dla badaczy związanych z innymi jednostkami akademickimi i studentów warszawskich uczelni.

Planowano, że Instytut, a z nim biblioteka, stanie się *ośrodkiem dynamizującym stosowanie nowoczesnych metod badań naukowych w polskim prawoznawstwie, że będzie nowoczesnym warsztatem badawczym, służącym idei integracji nauk prawnych z innymi naukami społecznymi oraz, że będzie korzystnie [...] oddziaływał na całe polskie prawoznawstwo*⁵. W tym celu rozpoczęto wydawanie publikacji naukowych, w tym fundamentalnych syntez dla poszczególnych dziedzin prawa, których powstanie nie byłoby możliwe bez dostępu autorów do zasobnej – również w publikacje zagraniczne – biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN. Polityka gromadzenia zbiorów bibliotecznych INP PAN odzwierciedlała kierunki rozwoju Instytutu i priorytetowe zadania badawcze prowadzone w zakładach naukowych. Już pierwszym okresie istnienia Instytutu stwierdzono, że dla rozwoju prawa polskiego należy sięgać do prac w językach obcych, tworzonych przez naukowców z innych państw, zarówno z krajów socjalistycznych, jak i tzw. kapitalistycznych⁶, czym wyróżniała się wśród innych księgozbiorów akademickich.

Od początku biblioteka INP PAN borykała się z problemami lokalowymi – brakiem dostatecznego miejsca i regałów dla zbiorów. Niewłaściwy okazał się w tamtym czasie również sposób wykorzystywania pomieszczenia przeznaczonego dla biblioteki, który utrudniał pracę bibliotekarzy z powodu zbyt małej przestrzeni oraz braku osobnej czytelnicy jako miejsca obsługi czytelników i udostępniania księgozbioru⁷. Dzięki decyzji Komisji Inwentarzowej w Bibliotece, uzupełniono niezbędną ilość regałów, a także dla zabezpieczenia zbiorów przeniesiono czytelnię do innego pomieszczenia, co zdecydowanie ułatwiło bibliotekarzom pracę, a bibliotece dało szansę na systematyczny rozwój⁸.

Niedostateczna obsada personalna uniemożliwiała należytą opiekę nad unikalnym księgozbiorem, liczącym wówczas 4 850 pozycji. Już w 1958 r. podczas kontroli

4 AZ INP PAN, sygn. 59/2, Sprawozdanie dla GUS z wykonania planów rocznych za 1956 r. [1957].

5 *Instytut Państwa i Prawa PAN (1956–1981)*, s. 6.

6 Tamże, s. 13.

7 AZ INP PAN, sygn. 59/4, Komisje i komitety wydawnicze i biblioteczne. Protokół Komisji Inwentaryzacyjnej ds. wydawnictw zwartych w bibliotece podręcznej Instytutu Nauk Prawnych PAN. Od 26 września 1966 r. Biblioteka została zamknięta po awarii sufitu, która spowodowała natychmiastową konieczność przeniesienia zbiorów bibliotecznych w inne, bezpieczne miejsce i uniemożliwiła obsługę czytelników – zarówno udostępnianie księgozbioru prezencyjnie jak i na zewnątrz. Przeprowadzka do lokalu zastępczego sprawiła pracownikom wiele trudności, co zaważyło na funkcjonowaniu, wydajności i jakości pracy biblioteki. W sprawozdaniu z działalności za 1966 r. można jednak doszukać się informacji, jakoby mimo awarii sufitu główny problem w możliwości udostępniania zaniżały warunki lokalowe. Znikoma, w porównaniu do potrzeb, ilość miejsca sprawiała trudności w wykorzystywaniu księgozbiorów przez pracowników Instytutu jeszcze przed awarią. AZ INP PAN, sygn. 62/16, Sprawozdania INP PAN. Sprawozdania roczne i kwartalne Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN za lata 1965–1970 [1966–1971].

8 AZ INP PAN, sygn. 59/4.

stanu faktycznego wydawnictw zwartych ujawniono brak wielu pozycji. W protokole pokontrolnym wskazywano jako powód ujawnionych braków względnych zaginięcie, brak rewersów, brak dostatecznego zabezpieczenia zbiorów⁹.

Można dojść do wniosku, że największym problemem biblioteki INP PAN w pierwszym okresie jej funkcjonowania była niedostateczna ilość miejsca (zarówno przestrzeni magazynowej jak i miejsca, w którym prowadzona byłaby obsługa użytkowników), a także brak dostatecznych środków finansowych, na pokrycie bieżących potrzeb, w tym zatrudnienie kolejnego pracownika. Problemy lokalowe i finansowe determinowały rozwój biblioteki INP PAN także w kolejnych latach jej funkcjonowania.

Mimo problemów, z jakimi się borykała, biblioteka działała prężnie, systematycznie rozwijając księgozbiór, zasoby informacyjne i zakres świadczonych usług. Z roku na rok zasób biblioteki powiększał się, a liczba odwiedzających rosła (zob. tab. 1, wykres 1). Analizując dostępne w Archiwum Zakładowym sprawozdania z lat 1966–1971, można zauważyć konsekwentne wykonywanie założonych przez bibliotekarzy planów. Wyzwanie stawiane przed biblioteką Instytutu, by była jedną z najlepszych w kraju wśród udostępniających zasoby prawne już w pierwszych latach funkcjonowania było konsekwentnie realizowane. W *Informatorze o bibliotekach gromadzących zbiory prawne* z 1986 r. biblioteka została ujęta na pierwszym miejscu. W opisie wskazano, że gromadzi wydawnictwa ze wszystkich dziedzin prawa, szczególnie zaś z zakresu prawa cywilnego materialnego oraz procesowego, kryminologii, prawa międzynarodowego publicznego i prywatnego. W tym czasie prowadzono katalog alfabetyczny, katalog rzeczowy oraz kartotekę maszynopisów prac nieopublikowanych¹⁰.

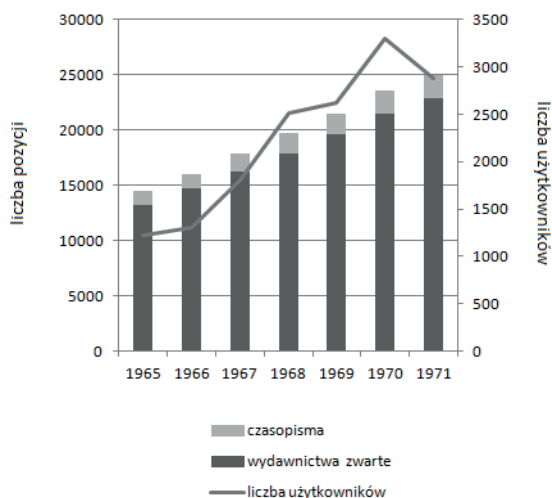
Tab. 1. Przyrost księgozbioru i użytkowników w latach 1965-1971.

rok	wydawnictwa zwarte	czasopisma	liczba użytkowników
1965	13254	1189	1218
1966	14736	1219	1300
1967	16296	1625	1811
1968	17923	1797	2509
1969	19615	1892	2624
1970	21488	2060	3301
1971	22857	2169	2884

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AZ INP PAN, sygn. 62/16.

9 Tamże.

10 H. Wisner (oprac.), *Informator o bibliotekach gromadzących zbiory prawne*, Polska Akademia Nauk, Warszawa 1968.

Wykres 1. Przyrost księgozbioru i użytkowników w latach 1965–1971.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AZ INP PAN, sygn. 62/16.

1.1.2. Rozwój księgozbioru i usług bibliotecznych w latach 70. i 80.

Sukcesywne powiększanie księgozbioru biblioteki INP PAN regularnie powodowało problemy lokalowe, rozwiązywane bądź przez ubytkowanie zbiorów, z których użytkownicy nie korzystali (co jednak nie znajdowało swojego odzwierciedlenia w ewidencji zbiorów), bądź przez pozyskanie kolejnego pomieszczenia w Pałacu Staszica. W sprawozdaniu z działalności biblioteki za I kwartał 1970 r. napisano: *Jedynym czynnikiem hamującym wzrost uzupełniania stanowią kłopoty lokalowe*¹¹. W tym samym sprawozdaniu wskazywano: *jesteśmy zmuszeniu rozszerzać wachlarz profilu gromadzenia, zamawiając równocześnie nowe atrakcyjne publikacje, potrzebne do prowadzonych już prac badawczych. Problem ewentualnego rozszerzenia ilości kierunków gromadzenia wiąże się również z rolą placówki wiodącej, jaką odgrywa Biblioteka INP. Zdaniem niektórych przedstawicieli nauki uniwersytetów polskich – nasza biblioteka posiada najlepszy księgozbiór prawniczy w Polsce. [...] jeśli mamy wciąż odgrywać rolę biblioteki wiodącej, powinniśmy gromadzić druki ze wszystkich dziedzin prawa, zwłaszcza pochodzenia zagranicznego*¹². Również stale występowały potrzeby kadrowe, związane z koniecznością wykonywania wy-

11 AZ INP PAN, sygn. 62/38, Biblioteka. Protokoły posiedzeń Komisji Bibliotecznej Instytutu Państwa i Prawa PAN [1979], s. 91.

12 Tamże, s. 90.

sokich nakładów pracy dla bieżącej realizacji zadań związanych z gromadzeniem i udostępnianiem księgozbioru, jak i rosnącymi zaległościami. Władze Instytutu dostrzegały, że bibliotekę charakteryzowała mnogość drobnych czynności, które składają się na jedno zadanie¹³.

Pracownicy biblioteki podejmowali intensywne wysiłki, starając się rozwiązać bieżące problemy. W 1978 r. zaadaptowano pomieszczenie piwniczne na magazyn biblioteczny, przenosząc tam część zbiorów. Jednocześnie przeprowadzono ubytkowanie czasopism oraz dostawiono szafy w czytelni służące do przechowywania zbiorów¹⁴. Kolejne próby zwiększania ilości miejsca podjęto już w kolejnym roku. Zdecydowano wówczas o selekcji druków zbędnych oraz wyłączeniu ze zbiorów czasopism nie związanych ściśle z prawem¹⁵.

Poza rozwiązywaniem bieżących problemów pracownicy biblioteki starali się rozwijać zarówno sam zasób, jak i możliwości korzystania z niego przez użytkowników. W 1971 r. biblioteka udostępniała swoim czytelnikom 85% literatury zagranicznej, udostępnianej pracownikom nauki wszystkich polskich uniwersytetów¹⁶. Aby zachęcić swoich pracowników do odwiedzin w bibliotece planowano również „propagandę książki”, rozumianą jako organizację wystaw nowości w zbiorach i informowaniem sekretarzy zakładów o nowych nabytkach, informowanie w czasopiśmie o zbiorach oraz wystawianie książek w gablotach¹⁷. Biblioteka wprowadzała dla użytkowników różnego rodzaju ułatwienia i pomoce, które miały zachęcić ich do korzystania z księgozbioru. W Regulaminie biblioteki z 1979 r. można znaleźć informację na temat dezyderatów w sprawie nabycia książek. Czytelnicy wpisując do księgi dezyderatów tytuł oraz autora książki informowali, że chcieliby, aby taka pozycja znalazła się w zasobach biblioteki. Poza tym czytelnicy mieli możliwość wpisywania do tejsze księgi skarg czy wniosków¹⁸. Dbanie o satysfakcję czytelników było dla bibliotekarzy jednym z najważniejszych zadań.

- 13 Tamże, s. 90–91. Problem ten był podnoszony na wielu spotkaniach Komisji Bibliotecznej i oraz sprawozdaniach w ciągu kolejnych lat. Wystarczy wskazać chociażby opisaną w sprawozdaniu za 1971 r. trudną sytuację lokalową oraz zbyt małą i niewystarczającą kadrę pracowników (AZ INP PAN, sygn. 62/16, s. 88) czy podkreślanie w uwagach końcowych sprawozdania z 1989 r. ograniczania niektórych zasobów ze względu na brak miejsca oraz potrzeby zatrudnienia przynajmniej jednej osoby (AZ INP PAN, sygn. 62/41, Biblioteka. Uwagi Przewodniczącego Komisji Bibliotecznej doc. dr. hab. Jana Pruszyńskiego w sprawie Biblioteki Instytutu Państwa i Prawa PAN [1989], s. 3).
- 14 AZ INP PAN, sygn. 62/3, Sprawy organizacyjno-naukowe. Sprawozdanie z zebrania pracowników Biblioteki Instytutu Państwa i Prawa Polskiej Akademii Nauk z Dyrektorem doc. dr. hab. Leszkiem Kubickim, 28 marca 1978 r.
- 15 AZ INP PAN, sygn. 62/29, s. 1.
- 16 AZ INP PAN, sygn. 62/16, s. 86.
- 17 AZ INP PAN, sygn. 62/29, Biblioteka. Protokoły posiedzeń Komisji Bibliotecznej Instytutu Państwa i Prawa PAN [1966–1976], s. 112.
- 18 AZ INP PAN, sygn. 62/1, Zarządzenia, okólniki, przepisy dot. organizacji Instytutu. Regulamin Biblioteki Instytutu Państwa i Prawa [1979].

W *Informatorze o placówkach informacji w Polsce* z 1978 r. Biblioteka Instytutu Państwa i Prawa została opisana jako biblioteka z zakresu tematycznego nauk prawnych, posiadająca katalogi: alfabetyczny, systematyczny, czasopism oraz prace nieopublikowane pracowników Instytutu. W jej skład wchodził ówczesnie Zakład Dokumentacji i Informacji Naukowej (ZDIN) prowadzący kartoteki: rzeczową i alfabetyczną ustawodawstwa socjalistycznych krajów europejskich oraz posiadający wydawnictwa własne, takie jak kwartalniki: „Polska Bibliografia Prawnicza”, „Przegląd Ustawodawstwa i Czasopism Prawniczych Krajów Socjalistycznych” czy „Przegląd Wybranych Czasopism Krajów Socjalistycznych”¹⁹. W tamtym czasie zbiory biblioteki wynosiły 26 612 woluminów wydawnictw zwartych, 7 345 woluminów periodyków, 1 009 jednostek wydawnictw specjalnych (maszynopisów i mikrofilmów). Bieżąca prenumerata obejmowała 269 tytułów czasopism krajowych i 465 zagranicznych.

Biblioteka IPiP PAN jako jednostka wiodąca prowadziła szeroką wymianę z zagranicznymi ośrodkami naukowymi zarówno z bloku wschodniego jak i państw zachodnich. Większą intensywnością odznaczała się współpraca z krajami socjalistycznymi, niż z tzw. kapitalistycznymi i trzeciego świata. Wynikało to zarówno z przyczyn ideologicznych, jak i z planowego charakteru znacznej części badań prowadzonych w IPiP PAN we współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowym, a także z przyczyn technicznych i czysto finansowych²⁰. W przypadku regularnej współpracy naukowej z placówkami i ośrodkami w 1981 r. należy wskazać: *francuski Centre National de la Recherche Scientifique, Instytut Maxa Plancka w RFN (cztery ośrodki), Uniwersytety: Paryż – Sorbona i Bordeaux I, Austriacką Akademię Nauk, Uniwersytet Wiedeński, Uniwersytet Tokijski, Ritsumeikan w Kioto oraz International Christian University w Tokio, Uniwersytet w Atenach, Instytut Praw Człowieka w Strasburgu, Instytut Nauk Administracyjnych w Brukseli, jak również uniwersytety i instytuty naukowe w USA i Ameryce Południowej*²¹.

Pod koniec lat 80. prof. dr hab. Jan Pruszyński, wybitny specjalista w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kultury jako przewodniczący komisji bibliotecznej wskazywał: *Biblioteka IPP PAN istniejąca od początku działania Instytutu Nauk Prawnych jest placówką cenną i pożyteczną tak dla pracowników Instytutu, jak innych organizacji naukowych. Na księgozbiór jej składają się zarówno pozycje pochodzące z dawnego Zakładu Nauk Prawnych, jak i liczne zakupy krajowe i zagraniczne, dary oraz egzemplarze pochodzące z wymiany zagranicznej, a także dary i spuścizny. Dział czasopism zawiera tytuły krajowe i zagraniczne od pracy codziennej, po niskonakładowe periodyki naukowe dostępne praktycznie jedynie w tej bibliotece*²².

19 M. Załuska, I. Klimowiczowa, *Informator o placówkach informacji w Polsce (biblioteki, ośrodki INTE)*. Biblioteka Narodowa, Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, Warszawa 1978, s. 417–418.

20 *Instytut Państwa i Prawa PAN (1956–1981)*, s. 30.

21 Tamże, s. 31.

22 AZ INP PAN, sygn. 62/41.

Jak pisała w marcu 1972 r. kierownik biblioteki Wanda-Tekla Zawilińska w piśmie do Sekretarza Naukowego PAN prof. dr inż. Jana Kaczmarka, *księgozbiór Biblioteki pieczętowanie gromadzony, przy czynnym współudziale Komisji Bibliotecznej, złożonej z pracowników nauki Instytutu jest ogromny wartościowy. W 50% korzystają z niego pracownicy Instytutu, a w 50% pracownicy naukowcy uniwersytetów. Służy więc polskiemu pracownikom nauki*²³. O unikalności zbiorów świadczą sprawozdania biblioteki Instytutu z wymiany zagranicznej, zwłaszcza za okres do 1975 r.²⁴ Jeszcze w 1992 r. biblioteka INP PAN miała największy w Polsce księgozbiór z zakresu prawa międzynarodowego, w tym prawa wspólnotowego Unii Europejskiej. Po dzień dzisiejszy w skali kraju wyróżnia się księgozbiór z zakresu kryminologii²⁵.

1.1.3. Biblioteka INP PAN w dobie informatyzacji

Na początku lat 90. wiodąca rola biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN przejawiała się z udostępnianiu zasobów innym bibliotekom i instytucjom, których listę przedstawiono w Ankiecie dla podmiotów zewnętrznych dotyczących funkcjonowania biblioteki, m.in. Bibliotece Urzędu Rady Ministrów, Kancelarii Senatu RP, Bibliotece Sądu Najwyższego, Narodowemu Bankowi Polskiemu czy bibliotekom różnych wydziałów Uniwersytetu Warszawskiego²⁶. W tej samej ankiecie o napisano: *Biblioteka INP PAN wyróżnia się bardzo dobrym księgozbiorem z zakresu prawa międzynarodowego [...] posiadamy także cenny zbiór wydawnictw dotyczących praw człowieka oraz zagadnień prawnych ochrony środowiska naturalnego. Posiadamy najnowszy i najlepszy w kraju księgozbiór z zakresu kryminologii. 90% ubiegłorocznych zakupów stanowiły wydawnictwa zagraniczne. Prenumerujemy 70 tytułów zachodnich czasopism – często są to jedyne tytuły w kraju*²⁷.

W latach 90. stale aktualne pozostawały problemy lokalowe i kadrowe, występujące w poprzednich latach. W ankiecie dla podmiotów zewnętrznych dotyczących funkcjonowania biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN z 1992 r. napisano: *praktycznie nie mamy już powłnej powierzchni[!] magazynowej*²⁸. W podobnej ankiecie z 1995 r. na pytanie o najtrudniejszy ówczesnie problem do rozwiązania wskazano: *zbyt małe zatrudnienie – brak co najmniej 2 pracowników [...], brak księgozbioru [...], małe środki finansowe przeznaczone na gromadzenie [...], trudności*

23 AZ INP PAN, sygn. 62/27, Biblioteka. Sprawozdania statystyczne biblioteki dla GUS za lata 1960–1972 [1964–1972], s. 21.

24 Tamże, s. 3–15, 20–27, 30–38, 40–47; AZ INP PAN, sygn. 62/17, Sprawozdania INP PAN. Sprawozdania z wymiany zagranicznej za lata 1969–1972 [1970–1972], s. 2–12, 15–24, 26–35, 37–46; AZ INP PAN, sygn. 62/19, Sprawozdania IPiP PAN. Sprawozdania z wymiany zagranicznej za lata 1973–1980, [1974–1980], s. 2–11, 14–10, 25–34.

25 AZ INP PAN, sygn. 64/1, k. 3.

26 AZ INP PAN, sygn. 62/47, Biblioteka. Ankiety dla podmiotów zewnętrznych dotyczące funkcjonowania Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN [1992–1993], s. 5.

27 AZ INP PAN, sygn. 62/47, s. 3.

28 Tamże, s. 4 [ortografia zastana].

*lokalowe*²⁹. W 1998 r. w uwagach do planu finansowego Instytutu wprost napisano, że od 2 lat z braku funduszy Biblioteka INP PAN nie kupiła ani jednego zagranicznego wydawnictwa książkowego – z wiodącej biblioteki prawniczej staje się zbiorem zdezaktualizowanej literatury, która niedługo wykorzystywana będzie jedynie do celów porównawczych i prac historycznych, nie zaś do bieżących prac naukowych [...] nasza powierzchnia magazynowa jest już całkowicie wykorzystana, stąd konieczność przeprowadzenia melioracji zbiorów, tj. usunięcie zdezaktualizowanych wydawnictw – prace te, niezwykle pracochłonne i nuniernuchomiające[!] magazyny powinny być przeprowadzone poza godzinami pracy biblioteki³⁰.

Ze względu na niemożność powiększenia powierzchni magazynowej sukcesywnie prowadzono „meliorację zbiorów”, którą rozumiano jednak nie jako przemieszczenie woluminów pomiędzy pomieszczeniami magazynowymi ale nieewidencjonowane ubytkowanie (usunięcie) zdezaktualizowanych w ocenie bibliotekarzy wydawnictw³¹. Jednocześnie przez cały okres lat 90. co rok planowano również m.in. aktualizację i odnowienie księgozbioru, uzupełnianie druków wymiennych czy – istotne z punktu oceny usług informacyjnych biblioteki – połączenie katalogu alfabetycznego i systematycznego oraz uzupełnienie opisu katalogowego o deskryptory analogiczne do deskryptorów występujących w Polskiej Bibliografii Prawniczej³², co miało ułatwiać szybkie i precyzyjne opracowywanie zestawień bibliograficznych, a zarazem na usprawnienie korzystania ze zbiorów biblioteki. Ponawianie w kolejnych rocznych planach rzeczowych biblioteki INP PAN ciągle tych samych priorytetów w porządkowaniu zadań związanych z gromadzeniem zbiorów i usługami informacyjnymi, świadczy o trudnościach w ich realizacji (w tym zarówno rozpoczęciu jak i ukończeniu)³³. W 1995 r. stan księgozbioru wynosił wydawnictwa zwarte biblioteki wynosiły 38 800 woluminów wydawnictw zwartych (książek) i 370 tytułów czasopism, z czego 252 to tytuły periodyków zagranicznych. Prowadzono katalogi: alfabetyczny, rzeczowy – wg własnej klasyfikacji rzeczowej oraz kartotekę informacyjną orzecznictwa Sądu Najwyższego. Bazą danych prowadzoną przez Zakład Dokumentacji i Informacji Naukowej była Polska Bibliografia Prawnicza, kierowana w tamtym okresie przez mgr Martę Jaszczuk³⁴.

W ankiecie dla podmiotów zewnętrznych dotyczących funkcjonowania biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN w 1992 r. opisano pierwszy okres in-

29 AZ INP PAN, sygn. 62/50, Biblioteka. Ankiety dla podmiotów zewnętrznych dotyczące funkcjonowania Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN [1995–1996], s. 7.

30 AZ INP PAN, sygn. 62/9, Finanse. Planowanie budżetu na lata 1992–1998 [1991–1997], s. 28 [interpunkcja zastana].

31 Zob. m.in. tamże, s. 18, 26.

32 Tamże, s. 20.

33 Rozpoczęcie uspołnienienia opisów bibliograficznych w katalogu bibliotecznym o indeksy wyszukiwawcze opracowane w ramach realizacji projektu „e-PBP – nowa odsłona Polskiej Bibliografii Prawniczej” planowane jest na 2022 r. i dużej mierze zależy od dostępności księgozbioru (spakowanego na czas remontu pomieszczeń magazynowych).

34 AZ INP PAN, sygn. 62/50, s. 10.

formatyzacji. W punkcie, w którym można było napisać o istotnych i przydatnych informacjach zaznaczono: *w końcu ubiegłego roku Biblioteka została wyposażona w komputer dobrej klasy z kompletem niezbędnych programów (+ drukarka + skaner), a pracownicy Biblioteki odbyli kurs komputerowy i są w stanie obsługiwać ww. sprzęt; niestety wobec braków kadrowych komputer aktualnie nie jest wykorzystywany. Od 2 lat Biblioteka jest wyposażona w kserograf na jej wyłączne potrzeby*³⁵.

W kolejnych latach, mijających pod znakiem powszechnej komputeryzacji bibliotek i automatyzacji procesów bibliotecznych, utrzymanie wiodącej roli biblioteki INP PAN wśród bibliotek i ośrodków naukowej informacji prawnej stawało się coraz trudniejsze. Rosło znaczenie konkurencji, już nie tylko w postaci bibliotek polskich, ale także zagranicznych, do których dostęp stał się bardziej powszechny i popularny.

W październiku 1999 r. między INP PAN a ILSOFT Usługi Komputerowe zawarto umowę w zakresie udzielenia licencji do bazy danych Polskiej Bibliografii Prawniczej w programie ILSOFT EWP NetWin v.3.3, następnie ILSOFT BP NetWin v.12.0. Był to autorski program Jerzego Jaszczuka. Udostępnienie online bazy bibliograficznej miało przyczynić się do wzrostu liczebności użytkowników w Internecie³⁶. Jako czasopismo „Polska Bibliografia Prawnicza” wydawana była od 1966 r. Pierwsze tomy publikowały dane z lat 1944–1964, a później 1965–1969. W latach 1970–1976 bibliografię wydawano co dwa lata, a od 1978 r. jest ona rocznikiem, obecnie publikowanym wyłącznie w postaci bazy bibliograficzno-abstraktowej ePBP. Baza adresowana jest do osób poszukujących informacji o publikacjach naukowych z dziedziny prawa, a także o nowościach orzeczniczych i legislacyjnych³⁷. Dzięki udostępnianiu w Internecie stała się dostępna nie tylko dla użytkowników z różnych części Polski, a także z zagranicy. W końcu została udostępniona w ramach dwóch systemów informacji prawnej Lex i Legalis, trafiając do użytkowników wyspecjalizowanych.

Entuzjazm związany z wdrożeniem systemu zderzył się jednak z jego niską funkcjonalnością. Ze względu na konieczność zmian, przy jednoczesnym braku modernizacji programu ILSOFT pod koniec lutego 2012 r. INP PAN wypowiedział umowę licencyjną. System zastąpiono programem Expertus, który miał pozwolić zespołowi PBP na tworzenie bazy bibliograficznej spełniającej wszystkie ówczesne standardy, tak aby możliwie jak najlepiej spełniać oczekiwania interesariuszy, a sama baza stała się platformą konkurencyjną i dostosowaną do wymogów rynku. Zmianę systemu wiązano z większymi możliwościami docierania do potencjalnych użytkowników³⁸. Wdrożenie także tego systemu (podobnie jak konwersja danych z poprzedniego programu) nie zostało jednak poprzedzone pracami analitycznymi

35 AZ INP PAN, sygn. 62/47, s. 4.

36 AZ INP PAN, sygn. 154/2, Zespół Bibliografii i Biblioteka. Umowy między TwojePC a INP PAN w zakresie licencji do programu ILSOFT dla PBP [2011–2012].

37 *e-Polska Bibliografia Prawnicza*, <https://e-pbp.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

38 AZ INP PAN, sygn. 154/2.

w zakresie opisu bibliograficznego, co zapewne wynikało z braku kadr posiadających wykształceniem bibliotecznym wśród pracowników zespołu (funkcjonującego jako odrębna wobec biblioteki komórka organizacyjna Instytutu)³⁹. Ma to znaczący wpływ na obecną strukturę bazy bibliograficzno-abstraktowej ePBP.

Zadania biblioteki INP PAN, do których według statutu Instytutu należy gromadzenie, opracowanie, udostępnianie, upowszechnianie zasobów bibliotecznych oraz prowadzenie działalności informacyjnej, były w tamtym okresie konsekwentnie realizowane, jednak w dużym stopniu – wyłącznie w formie analogowej. W przypadku gromadzenia – zbierano książki, czasopisma, publikacje naukowe pracowników INP PAN oraz prace nieopublikowane (prace doktorskie), a także wydawnictwa obce. W przypadku baz danych, po przystąpieniu w 2010 r. do programu Wirtualnej Biblioteki Nauki udostępniano stacjonarnie, wyłącznie na stanowiskach w czytelnii⁴⁰ bazy SpringerLink, Elsevier i Web of Science, EBSCO, Wiley-Blackwell. Dodatkowo Instytut zapewniał (i zapewnia obecnie) dostęp do baz czasopism z zakresu nauk społecznych Oxford University Press, Cambridge University Press. Pracownikom naukowym umożliwiano także dostęp do system informacji prawnej, Legalis (Wydawnictwa C.H. Beck) oraz LEX (LexisNexis a następnie Wolters Kluwer).

W zakresie opracowywania zbiorów ważnym przedsięwzięciem stało się przystąpienie biblioteki INP PAN do Warszawskiego Porozumienia Bibliotek Naukowych PAN. Dzięki temu Instytut Nauk Prawnych PAN otrzymała zintegrowany system biblioteczny Horizon. Chociaż system umożliwiał udostępnienie katalogu w Internecie i zamawianie egzemplarzy online, moduł obsługi użytkowników został wdrożony dopiero w czerwcu 2017 r. W 2010 r. biblioteka INP PAN przystąpiła również w 2010 r. do Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT, dzięki czemu planowano udostępnienie informacji o zasobie biblioteki w ramach katalogu rozproszonego, a praca bibliotekarzy nad retrokonwersją i bieżącym opracowywaniem nabytków została usprawniona przez możliwość pobierania rekordów bibliograficznych. Wdrożenie zintegrowanego systemu bibliotecznego i możliwość pobierania rekordów bibliograficznych nie przyczyniła się jednak do opracowania całości księgozbioru. Warto zaznaczyć, że katalog elektroniczny jest kompletny dla wydawnictw zwartych nabytych do zbiorów po 2011 r. (czyli dla nabytków z roku kolejnego po wdrożeniu systemu bibliotecznego, co oznacza że w pierwszym roku bibliotekarze nie korzystali z jego funkcjonalności). Mimo wdrożenia narzędzi informatycznych wspomagających pracę biblioteki, retrokonwersja była przeprowadzona wybiórczo i nie przekroczyła 20% książek, zaś do czerwca 2017 r. nie obejmowała w ogóle opracowania druków ciągłych, z których duża część zakupiona po 2012 r. nie była ewidencjonowana nawet w księgach inwentarowych czy pomocniczej kartotece akcesji. Większość pozycji katalogowych były pobranymi

39 Tamże; AZ INP PAN, sygn. 152/1, Zespół Bibliografii i Biblioteka. Umowy wdrożeniowe, licencyjne i serwisowe z Splendor Systemy Informacyjne S.C. a INP PAN [2012].

40 Dostęp do baz przez VPN uruchomiono dopiero latem 2017 r.

opisami z NUKAT³u, a pozycje niebędące w Katalogu Centralnym NUKAT nie były katalogowane⁴¹.

Niewielki, w gruncie rzeczy, stopień wykorzystania narzędzi informatycznych, wskazuje, że w realizacji funkcji biblioteki dominowały analogowe metody pracy. Księgozbiór INP PAN były udostępniane nie tylko własnym pracownikom naukowym, ale też „szeroko rozumianemu środowisku naukowemu”, czyli pracownikom innych placówek naukowych, studentom, doktorantom i pozostałym osobom, zainteresowanym tematyką prawniczą. Biblioteka w tamtym czasie mogła również pochwalić się wysoką liczbą wypożyczeń międzybibliotecznych.

Działalność informacyjną i reprograficzną prowadzono na kilku płaszczyznach – opracowywano kwerendy i zestawienia bibliograficzne, a także w ramach współpracy z partnerami odpowiadano na zapytania bibliograficzne, wykonywano skany czy kserokopie⁴².

W związku z odwiecznym problemem w postaci braków funduszy pracownicy biblioteki starali się w inny sposób pozyskiwać zbiory. Od 2015 r. zakup książek miał miejsce już tylko w przypadku wydatkowania środków finansowych z grantów pracowników INP PAN. Księgozbiór uzupełniano przyjmując dary (od osób prywatnych, pracowników czy księgozbiorów zmarłych profesorów) lub nabywając książki w drodze wymiany wydawnictw krajowych i zagranicznych (we współpracy z partnerami polskimi i zagranicznymi). Starania bibliotekarzy (m.in. uczestnictwo w skrót) ułatwiało otrzymywanie wydawnictw w drodze darów czy wymiany. W jedynym ze sprawozdań napisano, że ramach wymiany w 2009 r. otrzymano tytuły warte 9 656 zł⁴³, a sześć lat później – w 2015 r. otrzymano 118 tytułów o wartości około 15 960 zł. Podkreślono również, że dzięki współpracy wydawniczej z największymi wydawcami książek prawniczych na polskim rynku Instytut otrzymywał zniżki na zakup nabytków (Wolters Kluwer, C.H. Beck)⁴⁴.

Do 2010 r. biblioteka nie posiadała własnej podstrony internetowej, co skutkowało brakiem jakichkolwiek informacji na jej temat w Internecie. Pojawienie się zakładki na stronie internetowej Instytutu dało nadzieje na popularyzację działalności biblioteki wśród potencjalnych użytkowników spoza grona pracowników naukowych i doktorantów INP PAN. Niezrealizowane plany powiększania zasobów biblioteki, zarówno w zakresie księgozbioru jak i zasobach internetowych, miały przywrócić Bibliotece INP PAN wiodącą rolę w dziedzinie udostępniania

41 Korespondencja mailowa kierownik Pionu Projektowego do radcy prawnej, 6.06.2018. Udostępniona za zgodą Dyrekcji.

42 AZ INP PAN, sygn. 67/4.

43 Nie zachowało się sprawozdanie za 2010 r.

44 Wbrew informacji podanej w AZ INP PAN, sygn. 67/4, s. 3, zniżki nie zostały pozyskane przez kierownictwo biblioteki w związku z udziałem w konferencjach, ale wynikał z zawartych umów o współwydawaniu serii Systemy Prawa (z Wydawnictwem C.H. Beck) oraz barterowego rozliczeniu umów licencyjnych do bazy PBP. Świadczą o tym jednoznacznie zapisy w księgach inwentarowych (dowody wpływu, tj. faktury są przechowywane tylko przez 5 lat).

informacji prawniczej. Wydaje się jednak, że informatyzacja biblioteki INP PAN nie zakończyła się sukcesem – wobec problemów kadrowych automatyzacja procesów bibliotecznych pozostała niewykorzystaną możliwością, a dług technologiczny powstały w tym okresie sprawia, że po dzień dzisiejszy bibliotekarze borykają się z koniecznością sukcesywnego nadrobienia zaległości przy zapewnieniu ciągłości pracy bieżącej.

1.2. Biblioteka INP PAN w dobie cyfryzacji

Rokiem przełomowym dla biblioteki INP PAN można nazwać rok 2017. Przeprowadzone wówczas zmiany personalne i organizacyjne pracy biblioteki i zespołu Polskiej Bibliografii Prawniczej, włączonej w strukturę macierzowe Pionu Projektowego (m.in. wraz z Archiwum Zakładowym, czy utworzonym później Wydawnictwem) skutkowały przekształceniem sposobu zarządzania i większą aktywnością w pozyskiwaniu środków zewnętrznych.

Zmiany te znalazły swoje odzwierciedlenie w nowym Regulaminie Biblioteki INP PAN, który wśród zadań wskazywał nie tylko gromadzenie, opracowywanie oraz udostępnianie krajowego i zagranicznego piśmiennictwa, ale także prowadzenie Polskiej Bibliografii Prawniczej (w 2016 r. zlikwidowano organizacyjną odrębność zespołu PBP), rejestrację i upowszechnianie badań naukowych prowadzonych w INP PAN, tworzenie repozytorium tekstów naukowych powstających w Instytucie, organizowanie dostępu do informacji prawniczej i baz danych dla użytkowników czy zapewnienie szerokiego dostępu do wszelkiego rodzaju źródeł informacji naukowej⁴⁵.

1.2.1. Zmiana zintegrowanego systemu bibliotecznego

Jedną z największych zmian zainicjowanych już w 2017 r. była rezygnacja z systemu Horizon, któremu zarzucano wadliwe działanie. Chociaż w okresie przejściowym w czerwcu 2017 r. wdrożono moduł użytkowników i kontynuowano retrokonwersję, obejmując nią także zasób wydawnictw ciągłych, systemowi Horizon przypisywano brak wszystkich modułów, licencjonowanych na podstawie zawartej umowy z WKBN, niewykonywanie lub nienależyte wykonywanie przez program niektórych określonych w dokumentacji funkcji (zamawianie online egzemplarzy, druk rewersów), brak możliwości nieprzerwanej pracy w systemie (trwające nawet kilka dni awarie serwera hostowanego przez Instytut Biochemii i Biofizyki PAN), brak wsparcia użytkowników w zakresie skutecznego usuwania awarii, a także nieergonomiczność pracy zespołu pracującego w systemie. Zgłaszane wielokrotnie

45 Regulamin Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk [2017], https://www.inp.pan.pl/wp-content/uploads/2017/11/Regulamin_biblioteki_2.10.2017.pdf [dostęp: 18.12.2021].

awarie systemu nie pozwalały na efektywną pracę przez osiem godzin dziennie. Wskazywano, że system zawiesza się przy korzystaniu z kilku modułów równocześnie (co było niezbędne przy katalogowaniu lub przy próbach wyszukiwania haseł w bibliotece UMK w Toruniu). Ponowne uruchamianie systemu wiązało się z koniecznością resetowania komputera i utratą wprowadzanych danych, a zapisywanie po każdej wprowadzonej informacji było nieefektywne. Problemy pojawiły się również w stosunku do obowiązku zapewniania należytej ochrony danych osobowych użytkowników systemu. Zbiegły się one w czasie z wdrożeniem procedur ochrony danych osobowych zgodnych z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólnym rozporządzeniem o ochronie danych, RODO)⁴⁶. Przedstawiciel licencjodawcy programu twierdził, że problemy te leżą po stronie sieci w Instytucie. Ze względu na niemożliwość porozumienia się stron Instytut zdecydował się na rozwiązanie umowy. Problemy katalogu online biblioteki pogłębiało również wcześniejsze niewykorzystywanie modułów innych niż modułu katalogowania. Stary moduł OPAC w systemie Horizon został wycofany przez dostawcę z powodu niespełniania wymogów bezpieczeństwa przechowywanych danych osobowych.

Ze względu na brak zainteresowania WKBN nowym modulem, pozwalającym na zamawianie książek przez Internet i niepodjęcie działań zmierzających do usunięcia wadliwości instalacji systemu Horizon w INP PAN, rozważano zmianę systemu bibliotecznego, bądź zakup modułu Horizon Information Portal poza licencją WKBN. Systemami bibliotecznymi, na które zwrócono szczególną uwagę były: ALEPH, VTLIS, PROLIB, oraz KOHA⁴⁷. Głównymi zaletami wybranego systemu KOHA był jego otwarty kod źródłowy, z możliwością dostosowania do potrzeb użytkowników, oraz możliwie jak najmniejsze ryzyko niepowodzenia podczas importu rekordów z systemu poprzedniego. Dzięki swoim zaletom system KOHA został wybrany na zintegrowany system biblieczny biblioteki INP PAN (zob. tab. 2).

Wybierając nowy zintegrowany system biblieczny, zakładano wdrożenie go także dla obsługi bazy bibliograficznej PBP (zwłaszcza w kontekście kończącej się umowy licencyjnej na archaiczny już wówczas program Expertus). Zauważono, że wadliwe działania systemu Expertus (nieprzystosowanie zarówno do pracy bardziej liczebnego zespołu jak i do tak dużej liczby rekordów – zacinananie się,

46 Korespondencja służbowa pomiędzy Dyrekcją INP PAN a Dyrekcją IBB PAN z lipca 2019 roku, BIBL.041.4.2019, SI/073/1/2019. Udostępniona za zgodą Dyrekcji INP PAN.

47 W rozmowach z INP PAN WKBN wskazywał na oczekiwanie na wytworzenie i udostępnienie systemu Folio, który miałby zastąpić niewspieraną już przez producenta wersję systemu bibliotecznego Horizon.

zawieszanie strony) narażało Instytut na straty – odbiorcy rozpoczęli wycofywanie się z subskrypcji⁴⁸.

Zmiana systemu bibliotecznego wiązała się również z wieloma innymi zmianami m.in. konfiguracją serwera NUKAT dla katalogu INP PAN w systemie KOHA, który *de facto* nie został wykonany, ze względu na zakładane wprowadzenie współkatalogowania w oparciu o opracowany we współpracy z pracownikami naukowymi INP PAN język informacyjno-wyszukiawczy ePBP, różny od języka haseł przedmiotowych i deskryptorów używanych zarówno przez NUKAT jak i Bibliotekę Narodową, lecz bardziej szczegółowy, precyzyjny i dostosowany do potrzeb użytkowników wyspecjalizowanych.

W 2018 r. zakończono reorganizację pracy zespołu Polskiej Bibliografii Prawniczej (wcześniej Zakładu Dokumentacji Naukowej), włączając go w struktury i zadania biblioteki oraz ujednolicając systemy IT użytkowane do tworzenia i udostępniania katalogu zbiorów bibliotecznych oraz bazy bibliograficznej PBP⁴⁹. Wdrożenie KOHY pozwoliło na wspólne katalogowanie rekordów bibliograficznych po przeniesieniu Polskiej Bibliografii Prawniczej do modułu bibliograficznego, a także (po opracowaniu dedykowanego skryptu) na eksport danych do systemu POL-on (obsługującego Polską Bibliografię Nauki).

Podstawowym problemem podczas konwersji danych z Expertusa do KOHY był eksport danych z systemu niezgodnego z formatem MARC21, brak konsekwentnie stosowanego standardu opisu bibliograficznego (ulegał on znaczącym modyfikacjom na przestrzeni lat – ostatecznie wyróżniono dwa podstawowe schematy) oraz konieczność zmapowania pól przy braku możliwości parsowania danych wpisanych z niekonsekwentnie stosowanymi znakami specjalnymi w jednym polu opisu. Z tych powodów do konwersji nie mogły zostać wykorzystane ogólnodostępne narzędzia lecz konkretnie pod ten cel należało stworzyć nowe narzędzia i wykonać całą pracę minimum dwukrotnie – tzn. dla dwóch zestawów danych bibliograficznych, co wydłużyło czas i koszt wdrożenia. Najistotniejszymi zagadnieniami, które należało wziąć (i wzięto) pod uwagę podczas konwersji były:

- brak pola tytułu pozycji,
- nadmiarowość pól określających ten sam typ informacji,

48 Za: Korespondencja służbowa pomiędzy Dyrekcją INP PAN a Dyrekcją IBB PAN z lipca 2019 r., BIBL.041.4.2019, SI/073/1/2019; korespondencja mailowa kierownik Pionu Projektowego do radcy prawnej, 6 czerwca 2018 r. Udostępnione za zgodą Dyrekcji.

49 Planowane przeniesienie prac nad bazą Polskiej Bibliografii Prawniczej na dzień 2 stycznia 2018 r. nie powiodło się ze względu na komercyjne udostępnianie bazy, które spowodowało konieczność instalacji drugiego systemu do obsługi wyłącznie bazy PBP, która za zewnątrz będzie widoczna jedynie dla wybranych adresów IP. Z tego względu zaległe druki zwarte i czasopisma były katalogowane w systemie Expertus przy jednoczesnym prowadzeniu bazy aktualnej w systemie KOHA. Aby nie dublować pracy, podzielono zakres indeksowanych czasopism, aby móc okresowo importować nowoopracowane dane z systemu Expertus do KOHA.

- rozbitcie danych między polami bez informacji (ID), które dane tworzą całość,
- brak rozróżnienia priorytetu danych w polach nadmiarowych,
- występowanie pól opisowych, których zawartość należało odseparować, aby uzyskać brakujące informacje.

Powyższe przeszkody napotkane podczas konwersji skutkowały potrzebą wnikliwej weryfikacji danych wynikowych przez zespół biblioteki przy wsparciu bibliotekarza systemowego ze strony wykonawcy wdrożenia (SUBLIME Technologie Informatyczne). Podczas zmiany systemu bibliotecznego Horizon na KOHA należało dostosować również format opisów bibliograficznych Polskiej Bibliografii Prawniczej do obowiązujących norm (ówczesny format pozostawał niezgodny z normą formatu do wymiany informacji PN-ISO 2709:2010 aplikowaną w formacie opisu bibliograficznego MARC21, stosowanym w zdecydowanej większości zintegrowanych systemów bibliecznych). Dzięki temu zabiegowi oraz późniejszemu dostosowaniu szablonu OPAC do wymogów dostępności WCAG 2.0 na poziomie AA i wprowadzonym autorskim modyfikacją prezentacji danych (które zostaną omówione w dalszej części publikacji) wykorzystanie KOHY w zespole można nazwać wyjątkowym. Błędem przy imporcie danych do nowo wdrożonego systemu było wykorzystanie danych z bazy binarnej systemu Expertus, które jak się później okazało, nie były aktualizowane przez licencjodawcę (Splendor Systemy Informacyjne) względem poprawek (zarówno merytorycznych jak i językowych), wprowadzanych w treści rekordów bibliograficznych po przesłaniu comiesięcznej aktualizacji bazy wydawcom komercyjnych systemów informacji prawnej (LEX i Legalis). Spowodowało to konieczność napisania kolejnego skryptu porównującego bibliograficzną bazę danych zaimportowaną do systemu KOHA z kodem źródłowym XML baz udostępnianych wydawcom SIP i poprawę ponad 10 tysięcy rekordów przez pracownika zespołu eBPB.

Tab. 2. Porównanie funkcjonalności dostępnych na rynku systemów bibliotecznych.

	ALEPH	VTLS/ VIRTUA, SIERRA	PROLIB	KOHA
Abstraktowanie	-	+	-	+/-
Backup i wbudowana pomoc	+			+
Export opisów	+	-	-	+
Import danych do NUKAT przez serwer Z39.50	+	-	-	+
Interfejs WWW dla pracownika	-	-	-	+
Kartoteka haseł wzorcowych (KHW)	+	+	+	+
Konto czytelnika, umożliwiające online zamawianie i rezerwowanie, prolongatę książek	+	+	+	+
Moduł bibliograficzny	-	-	+	+
Moduł inwentarzy, gromadzenia	-	-	+	+
Moduł katalogowania	+	+	+	+
Moduł udostępniania	+	+	+	+
Multiwyszukiwarka baz zewnętrznych	-	-	-	+
Ocenianie i tagowanie przez użytkowników	-	-	-	+
Podgląd okładki publikacji	+	+	-	+
Powiadomienia email dla czytelników	+	+	+	+
Przewidywany termin zwrotu	+	+	+	+
Skontrum	+	-	+	+
Statystyka	+	+	+	+
Współpraca z repozytorium cyfrowym	-	+	-	-
Wykaz nowości w bibliotece	-	-	+	+
Wyszukiwanie proste i złożone (www)	+	+	+	+
Zaproponuj do zbiorów (dezyderaty)	-	-	+	+

Źródło: Notatka służbowa kierownik Pionu Projektowego INP PAN. Udostępniona za zgodą Dyrekcji.

1.2.2. Ankieta wśród pracowników i studentów

Tworzenie repozytoriów instytucjonalnych i dziedzinowych stało się powszechną formą upowszechniania dorobku naukowego właściwie już po koniec pierwszej dekady XXI w. Chociaż wydaje się że elektroniczne udostępnianie zasobów informacyjnych powinno być priorytetem dla instytucji posiadającej swe siedziby w trzech miastach (Warszawa, Poznań, Wrocław) i tradycyjnie umożliwiającej realizację badań przez naukowców mieszkających na co dzień w różnych częściach Polski, to jednak Instytut Nauk Prawnych PAN nie był stroną konsorcjum instytutów PAN tworzących RCIN, ani także do 2018 r. nie realizował projektów digitalizacyjnych i z zakresu cyfrowego udostępniania zasobów nauki.

Brak własnego repozytorium traktowany był jako znaczący dług technologiczny, stąd jednocześnie do prac związanych z wdrożeniem sprawnych zintegrowanych systemów bibliotecznych, podjęto przygotowania do wdrożenia repozytorium. W czerwcu 2017 r. zostało przeprowadzone anonimowe badanie ankietowe wśród pracowników INP PAN (próbą celowa) na temat potrzeb i oczekiwanej funkcjonalności instytutowego repozytorium cyfrowego. W badaniu wzięło udział 52 pracowników naukowych INP PAN. Większość ankietowanych wyrażało postulat utworzenia własnego repozytorium, postrzegając je w aspekcie wzrostu prestiżu Instytutu, co skutkowało sformułowaniem wymogu by wdrażany system był skalowalny – mógł obsłużyć zarówno repozytorium instytucjonalne, jak i repozytorium dziedzinowe czy dziedzinową bibliotekę cyfrową.

Pracownicy biblioteki przeprowadzili także badania ankietowe mające na celu zbadanie preferencji użytkowników w odniesieniu do funkcjonalności i użyteczności serwisów bibliotek cyfrowych wśród grupy celowej studentów (z pomocą studentów realizujących staż w Pionie Projektowym INP PAN). Dane zebrane w ankiecie audytoryjnej na potrzeby projektu „ePBP – nowa odsłona Polskiej Bibliografii Prawniczej” były wykorzystywane w trakcie projektowania funkcjonalności e-Biblioteki Prawniczej. W badaniu wzięło udział 270 studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Badanie przeprowadzono wśród studentów pięciu wydziałów UW: Wydziału Prawa i Administracji, Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Wydziału Nauk Ekonomicznych, Wydziału Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji i Wydziału Zarządzania. W kolejnym przeprowadzonym badaniu wzięło udział 360 studentów Politechniki Warszawskiej. Badanie przeprowadzono wśród studentów czterech wydziałów PW: Wydziału Administracji i Nauk Społecznych, Wydziału Architektury, Wydziału Elektroniki i Technik Informacyjnych, Wydziału Matematyki. W trzecim badaniu ankietowym potrzeb studentów w zakresie dostępu do informacji naukowej, w tym IPSP, wzięło udział 250 studentów z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Badanie przeprowadzono wśród studentów trzech wydziałów tej uczelni: Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych, Wydziału Humanistycznego i Wydziału Prawa i Nauk Społecznych.

W każdym z przeprowadzonych badań większość respondentów deklarowała, że korzysta z bibliotek cyfrowych. Tylko wśród pracowników INP PAN deklarowano brak wiedzy na temat ruchu *Open Access*, który wśród studentów był pojęciem powszechnie rozumianym. W odróżnieniu od studentów, pracownicy INP PAN nie wyrażali również chęci publikacji własnych prac w modelu *Open Access* w przyszłości, co prawdopodobnie wiązało się z ich niewiedzą na ten temat⁵⁰. Ankietowani pracownicy wyrażający chęć publikacji w OA zadeklarowali gotowość przekazania średnio 1 lub 2 publikacji (w tym preprintów, postprintów). Chęć publikacji danych badawczych wyraziła tylko jeden pracownik (wówczas nie było to obowiązkowe dla badań finansowanych ze środków publicznych NCN czy Komisji Europejskiej). Wobec konsekwentnej polityki finansowej resortu nauki i jasnych wytycznych NCN w zakresie realizacji grantów preferencje publikacyjne naukowców zmieniły się diametralnie, co jest widoczne nie tylko w znacznym wzroście ilości publikacji udostępnianych na licencjach otwartych, przenoszeniem publikacji w OA na podstawie umów transformacyjnych, ale także rozwojem profili pracowników naukowych w branżowych portalach społecznościowych dla naukowców tj. Reserach Gate, Academia.edu czy Publons.

W 2017 r. pracownicy naukowci na pytanie „Z której biblioteki cyfrowej/repozytorium korzystają najczęściej?” wskazywali: repozytorium CeON, Bibliotekę Cyfrową Uniwersytetu Wrocławskiego czy Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Studenci PW dodali do tej listy również: Bazę Wiedzy Politechniki Warszawskiej, Baz Tech, Bibliotekę Cyfrową Politechniki Warszawskiej, Bibliotekę Cyfrową Informatyki. Respondenci z UMK poszerzyli listę o regionalne biblioteki cyfrowe: Kujawsko-Pomorską Bibliotekę Cyfrową i Akademicką Platformę Czasopism. Studenci UW wskazali Europeanę, e-Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego, Polonę, Bibliologiczną Bibliotekę Cyfrową. Repozytorium CeON było biblioteką cyfrową, która pojawiła się w odpowiedziach każdej z grup.

Każde z przeprowadzonych badań wykazało, że użytkownicy zdecydowanie skłaniają się ku korzystaniu bezpośrednio ze strony biblioteki cyfrowej (online). W każdym z badań niewielu respondentów opowiedziało się za pobieraniem dokumentów na dysk komputera i korzystaniem z nich offline. Większość respondentów korzysta z komputera do przeglądania zdigitalizowanych treści – największy odsetek korzystających w tym przypadku z telefonu to 27,4% respondentów z UW. Pracownicy INP nie dostrzegali zasadności zakładania konta umożliwiającego logowanie do aplikacji webowej, natomiast ankietowani studenci w większości nie mieli nic przeciwko zakładaniu konta w bibliotece cyfrowej, co świadczyło o świadomości większych możliwości pracy z dokumentem, które ma zalogowany użytkownik. Jako

50 Jeden z respondentów wprost napisał: „Jeśli nie jest jakieś super kluczowe, to nie będziemy się tym zajmowali. Trzeba jakoś sensownie czas rozdzielać, bo nie da się zrobić wszystkiego :)”. Jednocześnie ta sama osoba zadeklarowała możliwość przekazania wszystkich publikacji, jakie posiada w postaci preprintów, jeśli pracownicy biblioteki sami zweryfikują podstawę prawniczą udostępniania, przygotowują metadane i opublikują pliki publikacji na platformie repozytorium.

preferowany format plików umieszczanych w bibliotece cyfrowej ankietowani wskazywali najczęściej format PDF. Kolejnym wyborem była natomiast wersja natywna. Wśród preferowanych możliwości zachowania materiałów ankietowani wskazywali najczęściej drukowanie, możliwość skorzystania ze schowka i menedżerów bibliografii, a także wysyłkę mailową. Ankietowani zadeklarowali, że bardzo ważna jest dla nich zarówno możliwość wyszukiwania pełnotekstowego, jak i wyszukiwanie według dostępnej listy haseł. Wszyscy respondenci wymienili, wśród oczekiwanych funkcjonalności, możliwość dodawania tagów, a studenci wszystkich ankietowanych uczelni także system sugestii z objaśniającymi komentarzami kontekstowymi.

Badanie wykazało, że w zdecydowanej większości ankietowani chcieliby mieć dostęp do informacji o prawach dostępu do konkretnej publikacji. W przypadku metadanych i ich opisów zdania były podzielone. Ankietowani studenci UMK oraz UW w większości uważali, że przy konkretnej publikacji powinny wyświetlać się tylko podstawowe metadane, podczas gdy ankietowani pracownicy INP PAN oraz studenci PW wskazywali, że przy konkretnej publikacji powinien wyświetlać się opis zawierający wszystkie metadane. Większość respondentów ze wszystkich badań zgodziła się ze stwierdzeniem, że hasła wykorzystywane do opisu dokumentu powinny być zestandaryzowane. Ankietowani stwierdzili, że najlepszym sposobem organizacji treści prawniczych w bibliotece cyfrowej jest ułożenie publikacji według gałęzi prawa lub według serii wydawniczych.

Dzięki badaniu ankietowemu zebrano oczekiwane wymogi dla funkcjonalności repozytorium.

1.2.3. Założenie repozytorium

W analizie przedwdrożeniowej repozytorium rozważano kilka systemów. W związku z wysokim zainteresowaniem polskich bibliotek cyfrowych i wirtualnych kolekcji muzealnych programem Libra Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Siecowego wybrano go jako jedyną z komercyjnych możliwości. Program dLibra cechował się niską ceną nieograniczonej liczby licencji oraz obsługą najpopularniejszych formatów plików, względnie prostą obsługą pracy w modułach administratora i redaktora, możliwością wyszukiwania pełnotekstowego oraz za pomocą metadanych, a to wszystko w specjalnie do tego przeznaczonym interfejsie w języku polskim. Jako bezpłatną alternatywę dla dLibry rozważano rozwiązania na licencji *open source*, takie jak Greenstone, Eprints oraz DSpace. Z niekomercyjnych programów, działający w środowisku Linux, system Eprints pozwalał na pełnotekstowe przeszukiwanie materiałów oraz ograniczanie dostępu do niektórych materiałów. Mankamentem tego rozwiązania był brak możliwości tworzenia kolekcji cyfrowych. Funkcjonalnością tą mógł pochwalić się natomiast program DSpace, cieszący się ponadto dużo przejrzystszym interfejsem. Między trzema najszerzej rozpatrywanymi opcjami to program DSpace wyróżniał się na tle konkurencji. Był bezpłatny – co zdecydowanie

odróżniało go od programu dLibra, miał również możliwość tworzenia kolekcji cyfrowych, co odróżniało go od Eprints. Jedynym mankamentem wyboru tego programu była konieczność dostosowania go do potrzeb repozytorium cyfrowego INP PAN⁵¹. Patrząc z perspektywy lat można przyjąć założenie, że wybór właśnie programu DSpace do prowadzenia repozytorium instytucjonalnego było wyborem trafnym. Aktualnie (po czterech latach od rozpoczęcia użytkowania) program ten nadal jest wykorzystywany przez bibliotekę INP PAN i uwzględniany w planach rozbudowy infrastruktury informatycznej nauki, co świadczy o powodzeniu wdrożenia, choć równocześnie prowadzone są prace dostosowawcze (w zakresie prezentacji metadanych i customizacji), a system wymaga aktualizacji w najbliższych latach.

W 2018 r. dzięki otrzymaniu środków w programie MNiSW Działalność upowszechniająca Naukę wdrożono platformę repetytoryjno-wydawniczą ICI Publisher Panel do obsługi procesu redakcyjnego „Studiów Prawniczych”. Wysoki koszt wdrożenia i dodatkowych modułów, a także fakt nieusunięcia przez licencjodawcę – firmę Index Copernicus zgłaszanych w okresie wdrożeniowym usterek i dysfunkcjonalności systemu, spowodował, że już w pierwszym kwartale zrezygnowano z rozwiązania komercyjnego na rzecz systemu Open Journal System, który został z sukcesem wdrożony dla obsługi „Archiwum Kryminologii” i w wersji najbardziej podstawowej posiadał wszystkie funkcjonalności związane z zabezpieczeniem oryginalności artykułu (możność integracji przez wtyczkę CrossRef Similarity Check, formularze tworzące zaporę *ghostwriting*, *ghostauthorship*, złożenie oświadczenia o braku konfliktu interesów, o oryginalności artykułu oraz źródłach finansowania badań).

Krokiem w dobrą stronę jest udostępnianie zasobów w Internecie na szeroką skalę. Jest to szczególnie ważne w przypadku biblioteki INP PAN, która znajduje się w Pałacu Staszica w Warszawie. Ulokowana na trzecim piętrze, trudna do odnalezienia w gmachu, biblioteka nie zachęca nowych użytkowników do stacjonarnej wizyty. Mimo ułatwień dla osób niepełnosprawnych w samej czytelnicy (np. stanowiska dla osób niedowidzących, niesłyszących) z pewnością trudno jest pozyskać takich użytkowników, dla których trudnością będzie nie samo korzystanie z zasobów na miejscu, ale dotarcie do samego budynku, a następnie czytelnicy. Pewnym rozwiązaniem jest dzielenie się zasobami na szeroką skalę w Internecie. W czasie, gdy wielu naukowców, piszących prace naukowe i przeprowadzających badania, korzysta jedynie z zasobów elektronicznych biblioteki muszą odpowiadać na ich potrzeby. Dla biblioteki INP jest to wyzwanie związane również z udostępnieniem swego księgozbioru nie tylko dla pracowników zakładów „warszawskich”, ale też Poznańskiego Centrum Praw Człowieka oraz Poznańskiemu Centrum Prawa Rodzinnego, a także Wrocławskiego Zakładu Prawa Ochrony Środowiska. Brak stacjonarnego charakteru pracy podczas korzystania z zasobów biblioteki przyciąga do niej również innych użytkowników, zainteresowanych tematyką prawną.

1.2.4. Strona internetowa

Biblioteka INP PAN, podobnie jak większość innych bibliotek Polskiej Akademii Nauk, nie posiada własnej strony internetowej. Stworzenie oddzielnej zakładki na stronie Instytutu w 2010 r. rozpoczęło okres rozwijania zasobów informacyjnych biblioteki również w Internecie. Z pewnością brak własnej strony internetowej sprawia, że użytkownik nie ma jednego konkretnego miejsca, w którym poszukuje informacji (strona biblioteki), ale musi przeszukiwać dużo większą witrynę (strona całego Instytutu), a praktyka pokazuje, że nie wszyscy internauci utożsamiają zakładkę *Zasoby* w menu głównym z miejscem, gdzie należy szukać informacji o księgozbiorze czy funkcjonowaniu biblioteki. Strona biblioteki mogłaby posłużyć również jako platforma do dzielenia się informacją bezpośrednio z użytkownikiem.

Jednak w obecnych czasach, kiedy użytkownik może dowolnie „przeskakiwać” pomiędzy zasobami różnych instytucji, brak witryny internetowej nie stanowi problemu, utrudniającego lub uniemożliwiającego korzystanie z zasobów. Zazwyczaj użytkownicy wchodzą na stronę z zasobami za pomocą wpisania frazy w pasek wyszukiwawczy. W przypadku biblioteki INP PAN wpisanie słów związanych tematycznie z biblioteką i jej zasobami w pasek wyszukiwarki Google prowadzi do poszukiwanych zasobów. Podobnie jest w przypadku wyszukiwarki MS Bing czy Yahoo. Użytkownik jako pierwsze widzi właśnie zasoby INP (il. 1-4). Jedyne wyszukiwanie frazy „księgozbiór INP PAN” wskazuje jako pierwszy wynik Regulamin Instytutu, a zasób, który powinien być wyświetlany jako pierwszy znajduje się na trzecim miejscu (il. 5). Wyszukiwania fraz związanych z biblioteką INP PAN w zdecydowanej większości kierują jednak użytkownika w właściwe miejsce. Dla porównania w alternatywnej wyszukiwarce Yandex dotarcie do katalogu bibliotecznego czy repozytorium jest trudniejsze (miejscem, do którego prowadzi wyszukiwanie to zakładka *Zasoby* – stamtąd użytkownik sam musi dotrzeć do konkretnego zasobu) (il. 7-8).

II. 1. Wyszukiwanie frazy „czytelnia INP PAN” [dostęp: 30.09.2021].

The screenshot shows a Google search interface. The search bar contains the text "czytelnia INP PAN". Below the search bar, there are navigation tabs: "Wszystko", "Grafika", "Mapy", "Wiadomości", "Zakupy", "Więcej", and "Narzędzia". The search results are displayed below, starting with "Okolo 6 400 wyników (0,51 s)". The first result is "https://inp.pan.pl | biblioteka" with the title "Biblioteka - Instytut Nauk Prawnych PAN". The description includes "Zachęcamy do korzystania z usług informacyjnych i reprograficznych Biblioteki INP PAN. Biblioteka Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk jest ...". The second result is "https://opac.inp.pan.pl" with the title "Koha online catalog". The description includes "PAN ul. Nowy Świat 72 00-330 Warszawa. III piętro, pok. 322 (dawny 316) biblioteka tel.: (22) 65-72-738 czytelnia tel.: (22) 65-72-953 e-mail: cin@inp.pan.". The third result is "https://inp.pan.pl > zasoby-informacyjne" with the title "Zasoby informacyjne - Instytut Nauk Prawnych PAN". The description includes "Zapraszając do korzystania z nich, informujemy że część zasobów jest dostępna wyłącznie dla autoryzowanych użytkowników lub w czytelni INP PAN.". The fourth result is "https://inp.pan.pl > książki" with the title "Książki - Instytut Nauk Prawnych PAN". The description includes "e-mail: doktorant@inp.pan.pl. Sekretariat Studiów Podyplomowych Czyny w czasie zjazdów."

II. 2. Wyszukiwanie frazy „katalog INP PAN” [dostęp: 30.09.2021].

The screenshot shows a Google search interface. The search bar contains the text "katalog INP PAN". Below the search bar, there are navigation tabs: "Wszystko", "Grafika", "Zakupy", "Wiadomości", "Mapy", "Więcej", and "Narzędzia". The search results are displayed below, starting with "Okolo 33 300 wyników (0,43 s)". The first result is "https://opac.inp.pan.pl" with the title "Koha online catalog". The description includes "https://www.inp.pan.pl/biblioteka/ Biblioteka Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk jest specjalistyczną biblioteką naukową gromadzącą literaturę ...". The second result is "https://inp.pan.pl" with the title "Instytut Nauk Prawnych PAN - INP PAN". The description includes "Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk - kierownictwo, Rada Naukowa, aktualności, zakłady naukowo-badawcze, wydawnictwa, studia doktoranckie, ... Brakuujące: kataląg | Musi zawierać słowo: katalog". The third result is "https://inp.pan.pl > zasoby-informacyjne" with the title "Zasoby informacyjne - Instytut Nauk Prawnych PAN". The description includes "Katalog biblioteczny OPAC. Kompletny dla nabytków Biblioteki INP PAN od 2012 r. ... Czasopisma prawnicze dostępne w subsybowanych bazach.". The fourth result is "https://inp.pan.pl > Czasopisma" with the title "Polska Bibliografia Prawnicza - Instytut Nauk Prawnych PAN".

II. 3. Wyszukiwanie frazy „biblioteka INP PAN” [dostęp: 30.09.2021].

The screenshot shows a Google search for "Biblioteka INP PAN". The search bar contains the text "Biblioteka INP PAN". Below the search bar, there are navigation icons for "Wszystko", "Grafika", "Mapy", "Wiadomości", "Zakupy", "Więcej", and "Narzędzia". The search results show approximately 20,900 results. The first result is "Biblioteka - Instytut Nauk Prawnych PAN" with a URL "https://inp.pan.pl > biblioteka". The description says: "Zachęcamy do korzystania z usług informacyjnych i reprograficznych Biblioteki INP PAN. Biblioteka Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk jest...". Other results include "Koha online catalog" (https://opac.inp.pan.pl), "Strona główna e-Biblioteki" (http://e-bp.inp.pan.pl), and "Biblioteka Instytutu Nauk Prawnych PAN" (https://inp.pan.pl) with a PDF link.

II. 4. Wyszukiwanie frazy „zasoby INP PAN” [dostęp: 30.09.2021].

The screenshot shows a Google search for "zasoby INP PAN". The search bar contains the text "zasoby INP PAN". Below the search bar, there are navigation icons for "Wszystko", "Grafika", "Wiadomości", "Zakupy", "Wideo", "Więcej", and "Narzędzia". The search results show approximately 10,300 results. The first result is "Archiwum Zasoby - Instytut Nauk Prawnych PAN" with a URL "https://inp.pan.pl > zasoby". The description says: "e-mail: inp@inp.pan.pl. NIP 525-000-93-93. Konto bankowe: 54 1130 1017 0020 1466 1420 0002. Inspektor Ochrony Danych e-mail: iod@inp.pan.pl". Other results include "Zasoby informacyjne - Instytut Nauk Prawnych PAN" (https://inp.pan.pl > zasoby-informacyjne) and "Archiwum Zasoby - Institute of Legal Sciences PAS" (https://inp.pan.pl > zasoby).

II. 5. Wyszukiwanie frazy „księgozbiór INP PAN” [dostęp: 30.09.2021].

Google

księgozbiór INP PAN

Wszystko Grafika Zakupy Mapy Wiadomości Więcej Narzędzia

Okolo 1 990 wyników (0,44 s)

<https://www.inp.pan.pl/uploads/2017/11/Reg...> PDF
Regulamin biblioteki - Instytut Nauk Prawnych PAN
Regulamin Biblioteki **INP PAN**, zwany dalej Regulaminem, określa zasady oraz tryb ... Dla celów statystycznych czytelnik korzystający z **księgozbioru** ...
16 stron

<https://inp.pan.pl> Działalność wydawnicza
Excellence in Legal Research - Instytut Nauk Prawnych PAN
INP PAN będzie możliwe podjęcie przez wykonawców pionierskich prac w zakresie ... usług z zakresu informacji naukowej i bogatego **księgozbioru**, ...

<https://opac.inp.pan.pl> cgi-bin > koha > opac-search
Koha online catalog > Advanced search
czasopismo polskie **księgozbiór** podręczny, czasopismo zagraniczne, czasopismo zagraniczne **księgozbiór** podręczny ... książka zagraniczna **księgozbiór** podręczny.

<https://inppan.bip.gov.pl> > articles > pdf
Regulamin Biblioteki

II. 6. Wyszukiwanie frazy „katalog INP PAN” w Yandex [dostęp: 8.10.2021].

Yandex

katalog INP PAN

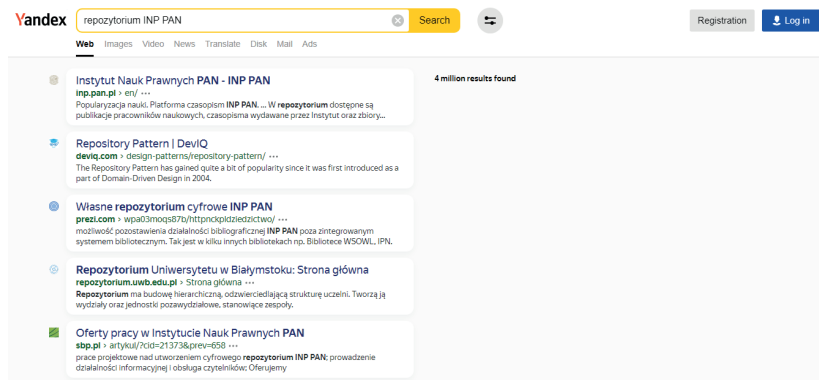
Web Images Video News Translate Disk Mail Ads

Registration Log in

5 million results found

- Institut Nauk Prawnych PAN - INP PAN**
inp.pan.pl ...
Administrator strony www.inp.pan.pl. Polityka prywatności. Sekretariat Studiów Doktoranoch Czynny od poniedziałku do piątku w godz. od 10:00 do 16:00.
- Inp Pan. Codziennie aktualizowana bogata oferta książek...**
księgarnia-techniczna.com.pl > modules.php...
Katalog wydawców: **INP PAN**. (Znalaziono 3 tytuły). ... Autor: MATELUSZ BLACHUCKI. Wydawnictwo: **INP PAN**. ISBN: 978-83-950165-4-7.
- Institut Nauk Prawnych PAN - Etusivlu | Facebook**
facebook.com > institutnaukprawnych/ ...
Instytut Nauk Prawnych **PAN**, Varsova, 1 025 tykkdyasta - 4 pahuu täästä. Missä Institutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk jest prowadzenie wysokiej...
- Podręczniki**
iwep.pl > katalog/7c=15&p=5 ...
Doktor nauk prawnych w **INP PAN**, pracownik Zakładu Polskiego i Europejskiego Prawa Rolnego **INP PAN**, przez kilka lat pracownik naukowy w Katedrze Prawa Rolnego UKSW...
- Własne repozytorium cyfrowe INP PAN**
prez.com > wpa03mqqs87b/nttprncpkikiiedictwo/ ...
Katalog OPAC dla biblioteki **INP PAN** będzie dostępny online ze strony biblioteki. Będzie wyświetlał status książki (wypożyczona/dostępna/ w opracowaniu).

II. 7. Wyszukiwanie frazy „repozytorium INP PAN” w Yandex [dostęp: 8.10.2021].

1.3. Ramy prawne funkcjonowania biblioteki INP PAN

Ramy prawne działalności bibliotek, ich zadania są regulowane ustawą z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach⁵² oraz ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce⁵³. Gdyby biblioteka posiadała samodzielność organizacyjną przynajmniej jako komórka organizacyjna, funkcjonowałaby jako biblioteka specjalistyczna. W obecnym kształcie stanowi księgozbiór podręczny (zakładowy) udostępniany także użytkownikom zewnętrznym⁵⁴.

Chociaż biblioteki, dla których organizatorem są instytuty PAN, posiadają cenny i unikalny księgozbiórów, zazwyczaj udostępniany także użytkownikom zewnętrznym (jak ma to miejsce w przypadku biblioteki INP PAN), nie zostały włączone do krajowej sieci bibliotecznej. Biblioteki instytutów PAN zostały pominięte w enumeratywnym katalogu bibliotek naukowych, zawartym w art. 21 ust. 2 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach⁵⁵, w konsekwencji pozostając poza publiczną siecią bibliotek⁵⁶, mimo faktycznego realizowania zadań należących do nich.

Możliwość włączenia bibliotek instytut PAN do sieci bibliotek naukowych jako „innych bibliotek” (art. 21 ust. 2 pkt. 5) wymaga spełnienia kryteriów wskazanych

52 Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, tj. Dz.U. 2019, poz. 1479.

53 Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, tj. Dz.U. 2021, poz. 478 z późn. zm.

54 Zob. P. Milc, *Biblioteki specjalistyczne - typologia i prawne podstawy działania*, „Biblioteka i Edukacja” 2018, nr 4, s. 19, <https://doi.org/10.24917/2299565X.14.1>

55 Zgodnie z nim do bibliotek naukowych należą m.in. biblioteki których organizatorem są szkoły wyższe, Polska Akademia Nauk (jako taka), czy biblioteki jednostek badawczo-rozwojowych.

56 Konsekwencją było m.in. wykluczenie bibliotek instytutów PAN z możliwości ubiegania się o środki europejskie w RPO Mazowsze w ramach Działania 2.1 E-usługi Podziałania 2.1.1 E-usługi dla Mazowsza, typ projektów: Informatyzacja bibliotek.

w § 2 rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie sposobu i trybu zaliczania bibliotek do niektórych bibliotek naukowych oraz ustalenia ich wykazu⁵⁷ oraz art. 21 ust. 1 ustawy o bibliotekach. Kryterium w art. 21 ust. 1 pkt. 1 ustawy o bibliotekach jest oczywiste i odnosi się do księgozbioru i zasobów informacyjnych, nakładając na biblioteki naukowe obowiązek ich udostępniania (prezencyjnie – na miejscu lub na zewnątrz) osobom zainteresowanym prowadzeniem badań naukowych. Większość bibliotek, prowadzonych przez instytuty Polskiej Akademii Nauk nie ma możliwości spełnienia wymogu formalnego wyrażonego w art. 21 ust. 1 pkt. 2, prowadzenia działalności naukowo-badawczej w zakresie bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, a także w zakresie właściwych dziedzin nauki.

Podobnie, o ile wymogi wskazane w § 2 pkt. 1 i 3 rozporządzenia z 2 kwietnia 2012 roku, odnoszące się do zasobu bibliotecznego i infrastruktury informatycznej, nie stanowią problemu w procedurze wnioskowania do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o zaliczenie do bibliotek naukowych, o tyle wymóg wyrażony w § 2 pkt. 2 dla większości instytutów jest trudny do spełnienia. Zatrudnienie co najmniej jednego pracownika ze stopniem naukowym w zakresie bibliologii i informatologii lub w zakresie dyscypliny naukowej właściwej dla danego instytutu na stanowisku innym niż kierownicze, często nie jest możliwe ze względu na trudności finansowe instytutów i liczebność personelu prowadzonych przez nie bibliotek. Należy zauważyć, że nie wszystkie biblioteki uczelniane posiadają zatrudniają pracowników ze stopniem naukowym, dla których podstawowym zakresem obowiązków jest prowadzenie działalności upowszechniającej naukę. Wieloletnie niedofinansowanie instytutów, niska liczebność kadry bibliotecznego, wzrastająca ilość obowiązków związanych z obsługą systemów szkolnictwa wyższego, sprawia że pracownicy biblioteki z wykształceniem kierunkowym właściwym dla dyscypliny wiodącej instytutu, poświęcają prac na realizację bieżących działań bibliotecznego oraz wsparcie badań naukowych prowadzonych przez pracowników naukowych, nie mając czasu na prowadzenie własnych badań. Zatrudnienie osoby posiadającej tytuł naukowy na stanowisku postrzeganym powszechnie jako poniżej kwalifikacji⁵⁸, zwiększa ryzyko rotacji kadrowej i niewykonania założonych zadań lub trudnościami w zapewnieniu bieżącej pracy biblioteki.

Instytut Nauk Prawnych PAN posiada unikalny w tej części Europy księgozbiór, zwłaszcza obejmujący czasopisma i publikacje wydane za granicą. Właściwie od początku istnienia prowadzi działalność dokumentacyjną, tj. bibliograficzną,

57 Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie sposobu i trybu zaliczania bibliotek do niektórych bibliotek naukowych oraz ustalenia ich wykazu, tj. Dz.U. 2021, poz. 251.

58 Za: A. Baczek-Dombi, M. Stec, M. Stec, A. Komendant-Brodowska, *Raport z ewaluacji pilotażowego projektu „RozPRACUJ to z biblioteką”, realizowanego w okresie wrzesień 2012 – czerwiec 2014*, Warszawa 2014, https://issuu.com/publikacjeifrsi/docs/rozpracuj_ewaluacja_sierpien2014 [dostęp: 24.11.2021].

tworząc Polską Bibliografię Prawniczą (obecnie bazę bibliograficzno-abstraktową z imponującą ilością rekordów bibliograficznych – prawie 450 tys., bez opóźnień przekraczających 12 miesięcy w stosunku do daty wydania). W ostatnich latach zostały wdrożone platformy repetytoryjne, stworzono własne zasoby informacyjne w zakresie czasopism prawniczych polskich i zagranicznych dostępnych w sposób otwarty (nie tylko na licencjach CC-BY). Pracownicy biblioteki realizują kwerendy biblioteczne i bibliograficzne, opracowują analizy bibliometryczne. Od 2018 r. pracownicy biblioteki zrealizowali czy realizują nadal również projekty z zakresu upowszechniania nauki, w tym dofinansowywane przez MEiN (wcześniej MNiSW), o wartości łącznej kilku milionów złotych. Zakres zadań realizowanych przez pracowników biblioteki jest większa niż wielu bibliotek uczelnianych, a z pewnością wydziałowych. Mimo to biblioteka INP PAN, zatrudniająca na stanowiskach bibliotecznych dwie osoby – łącznie 1,5 etatu⁵⁹, nie spełnia wymogów formalnych ubiegania się o włączenie do wykazu bibliotek naukowych prowadzonego przez MKiDN.

Chociaż biblioteka INP PAN posiada unikalny nie tylko w skali kraju, ale także w tej części Europy księgozbiór i wyróżniający na tle innych bibliotek specjalistycznych dostęp do subskrybowanych baz danych i własnych zasobów informacyjnych, problemy kadrowe, lokalowe i finansowe pozostają aktualne i stanowią poważne ograniczenie w możliwości rozwoju. Nie zaliczając się do grona bibliotek naukowych, biblioteka INP PAN nie ma możliwości pozyskania środków zewnętrznych w programie MEiN „Społeczna odpowiedzialność nauki – Wsparcie bibliotek naukowych” (czy analogicznego programu realizowanego wcześniej w programie Działalność Upowszechniająca Naukę). Chociaż z księgozbioru, za zgodą Dyrekcji, mogą korzystać użytkownicy niebędący pracownikami naukowymi, doktorantami czy uczestnikami studiów podyplomowych w INP PAN, biblioteka Instytutu nie jest biblioteką publiczną i nie może starać się o dofinansowanie w programach dla takich. Zgodnie z interpretacją MEiN zarówno Instytut jak i biblioteka nie jest również innym podmiotem prowadzącym głównie działalność naukową w sposób samodzielny i ciągły, będącym organizacją prowadzącą badania i upowszechniającą wiedzę w rozumieniu art. 2 pkt 83 rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu⁶⁰, co sytuuje możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na dalszy rozwój poniżej poziomu z jakiego działania biblioteczne i w zakresie utrzymania księgozbiorów czy spuścizn posiadają stowarzyszenia czy fundacje.

59 Personal projektów zatrudniany jest często na podstawie umów cywilno-prawnych lub organizowany w ramach macierzowej struktury pionu organizacyjnego.

60 Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014, str. 1, z późn. zm.

Brak samodzielnej podmiotowości sprawia, że starania o dofinansowanie działalności bibliotecznej możliwe jest wyłącznie w ramach Instytutu, co wyklucza możliwość udziału w większości programów dedykowanych dla rozwoju księgozbiorów i kolekcji cyfrowych. W konsekwencji z biblioteki wiodącej staje się coraz mniej ważną. Wieloletnie braki kadrowe, lokalowe oraz finansowe nie pozwalają rozwijać się bibliotece w stopniu, w jakim byłoby to możliwe. Obecnie automatyzacja procesów bibliotecznych oraz wszechobecne udostępnianie zbiorów wielu bibliotek sprawia, że użytkownicy nie przywiązują się do jednego źródła lecz czerpią informacje z wielu źródeł.

ROZDZIAŁ 2.

ZASOBY I USŁUGI INFORMACYJNE BIBLIOTEK NAUKOWYCH

2.1. Rola zasobów i usług informacyjnych w działalności bibliotek

Jak zauważa Dagmara Bubel, obecnie biblioteki nie są postrzegane jako miejsca, w których wypożycza się i czyta książki, ale jako centra zasobów informacyjnych¹.

Zasoby informacyjne bibliotek naukowych i innych bibliotek posiadających księgozbiór o charakterze naukowym to ważny element tworzący ich podstawową wartość. W zarządzaniu informacją w środowisku organizacyjnym każdy podmiot traktuje się jako swego rodzaju zbiór zasobów². Można założyć, że im firma, instytucja czy jednostka posiada więcej zasobów informacyjnych, tym bardziej jest wartościowa i pożądana dla użytkowników informacji. Dla obecnego społeczeństwa, zwanego społeczeństwem informacyjnym, informacja jest jednym z najważniejszych dóbr. Według Piotra Zaskórskiego i Krzysztofa Szwarca, informację należy obecnie interpretować jako kategorię ekonomiczną. Może być ona towarem posiadającym cenę determinowaną mechanizmami rynkowymi czy dobrem publicznym. Współcześnie *zasoby informacyjne są zarówno istotnym czynnikiem wytwórczym, jak i wynikiem (wartością wyjściową) systemu działania*³, a biblioteki nie są już traktowane jako jedynie instytucje czy ich jednostki organizacyjne, w których przechowywane są książki. Wiesław Babik w pracy o współczesnych przemianach w środowisku informacyjnym bibliotek podkreśla, że aktualnie na obraz i działalność bibliotek wpływ mają nowoczesne technologie i rewolucja cyfrowa, która poniekąd wymusiła (i wciąż wymusza) na bibliotekach zmianę dotychczas prowadzonych działań i usług. Babik zauważa, że obecnie od bibliotek wymaga się ciągłej poprawy

-
- 1 D. Bubel, *Rola bibliotek akademickich w procesie edukacji permanentnej*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Koncepcje organizacji bibliotek*, Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2001, s. 176–195, https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/17675/Koncepcje_organizacji_bibliotek.pdf?sequence=1 [dostęp: 30.05.2021].
 - 2 K. Materska, *Rozwój koncepcji informacji i wiedzy jako zasobu organizacji*, [w:] B. Sosińska-Kalata, M. Przystek-Samokowa (red.), *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*, Wydawnictwo SBP, Warszawa 2005, s. 200.
 - 3 P. Zaskórski, K. Szwarz, *Bezpieczeństwo zasobów informacyjnych determinantą informatycznych technologii zarządzania*, „Zeszyty Naukowe Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki” 2013, nr 9, s. 40, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.baztech-e5f25c32-d487-46ac-b46e-e86d3d34efe1> [dostęp: 30.05.2021].

świadczonych usług, zmian w gromadzeniu i zarządzaniu zasobami, a także nieustannego rozwoju prowadzonego na wszystkich płaszczyznach zarządzania biblioteką⁴.

Zarządzanie zasobami informacyjnymi jest tematem od lat poruszonym w piśmiennictwie naukowym. W 2007 r. Małgorzata Jaskowska w artykule na temat cech kształtujących wizerunek bibliotek w Internecie stwierdziła, że na konkurencyjność bibliotek posiadających księgozbiór o charakterze naukowym wpływa *szeroka gama wysokiej jakości usług*⁵. Biblioteka przyciąga nowych użytkowników, gdy nie tylko udostępnia swoje zasoby, ale także stale informuje o ofercie swoich usług, aby nieustannie podtrzymywać stan doinformowania swoich użytkowników. Usługi biblioteczne powinny zapewnić użytkownikowi łatwy dostęp do sieciowych serwisów bibliotecznych i elektronicznych zasobów informacyjnych, będąc zarazem skutecznymi narzędziami w zdobywaniu informacji potrzebnych użytkownikowi. W opublikowanym rok później artykule Beata Chrapczyńska zdaje się potwierdzać zdanie Jaskowskiej. Ukazuje XXI w. jako czas, w którym tylko nowoczesne technologie oraz dostęp do coraz nowszych, pełniejszych i dokładniejszych informacji są w stanie rozwinąć, albo przynajmniej utrzymać aktualny stan bibliotek. Podkreśla znaczenie szybkości dostarczania informacji, aktywności placówek informacyjnych, spełniających potrzeby informacyjne użytkowników oraz efektywności, która wyraża się w postaci konkretnych rezultatów osiągniętych przez użytkowników informacji.

Mimo czasu, który upłynął od napisania tych prac, a był to czas sprzed okresu informatyzacji i automatyzacji biblioteki INP PAN, stan rzeczy jest niezmienny, zaś kwestia udostępniania informacji i inwestowania w zasoby informacyjne poruszana jest do dnia dzisiejszego.

Paulina Studzińska-Jaksim zauważa, że zasoby elektroniczne nie są dla pracowników naukowych jedynie dodatkowym źródłem informacji, ale stają się niekiedy głównym źródłem, na którym opiera się cała ich praca⁶. Obecnie korzystanie z e-zasobów jest wręcz koniecznością, gdy chce się mieć dostęp do najnowszych, najbardziej aktualnych badań. Inwestycja w zasoby elektroniczne wydaje się dobrą strategią rozwoju i zwiększenia znaczenia firmy, przedsiębiorstwa czy biblioteki. Dostęp do najlepszych publikacji najznamienitszych naukowców wspomaga prowadzenie badań czy tworzenie i rozwój wiedzy eksperckiej w organizacji macierzystej.

Wiesław Babik podkreśla obecną zmianę w podejściu do bibliotekarza, który niegdyś niezbędny w komunikacji czytelnika z biblioteką powoli ustępuje miejsca

4 W. Babik, *Biblioteka akademicka na rozdrożu: o współczesnych przemianach w środowisku informacyjnym bibliotek*, „Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej” 2013, nr 3, s. 31-50, <https://delibra.bg.polsl.pl/dlibra/show-content/publication/edition/23970?id=23970> [dostęp: 30.05.2021].

5 M. Jaskowska, *Cechy kształtujące wizerunek bibliotek naukowych w Internecie*, „Przegląd Biblioteczny” 2007, nr 1, s. 39, http://www.sbp.pl/wydawnictwa/archiwum_cyfrowe/pdf/?book_id=2812007 [dostęp: 30.05.2021].

6 P. Studzińska-Jaksim, *E-zasoby – koszt czy inwestycja?*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 8(161), s. 1-6, <http://ebiboj.s.pl/index.php/ebib/article/view/249/244> [dostęp: 30.05.2021].

elektronicznym mediom, wykonującym jego pracę. Co więcej, część użytkowników bibliotek, szczególnie młodych, uważa Internet za główne, bądź nawet jedyne źródło informacji, a tym samym jedyny łącznik z biblioteką. Choć w swoim artykule Weisław Babik skupia się na bibliotekach akademickich, to sam zauważa, że przemiany w środowisku informacyjnym bibliotek sprawiają, że *biblioteki akademickie (i nie tylko) w tej dynamicznej rzeczywistości stają na rozdrożu, a więc w punkcie, z którego prowadzi wiele dróg i nie wiadomo dokładnie, który kierunek wybrać, na który odpowiedzialnie się zdecydować, który jest najlepszy*⁷. W podsumowaniu artykułu zaznacza, że biblioteki muszą podjąć próbę przejścia na pracę hybrydową, połączenia obecnego trybu stacjonarnego z rozpowszechnianiem informacji elektronicznych. Wszyscy wyżej cytowani autorzy zauważają potrzebę zmiany systemu działania obecnych bibliotek, które muszą podjąć decyzję co do inwestycji w zasoby dostępne nie tylko stacjonarnie, ale przede wszystkim w Internecie. Wydaje się to jedyną słuszną decyzją w obecnym czasie, gdy użytkownicy chcą mieć wszystko na wyciągnięcie ręki, bez większego zaangażowania i wysiłku włożonego w poszukiwanie informacji. Tylko permanentna ewolucja bibliotek pozwoli im na utrzymanie ich pozycji w świecie nauki, w czasie, gdy użytkownicy coraz częściej oczekują możliwości zdalnego korzystania z zasobów, najchętniej w wolnym dostępie (bądź z możliwością łatwego logowania) oraz możliwości uzyskania natychmiastowej i bezpośredniej pomocy od bibliotekarza.

Oczekiwania użytkowników bibliotek, które posiadają księgozbiory o charakterze naukowym to również zagadnienie podejmowane na szeroką skalę w prowadzonych badaniach naukowych. Dagmara Bubel w swojej pracy zauważa, że użytkownik biblioteki jest podstawowym czynnikiem kształtującym ją i wszelkie przekształcenia w bibliotekach są zależne od użytkowników, t.j. ich potrzeb, oczekiwań, aktywności⁸.

W piśmiennictwie naukowym zwraca się uwagę na to, że bibliotekarze powinni starać się zrozumieć punkt widzenia i zachowania użytkowników bibliotek. Jest to konieczne, aby właściwie dostosowywać usługi biblioteczne do potrzeb ich adresatów. Sabina Cisek zauważa, że to z kolei będzie miało wpływ na organizację przyjaznego dla nich środowiska⁹. Użytkownicy bibliotek często źle odbierają sam akt pozyskiwania informacji, a ich zachowania nie zawsze są celowe. Sabina Cisek podkreśla, że te niekoniecznie dobre emocje i zachowania także należy brać pod uwagę w systemach oraz usługach informacyjnych przedstawianych użytkownikom, a samych użytkowników postrzegać jako istoty wielowymiarowe, a nie wyłącznie jako racjonalnych poszukiwaczy informacji. To spojrzenie na użytkowników bibliotek jako na jednostki, które niekoniecznie wiedzą czego poszukują, wahają

7 W. Babik, *Biblioteka akademicka*, s. 47.

8 D. Bubel, *Rola bibliotek akademickich*, s. 176-195.

9 S. Cisek, *Zachowania informacyjne – wybrane aspekty*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 3(173), s. 1–11, <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/536> [dostęp: 30.05.2021].

się i często chaotycznie działają, powinno też być brane pod uwagę przez bibliotekarzy podczas wybierania narzędzi technologicznych do udostępniania zasobów informacyjnych biblioteki, tak aby możliwie jak najoptymalniej dostosować je do oczekiwań użytkowników.

Dzięki próbom zrozumienia użytkowników bibliotecznych zasobów informacyjnych bibliotekarzom łatwiej jest dokonać wyboru narzędzi cyfrowych służących ich udostępnianiu. Na rynku jest dostępne wiele narzędzi informatycznych, które, niekiedy w odmienny sposób, umożliwiają wykonywanie tych samych lub podobnych zadań. To w gestii bibliotekarzy leży wybór odpowiedniego narzędzia technologicznego, które ułatwi użytkownikom korzystanie z zasobów bibliotecznych. Jak zauważa Ken Chad, środowisko systemów bibliotecznych staje się coraz bardziej skomplikowane, a dla zapewnienia spójnej i całościowej prezentacji zasobów bibliotecznych użytkownikom najlepiej byłoby stosować jednolite kompleksowe systemy¹⁰. Jednak jest mało prawdopodobne, aby taki jednolity system zapewnił jednakowo wysoką użyteczność wielu różnych funkcjonalności, niezbędnych do obsługi różnych składników współczesnych zasobów i usług bibliotecznych. Z tego względu powstaje coraz więcej zarówno komercyjnych jak i otwartych narzędzi technologicznych wspomagających zarządzanie różnego rodzaju zasobami bibliotecznymi i usługami informacyjnymi, które wyspecjalizowane są w obsłudze różnych funkcjonalności.

2.2. Biblioteka CIOP-PIB i Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego jako przykłady biblioteki naukowej

Piśmiennictwo poświęcone narzędziom cyfrowym służącym do organizacji i zarządzania zasobami informacyjnymi w bibliotekach naukowych oraz bibliotekach posiadających księgozbiory o charakterze naukowym jest bogate ilościowo i zróżnicowane tematycznie. Biblioteki opisywane są w sposób kompleksowy bądź omawiany jest jeden z ich zasobów czy jedno konkretne narzędzie. Dzięki literaturze na ten temat można dowiedzieć się, które narzędzia są popularne w polskich bibliotekach, a z których korzysta się mniej i jakie zalety bądź wady mają poszczególne wdrożenia. Wiedza ta może wspierać bibliotekarzy w wyborze narzędzi cyfrowych, które mają wprowadzić we własnych bibliotekach. Mogą służyć także jako swoiste źródło informacji do praktyk z zakresu benchmarkingu.

Przykładem biblioteki naukowej, której zasoby i usługi informacyjne były przedmiotem analiz przedstawionych w piśmiennictwie naukowym jest Biblioteka Centralnego Instytutu Ochrony Pracy Państwowego Instytutu Badawczego (CIOP-PIB). Wg. Iwony Ruszeckiej znaczna większość jej użytkowników to oso-

10 K. Chad, *Ponowne rozważania o systemach bibliotecznych*, „Biuletyn EBIB” 2016, nr 8(170), s. 1–10, <http://ebibojb.pl/index.php/ebib/article/view/165/160> [dostęp: 30.05.2021].

by spoza organizacji. Ten stan rzeczy niejako zmusza pracowników biblioteki do ciągłego rozwoju jej zasobów informacyjnych. Oprócz prowadzenia katalogów kartkowych Biblioteka CIOP-PIB prowadzi również katalog elektroniczny za pomocą zintegrowanego systemu bibliotecznego ALEPH. Biblioteka ta prowadzi też bazę ALEPH-CIOP-PIB, która odzwierciedla strukturę zbiorów dokumentów gromadzonych w bibliotece (zawiera bazy: Książki, Czasopisma, Artykuły z czasopism, Prace naukowo-badawcze, Dokumenty elektroniczne, Materiały informacyjne). Ruszecka wymienia również bazy zagraniczne, do których dostęp umożliwia Biblioteka CIOP-PIB, a także bazy i programy opracowane w CIOP-PIB, które wzbogacają publikacje dostępne bezpośrednio w tej bibliotece¹¹.

Nowszą pracą na temat omawianej biblioteki jest artykuł Anety Stańczak-Gąsiewskiej, opisujący ciągłą pracę bibliotekarzy nad rozbudową bazy artykułów, która pozwala użytkownikom biblioteki na bezpłatny dostęp do publikacji z zakresu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia człowieka w jego środowisku pracy. Zestawienie tytułów czasopism, których artykuły były opisywane w latach 2017–2019 pozwala dostrzec rozmiar aktualizacji ALEPH-CIOP-PIB, obejmujący m.in. 415 tytułów czasopism¹². Aneta Stańczak-Gąsiewska pisze również o rozszerzeniu możliwości wyszukiwawczych dostępnych dzięki używaniu wyszukiwarki naukowej Primo (Exlibris), której pierwsze użycie w katalogu CIOP-BIP miało miejsce w 2016 r.¹³ Przykład tej biblioteki pokazuje, że nieustanna rozbudowa własnych baz i katalogów, a także umożliwienie użytkownikom dostępu do zewnętrznych zasobów jest metodą zapewniania sukcesu biblioteki, którego miarą jest satysfakcja użytkowników.

O informacji prawniczej na przykładzie zasobów elektronicznych Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego pisały Jolanta Laskowska i Aleksandra Pańka¹⁴. Autorki, już na początku artykułu podkreśliły, że udostępnianie informacji prawniczej jest niezwykle ważne dla rozwoju społeczeństwa i kreacji postrzegania odbiorców o obowiązujących przepisach prawnych. W podniesieniu świadomości prawnej społeczeństwa pomagają bazy danych, ich popularyzacja. Ponadto w artykule został opisany widoczny ostatnio wzrost zainteresowania informacją prawniczą i wyszukiwania jej w Internecie, z czym mogą niekiedy wiązać się zagrożenia. Autorki podkreślają znaczenie udostępniania sprawdzonej i merytorycznie poprawnej in-

11 I. Ruszecka, *Organizacja zasobów informacyjnych – tradycyjnych i elektronicznych w Bibliotece Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – Państwowego Instytutu Badawczego*, „Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i Praktyka” 2005, nr 2(403), s. 22–25, <http://archiwum.ciop.pl/15023> [dostęp: 30.05.2021].

12 *Czasopisma. Opis*, https://aleph.ciop.pl/F?func=file&file_name=base-info-cz [dostęp: 4.10.2021].

13 A. Stańczak-Gąsiewska, *Rozbudowa bazy artykułów z czasopism polskich i zagranicznych w katalogu Biblioteki CIOP-PIB*, „Biuletyn EBIB” 2019, nr 5(188), s. 1–11, <http://ebiboj.s.pl/index.php/ebib/article/view/142/144> [dostęp: 30.05.2021].

14 J. Laskowska, A. Pańka, *Informacja prawnicza w dobie nowych technologii – na przykładzie zasobów elektronicznych Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego*, [w:] K. Materska, B. Taraszkiewicz (red.), *Ekologia informacji a zasoby informacyjne w bibliotekach i cyberprzestrzeni*, Akademia Pomorska w Słupsku, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku, SBP, Słupsk 2017, s. 117–128.

formacji prawnej. Należy zwrócić także uwagę na wyraźne określenie aktualności stanu prawnego, co obecnie jest możliwe tylko częściowo w komercyjnych systemach informacji prawnej. W skład zasobów informacyjnych o charakterze prawnym Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego wchodzi bazy pełnotekstowe, bibliograficzno-bibliometryczne, a także systemy informacji prawnej zawierające publikacje naukowe i specjalistyczne wraz z aktami prawnymi i orzecznictwem (LEX, Legalis). Biblioteka UG już od 2000 r. posiada w swoich zasobach czasopisma elektroniczne, których to zasób nieustannie stara się powiększać. Biblioteka używa również multiwyszukiwarki EBSCO Discovery Service (EDS), dzięki której użytkownikom biblioteki łatwiej jest korzystać z dostępnych baz. Mimo, iż nie przeszukuje ona wyspecjalizowanych baz prawniczych, jest dużym ułatwieniem dla użytkowników. Odbiorcy mają również możliwość przeszukiwania czasopism za pomocą listy A-Z (alfabetycznie, według tytułów czasopism, nazwisk autorów i słów kluczowych). Autorki szczegółowo opisują bazy subskrybowane przez UG: LEX, Legalis, Westlaw International oraz Ebsco LEGAL Source, pokazując szeroki zasób informacyjny o tematyce prawnej dostępny w tej bibliotece¹⁵.

Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego dysponuje szerokim wachlarzem zasobów elektronicznych tematyce prawnej. Z tego względu jej usługi adresowane do użytkowników zainteresowanych informacją prawniczą są podobne do usług biblioteki Instytutu Nauk Prawnych. Obie biblioteki korzystają z podobnych baz, które są jednymi z najlepszych w dziedzinie prawa. Biblioteka INP PAN, która w odróżnieniu od Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego nie subskrybuje baz Westlaw International oraz Ebsco – kolekcja Legal Source, może natomiast pochwalić się udostępnianiem swoim użytkownikom baz HeinOnline (w roku akademickim 2020/2021) oraz kolekcji konsorcyjnych Cambridge Core (Cambridge University Press – w 2021 r. również subskrybowana przez BG UG) i Oxford Journals (Oxford University Press) na podstawie licencji typu *read & publish* (pol. czytaj i publikuj), która zapewnia dwie usługi: prawo do korzystania z zasobu czasopism (archiwizowanych wiecześnie) oraz możliwość publikowania w otwartym dostępie bez ponoszenia dodatkowych kosztów ze strony autora.

2.3. Zasoby informacyjne w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk

W zakładce *Biblioteka* dostępnej na stronie internetowej Instytutu można przeczytać, że biblioteka INP PAN jest *specjalistyczną biblioteką naukową gromadzącą literaturę prawniczą oraz, w węższym zakresie, z dziedziny nauk politycznych i społecznych. Gromadzone są wydawnictwa z zakresu prawa cywilnego i karnego, zbiory dotyczące prawa międzynarodowego publicznego i prywatnego, prawa europejskiego,*

15 Tamże.

*prawa własności intelektualnej, prawa konkurencji, prawa ochrony środowiska, międzynarodowego arbitrażu gospodarczego i inne*¹⁶.

Ciekawe wnioski dotyczące księgozbioru nasuwają się już na podstawie lektury sprawozdań GUS K-03. Otóż na dzień 31 grudnia 2019 r. księgozbiór INP PAN ogółem liczył 57 138 pozycji (z tego 43 450 to książki, a 13 688 to czasopisma, przyjmując za jednostkę wolumin roczniku danego tytułu czasopisma). Na dzień 31 grudnia 2020 r. stan księgozbioru wynosił 57 287 pozycji (z czego 42 863 to książki, a 14 424 to czasopisma)¹⁷. Można dzięki temu zauważyć systematyczne powiększanie się zasobu czasopism (1 099 wpływów), przy jednoczesnym zmniejszaniu liczby druków zwartych (950 ubytków, głównie czasopism nieprawidłowo wpisanych w ewidencję druków zwartych i przenoszonych do ewidencji czasopism, braków bezwzględnych). Ze względu na brak dostatecznej przestrzeni magazynowej biblioteka konsekwentnie ubytkuje pozycje przestarzałe, nieaktualne, bądź dostępne nieodpłatnie w Internecie na rzecz gromadzenia i udostępniania publikacji nowszych i bardziej aktualnych. Udostępnianie publikacji w Internecie pozwala na utrzymywanie najwyższego możliwego poziomu aktualności, co zdecydowanie biblioteka INP PAN robi. W sytuacjach, gdy publikacja pozycji w Internecie nie jest możliwa – biblioteka zabiega o to, aby udostępniać najpotrzebniejsze, względem potrzeb swoich czytelników pozycje stacjonarnie (zakup w 2020 r. 54 książek w ramach kosztów bezpośrednich związanych z dostępem do publikacji naukowych w grantach).

Część zasobów informacyjnych biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN jest dostępna dla wszystkich zainteresowanych, pozostała część natomiast udostępniona jest wyłącznie dla użytkowników autoryzowanych, bądź tych, którzy korzystają z zasobów w czytelni biblioteki.

Zasoby biblioteki INP PAN dzielą się na zasoby pełnotekstowe, bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe, katalogi biblioteczne oraz agregatory zasobów zewnętrznych.

W zasobach pełnotekstowych znajduje się *e-Biblioteka Prawnicza*, która jest repozytorium instytucjonalnym INP PAN, dostępnym pod adresem <http://e-bp.inp.pan.pl:8080/xmlui/> w systemie *open source*’owym DSpace oraz platforma wydawniczo-repozytoryjna *Czasopisma INP PAN*, dostępna pod adresem <https://czasopisma.inp.pan.pl/>. Czasopisma publikowane są na platformie Open Journal Systems, *open source*’owym systemie zarządzania recenzowanymi czasopismami naukowymi. Włączenie platformy wydawniczej do systemów administrowanych przez pracowników biblioteki INP PAN, wynika z macierzowej struktury Pionu i wspólnej realizacji zadań zakresu procesu postwydawniczego – cyfrowego udostępniania wydawanych publikacji naukowych, w tym bieżących czasopism. Platforma jest wykorzystywana jako repozytorium dla „Polish Yearbook of International Law”, realizującego proces wydawniczy za pośrednictwem innych narzędzi informatycz-

16 *Biblioteka. Zasoby*, <https://inp.pan.pl/biblioteka/> [dostęp: 30.05.2021].

17 Sprawozdanie biblioteki K-03 dla GUS za 2020 r. Udostępnione za zgodą Dyrekcji INP PAN.

nych czy „Droit Contemporain Polonaise” – czasopisma, którego ostatni numer ukazał się w 2002 r. W ocenie bibliotekarzy system OJS jest bardziej optymalny do prezentacji zasobu czasopism na poziomie artykułów niż DSpace, który w bibliotece INP PAN służy do publikowania pełnych numerów czasopism (jako kolejny punkt dostępu do zasobu).

Bazami bibliograficznymi i bibliograficzno-abstraktowymi dostępnymi w zasobach informacyjnych biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN są bazy Polskiej Bibliografii Prawniczej: PBP w SIP LEX, PBP w SIP Legalis oraz e-PBP. Aby zapewnić zrozumiałość określeń baz dla użytkowników niewyspecjalizowanych, na stronie internetowej oprócz wyżej wymienionych nazw widoczne są również podpisy, informujące o tym, co znajduje się w konkretnej bazie (il. 8).

II. 8. Zakładka Zasoby informacyjne na stronie internetowej INP PAN.

Strona główna = Zasoby informacyjne

Zasoby informacyjne

Pracownicy Biblioteki INP PAN tworzą, rozwijają i aktualizują na bieżąco następujące zasoby informacyjne z dziedziny nauk prawnych. Zapraszając do korzystania z nich, informujemy że część zasobów jest dostępna wyłącznie dla autoryzowanych użytkowników lub w czytelni INP PAN.

Zasoby pełnotekstowe:

eBP e-Biblioteka Prawnicza →	Czasopisma INP PAN →
Repozytorium instytucjonalne INP PAN	Platforma repozytoryjno-wydawnicza czasopism publikowanych przez Wydawnictwo INP PAN

Bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe:

PBP w SIP LEX →	PBP w SIP Legalis →	e-Polska Bibliografia Prawnicza (ePBP) →
Polska Bibliografia Prawnicza w SIP LEX	Polska Bibliografia Prawnicza w SIP Legalis	Baza bibliograficzno-abstraktowa tworzona i rozwijana w ramach projektu w programie Dialog MEN

Katalogi biblioteczne:

Katalog biblioteczny OPAC →	Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach →
Kompletny dla nabytków Biblioteki INP PAN od 2012 r.	Wyszukiwarka tytułów czasopism w licencjonowanych bazach pełnotekstowych oraz SIP

Agregatory zasobów zewnętrznych:

Polskie czasopisma prawnicze dostępne online →	Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online →
Wyszukiwarka tytułów polskich czasopism prawniczych dostępnych online bez ograniczeń	Wyszukiwarka tytułów zagranicznych czasopism prawniczych dostępnych online bez ograniczeń

Źródło: <https://inp.pan.pl/zasoby-informacyjne/>, dostęp: 23.09.2021 r.

Baza PBP w SIP LEX opisana jest na stronie jako Polska Bibliografia Prawnicza SIP LEX. System Informacji Prawnej LEX, wydawany przez Wolters Kluwer Polska,

jest jednym z największych i najlepiej znanych komercyjnych polskich systemów informacji prawnej. Dostęp do tej bazy możliwy jest pod adresem <http://sip.lex.pl/>, a sama baza dostępna jest jedynie dla autoryzowanych użytkowników. Autoryzacja użytkowników odbywa się za pośrednictwem loginu w postaci adresu pocztowego w domenie inp.pan.pl, co oznacza że dostęp jest możliwy tylko dla pracowników naukowych, badawczo-technicznych i doktorantów, absolwentów i uczestników seminariów. Obecnie baza jest kolejny raz (po gruntownej zmianie interfejsu i sposobu wyszukiwania w 2018 r.) przekształcana w celu większej integracji z pozostałymi modułami LEX.

Kolejną bazą udostępnioną pracownikom i doktorantom przez INP PAN jest PBP w SIP Legalis, która jest systemem powstałym w 2002 r. Początkowo system informacji prawnej był oparty jedynie na publikacjach Wydawnictwa C.H. Beck, a z biegiem czasu został rozwinięty i powiększony¹⁸ o komplet aktów źródłowych (od 1918 r.) oraz największą liczbę orzeczeń Sądu Najwyższego wydanych po 1989 r.¹⁹

Baza e-Polska Bibliografia Prawnicza (ePBP), opisana jest jako baza bibliograficzno-abstraktowa, tworzona i rozwijana w ramach projektu w programie Dialog MNiSW (obecnie MEiN). Baza, tworzona za pomocą zintegrowanego systemu bibliotecznego KOHA znajduje się pod adresem <https://e-pbp.inp.pan.pl/>. Na stronie internetowej ePBP znaleźć można informację o liczbie rekordów bazy (270 000), a także zakresie tych rekordów (są to dane bibliograficzne publikacji wydawanych od 1945 r. po piśmiennictwo bieżące). Od 1 września 2021 r. zasób ten dostępny jest po zalogowaniu, w celu ograniczenia ataków typu DOS, wysyłających na serwer liczbę zapytań i w konsekwencji – uniemożliwiających korzystanie z bazy.

Na zasoby informacyjne INP PAN składają się także katalogi biblieczne. Wśród nich znajdują się katalog biblieczny OPAC oraz wyszukiwarka Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach. Katalog biblieczny OPAC w systemie KOHA pozwala na przeszukiwanie publikacji dostępnych stacjonarnie w bibliotece. Z kolei narzędzie Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach opatrzone jest opisem *wyszukiwarka tytułów czasopism w licencjonowanych bazach pełnotekstowych oraz SIP*. Wyszukiwarka służy do agregacji odnośników do czasopism, które są dostępne w subskrybowany przez bibliotekę INP PAN bazach (m.in. Wiley Online Library, Oxford University Press, EBSCO).

Wśród zasobów informacyjnych INP PAN wymienione są też agregatory zasobów zewnętrznych, a wśród nich Polskie czasopisma prawnicze dostępne online oraz Zagraniczne czasopisma dostępne online. Oba te narzędzia są wyszukiwarkami czasopism dostępnych w Internecie bez ograniczeń (nie tylko na licencjach otwartych). Po kliknięciu w zasób użytkownik zostaje na stronie Instytutu i przenosi się do zakładki, gdzie umieszczono listę dostępnych czasopism. Strona ta służy do agregacji linków, po kliknięciu których użytkownik zostaje przeniesiony do poszcze-

18 J. Laskowska, A. Pańka, *Informacja prawnicza*, s. 117-128.

19 *Zawartość systemu Legalis*, <https://legalis.pl/zawartosc-systemu-legalis/> [dostęp: 30.05.2021].

gólnych publikacji *open access*. Niektóre z czasopism są dostępne zarówno online, jak i stacjonarnie w bibliotece, inne natomiast dostępne są wyłącznie online. Dostęp do listy czasopism możliwy jest jedynie dla autoryzowanych użytkowników, tj. pracowników Instytutu, doktorantów oraz absolwentów studiów podyplomowych.

Z wyżej omówionych narzędzi technologicznych usług informacyjnych Instytutu Nauk Prawnych w rozdziałach III i IV zdecydowano się opisać bardziej szczegółowo trzy narzędzia służące do zarządzania i udostępniania zasobów informacyjnych INP PAN: system zarządzania repozytorium instytucjonalnym INP PAN (DSpace), zintegrowany system biblioteczny KOHA, w którym tworzone są katalog biblioteczny oraz baza bibliograficzno-abstraktowa ePBP) oraz system wydawniczo-repozytoryjny czasopism publikowanych przez Wydawnictwo INP PAN (platforma OJS). Pozostałe zasoby, do których dostęp swoim użytkownikom zapewnia INP PAN, to subskrybowane przez Instytut bazy komercyjne (LEX, Legalis), będące kompleksowymi bazami prawa polskiego i zagranicznego, które licencjonują aktualizację bazy PBP, lub listy linków przenoszących użytkownika do zasobów niemacierzystych (Polskie czasopisma prawnicze dostępne online, Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online, Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach).

ROZDZIAŁ 3.

NARZĘDZIA DO ZARZĄDZANIA ZASOBAMI INFORMACYJNYMI W BIBLIOTECIE INP PAN

3.1. DSpace

DSpace jest oprogramowaniem służącym do zarządzania repozytorium instytucjonalnym udostępnianym w otwartym dostępie. System umożliwia tworzenie repozytorium dla instytucji chcących archiwizować publikacje naukowe i zarządzać zasobami cyfrowymi przy pomocy różnego rodzaju dostępnych formatów.

System DSpace został opracowany i udostępniony w listopadzie 2002 r. przez Massachusetts Institute of Technology (MIT) oraz HP Labs. Zainteresowanie repozytorium doprowadziło do utworzenia DSpace Federation w marcu 2004 r., której zadaniem miało być dbanie o rozwój oprogramowania. Rosnące znaczenie DSpace zachęciło programistów MIT i HP Labs do założenia DSpace Foundation w lipcu 2007 r., której celem miało być zapewnienie dominacji systemu na rynku oraz wsparcie użytkowników z całego świata¹. Od początku DSpace był oprogramowaniem chętnie używanym przez różnego rodzaju instytucje. Już po roku od jego udostępnienia korzystało z niego około 50 organizacji na całym świecie, a testowało go ponad sto kolejnych². Pierwotną wizją DSpace było stworzenie sfederowanego repozytorium, które będzie udostępniać zasoby intelektualne i badania najznakomitszych naukowców z całego świata. Misją DSpace, ustaloną w 2004 r., było stworzenie skalowalnego archiwum cyfrowego, które będzie w stanie zachowywać, a także przekazywać dorobek intelektualny wykładowców i naukowców MIT, a także wspierać implementacje DSpace przez inne instytucje badawcze i federację z nimi³.

Obecnie wizją twórców DSpace jest stworzenie oprogramowania dla repozytoriów, które zapewni wszelkiego rodzaju środki służące do udostępniania i łatwego zarządzania informacją. Misją jest natomiast stworzenie doskonałego oprogramowania *open source* współtworzonego przez programistów, użytkowników, członków projektu, a także dostawców usług, którzy dzięki wspólnej pracy zapewnią doskonalenie tego narzędzia⁴. Powyższe założenia są sukcesywnie spełniane. Ilość

1 M. Bajpai, S.K. Lohiya, *Measuring Impact of Open Source Software Training Programme and Workshop on LIS Professionals: a Study of DSpace Software*, „World Digital Libraries. An International Journal” 2018, nr 11(2), s. 123-135, <https://doi.org/10.18329/09757597/2018/11208>.

2 Final Report on the Initial Development of the DSpace Federation, s. 1, http://msc.mellon.org/msc-files/DSpace_Federation.pdf [dostęp: 30.05.2021].

3 Tamże.

4 *About*, <https://duraspace.org/dspace/about> [dostęp: 30.05.2021].

implementacji DSpace w instytucjach badawczych, i nie tylko, rośnie z roku na rok, zaczynając od 50 instytucji w 2004 r.⁵, 426 instytucji w 2009 r.⁶ do 1 544 repozytoriów w 2018 r., co stanowi 44% wszystkich repozytoriów instytucjonalnych⁷.

DSpace jest bezpłatnym oprogramowaniem, łatwym do zainstalowania oraz dostosowania do potrzeb każdej organizacji. Jest wykorzystywane do różnych celów, głównie przez instytucje naukowe i ośrodki kultury. Umożliwia tworzenie repozytoriów instytucjonalnych, w których znajdują się przede wszystkim publikacje naukowe, ale może mieć inne zastosowania, takie jak tworzenie repozytoriów prac dyplomowych, obiektów edukacyjnych, materiałów kulturowych czy służyć do zarządzania materiałami elektronicznymi. Pozwala na udostępnianie treści i przechowywanie ich, a także utrwalanie standardów informacji i cyfrowych modeli obiektów⁸. System ma prostą architekturę, jest elastyczny, a jego funkcje mogą być dostosowane do potrzeb instytucji, w której został zaimplementowany⁹. System można wykorzystać również do udostępniania i przechowywania własnych materiałów i treści (takich jak fotografie, skany czy książki). Ważną cechą DSpace jest możliwość wprowadzania własnych funkcjonalności, dzięki liberalnej i otwartej licencji Berkeley Software Distribution, na której system został udostępniony. Pozwala ona na wprowadzanie modyfikacji właściwie bez żadnych barier¹⁰.

Oprogramowanie DSpace ma szereg funkcji, które czynią go narzędziem chętnie wybieranym przez różne instytucje. Uwierzytelnianie, autoryzacja, a także mechanizm identyfikacji użytkowników umożliwiają określenie dostępu do publikacji na poziomie kolekcji, zasobów, zbiorów a nawet pojedynczych pozycji czy jej elementów (metadane, pliki publikacji). Dzięki temu, tak jak ma to miejsce w przypadku wdrożenia w bibliotece INP PAN, część publikacji może być dostępna w modelu *open access*, a inne jedynie dla autoryzowanych użytkowników. DSpace obsługuje również przesyłanie oraz pobieranie strumieni bitowych bez zmian, dzięki czemu przechowuje i daje możliwość przeglądania online dokumentów HTML, które są niedynamiczne i niezależne. DSpace obsługuje ponadto protokół OAI-PMH, który zbiera metadane i umożliwia w trybie pobierania metadanych opisujących obiekty znajdujące się w repozytorium i automatyczną wymianę informacji z systemami, które chcą tę informację pozyskać. Z punktu widzenia administratorów wysoce funkcjonalne są także:

- zarządzanie obiektami z pozycji witryny internetowej;

5 Final Report on the Initial Development of the DSpace Federation, s. 1.

6 Ł. Jeszke, *Repozytorium DSpace względem zaleceń Web 2.0*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2009, 2(3), s. 136, <https://doi.org/10.12775/tsb.2009.024>.

7 M. Bajpai, S.K Lohiya, *Measuring Impact*, s. 125.

8 Final Report on the Initial Development of the DSpace Federation, dz.cyt.

9 M. Bajpai, S.K Lohiya, *Measuring Impact*, s. 123–135.

10 Ł. Jeszke, *Repozytorium DSpace*, s. 135–147.

- import i eksport obsługiwany w prostej strukturze (Dublin Core w XML), zapewniający proste przenoszenie treści między repozytorium a innymi systemami;
- dostęp do statystyk, które pomagają w analizie wejść do repozytorium i odtwarzania, pobierania poszczególnych publikacji;
- a także system obsługi pomagający w tworzeniu trwałych identyfikatorów dla każdego z elementów repozytorium.

Dużą zaletą tego systemu jest również obsługa różnego typu plików, które wchodziły w skład kolekcji (dokumentów tekstowych, wideo lub audio). Zgodność ze standardami (Dublin Core, MARC21), a także zoptymalizowane wyszukiwanie i przeglądanie, są użytecznościami, które sprawiają, że system jest komfortowy zarówno dla administratorów, jak i użytkowników¹¹.

DSpace jest systemem kompleksowym, obsługującym trzy kategorie użytkowników: administratora, osobę deponującą, a także użytkownika końcowego, który szuka interesujących go informacji. Dla każdego jest systemem przyjaznym¹². Administratorowi zapewnione są różne mechanizmy rozbudowy czy modyfikacji platformy. O satysfakcji użytkownika końcowego decyduje wygląd systemu oraz jego użyteczność. Duży wpływ ma na to właśnie administrator, mogący wprowadzić zmiany w funkcjonowaniu i wyglądzie repozytorium, czyniąc go tym samym bardziej atrakcyjnym i lepiej dostosowanym do potrzeb użytkowników końcowych¹³.

DSpace jest napisany w języku Java, przechwytuje i indeksuje cyfrowe treści multimedialne, a także rozpowszechnia je w Internecie i ułatwia ich wyszukiwanie oraz przeszukiwanie ich zawartości, a także przechowuje je w formie cyfrowej¹⁴, co dla administratora jest znacznym ułatwieniem, ponieważ raz wpisany rekord jest łatwy do przeszukiwania, dostępny na szeroką skalę, czytelny, a także wymienny (możliwość przeniesienia do innej kolekcji innego wdrożenia), co jest kluczem do interoperacyjności. W sytuacji, gdy repozytorium jest zarejestrowane w agregatorach jako dostawca danych, metadane są automatycznie zbierane i wyświetlane na innych portalach (np. Google Scholar, WorldCat)¹⁵. To z kolei wpływa również na użytkownika końcowego, ponieważ, jak wykazują badania, większość użytkowników dociera do repozytoriów przez stronę Google¹⁶.

11 S. Tramboo, S. Humma, S.M. Shafi, S. Gul, *A Study on the Open Source Digital Library Software's: Special Reference to DSpace, EPrints and Greenstone*, „International Journal of Computer Applications” 2012, nr 59(16), s. 1–9, <https://doi.org/10.5120/9629-4272>, 2012.

12 A. Đorđević, *Digital Repository of the University of Belgrade – Faculty of Chemistry. Infotheca*, „Journal for Digital Humanities” 2020, nr 20(1–2), s. 120, https://doi.org/10.18485/infotheca.2020.20.1_2.8.

13 E. Jeszke, *Repozytorium DSpace*, s. 140.

14 M. Bajpai, S.K Lohiya, *Measuring Impact*, s. 123-135.

15 A. Đorđević, *Digital Repository*, s. 119.

16 Np. do repozytorium AMUR na przestrzeni trzech lat w ten sposób dotarło aż 60% użytkowników. Zob. M. Rychlik, M. Theus, *Użytkownicy i zasób repozytorium instytucjonalnego (studium przypadku)*, „Przegląd Biblioteczny” 2016, nr 84, s. 432.

Istnieje możliwość wprowadzenia zmian w zakresie SEO (z ang. *Search Engine Optimization* – optymalizacja dla wyszukiwarek internetowych). Dzięki kilku prostym modyfikacjom w konfiguracji DSpace i powiązanych z nią warstwach aplikacji, możliwe jest osiągnięcie lepszego pozycjonowania strony korzystającej z DSpace’a¹⁷. Przekłada się to bezpośrednio na wzrost szans na wyświetlenie wyników po wpisaniu zapytania w wyszukiwarce internetowej.

Użytkownikom końcowym DSpace oferuje przede wszystkim darmowy bądź ograniczony dostęp do dokumentów. Użytkownik może ręcznie przeszukiwać kolekcje, a w nich konkretne zasoby, bądź robić to za pomocą wbudowanego formularza zapytań. Za pomocą DSpace użytkownicy mogą również wypełniać formularze kontaktowe, przysyłać wiadomości i powiadomienia pocztą elektroniczną, mają również możliwość uzyskania pomocy tekstowej w postaci FAQ (często zadawane pytania, ang. *frequently asked questions*). Udogodnieniem, które DSpace oferuje użytkownikowi końcowemu jest również możliwość eksportu rekordów DSpace do komercyjnych programów bibliograficznych, które są pomocnymi narzędziami podczas pisania prac naukowych¹⁸.

DSpace, mimo wielu zalet i funkcjonalności, posiada niestety również niedoskonałości. Zarzuca się mu brak narzędzi do nauki systemu przez jego użytkowników. Według niektórych, szkolenia z instalacji i implementacji DSpace’a powinny być nie krótsze niż tydzień¹⁹. Podobnie podczas korzystania z systemu problemy mają odbiorcy, dla których dostęp do pomocy jest bardzo ograniczony (najczęściej do FAQ, małej liczby tutoriali i poradników dla samych użytkowników końcowych)²⁰. Warto zauważyć, że tutoriala, których część użytkowników nie potrzebuje, dla innej grupy mogą być bardzo przydatne. Jak wynika z badania przeprowadzonego na użytkownikach DSpace przez M. Bajpai i S.K. Lohiya jedna trzecia uczestników badania nie była w stanie przeprowadzić pewnych działań, które nie były uwzględnione w szkoleniach²¹. Użytkownicy końcowi zauważyli również potrzebę wprowadzenia w DSpace narzędzia do wysyłania wiadomości do danego autora bezpośrednio przez system²². Obecnie użytkownicy prosząc o udostępnienie publikacji niedostępnej w sposób otwarty, wysyłają zgłoszenie do deponującego publikację, którym często jest bibliotekarz a nie autor.

Przedstawione powyżej mankamenty w rzeczywistości zdają się nie być na tyle istotne, by użytkownicy wybierali inny system repozytoryjny. Implementacja

17 M. Formanek, *Solving SEO Issues in DSpace-Based Digital Repositories*, „Information Technology and Libraries” 2021, nr 40(1), s. 1–28, <https://doi.org/10.6017/ital.v40i1.12529>.

18 E. Jeszke, *Repozytorium DSpace*, s. 135-147.

19 M. Bajpai, S.K Lohiya, *Measuring Impact*, s. 132.

20 E. Jeszke, *Repozytorium DSpace*, s. 141.

21 M. Bajpai, S.K Lohiya, *Measuring Impact*, s. 123–135.

22 P. Strejczek-Jaźwińska, J. Jaźwiński, *Repozytorium AGH – doświadczenia i postawy pracowników naukowych Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory” 2017, nr 8, s. 168.

DSpace w ponad półtorej tysiąca repozytoriów na świecie mówi sama za siebie. System ten jest wysoce funkcjonalny i chętnie wykorzystywany przez różnego rodzaju instytucje. Wykorzystywanie tego oprogramowania przez największe uniwersytety na świecie, jak i w Polsce²³, świadczy o jego zaletach, a zarazem pokazuje możliwości modyfikacji systemu, ponieważ repozytoria różnią się od siebie, mimo wykorzystywania tego samego narzędzia. Przykładem ilustrującym popularność i użyteczność DSpace może być przykład użycia tego systemu w Indiach, które oceniły DSpace jako jedną z najlepszych opcji wśród możliwych do implementacji systemów zarządzania repozytorium, mając na uwadze jego dobre przyjęcie na całym świecie²⁴. W Polsce zaś DSpace wschodzi w skład pakietu repozytoryjnego dystrybuowanego przez Platformę Otwartej Nauki ICM UW, które zapewnia pomoc wdrożeniową zainteresowanym podmiotom²⁵.

Technologie cyfrowe zmieniają się radykalnie w szybkim tempie, podobnie jak oczekiwania i potrzeby użytkowników. Sposoby dostępu do informacji również ulegają przemianom, tak jak organizacja, udostępnianie i zarządzanie treściami cyfrowymi²⁶. Z tego względu inwestowanie w udostępnianie zasobów cyfrowych w Internecie jest coraz popularniejsze. Dzięki otwartości DSpace'a, a także dzięki możliwości jego darmowej implementacji istnieje możliwość *nieskrępowanego testowania przez potencjalnego użytkownika*²⁷. Możliwość wprowadzania dowolnych zmian i modyfikacji funkcjonalności, darmowość i popularność DSpace'a plasują ten system na pozycji jednego z najlepszych i najbardziej popularnych narzędzi zarządzania repozytoriami cyfrowymi na świecie. Chociaż DSpace ma również wady, warto zauważyć, że udostępnianie informacji zawsze działa na korzyść odbiorcy. Dlatego mimo możliwych problemów w użytkowaniu system jest postrzegany jako dobre rozwiązanie, którego funkcjonalność jest ukierunkowana bardziej na użytkownika niż na instytucję²⁸, a przecież to właśnie odbiorca w bibliotece jest najważniejszy.

23 Najbardziej znanymi repozytoriami korzystającymi z DSpace są The World Bank – Open Knowledge Repository, Apollo – University of Cambridge Repository, Digital Access to Scholarship at Harvard, DSpace@MIT, Spiral – Imperial College London Repository czy WHO Institutional Repository for Information Sharing, zaś w Polsce – Repozytorium AMUR czy Repozytorium eRIKA, a także Zespół Otwartej Nauki ICM (Repozytorium Otwartych Danych RepOD, Platforma Otwartej Nauki, serwis Otwórz Książkę, Repozytorium CEON) czy Repozytorium UJ.

24 M. Bajpai, S.K Lohiya, *Measuring Impact*, s. 127.

25 *Narzędzia i rozwiązania*, <http://pon.edu.pl/narzedzia-i-rozwiazania#pakiet-repozytoryjny> [dostęp: 4.10.2021].

26 K. Dobrowolska, *Koncepcja semantycznego repozytorium publikacji naukowych*, „Zarządzanie Biblioteką” 2017, nr 1(9), s. 37–47, <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/ZB/issue/view/1292017> [dostęp: 30.05.2021].

27 Ł. Jeszke, *Repozytorium DSpace*, s. 137.

28 Tamże, s. 139.

3.2. KOHA

System biblioteczny KOHA jest pierwszym zintegrowanym systemem bibliotecznym opartym na licencji *open source*²⁹. Został stworzony przez firmę Katipo Communications w 1999 r., a jego pierwsza instalacja miała miejsce rok później. Pierwsze nagrody KOHA zaczęła zdobywać już w 2000 r.³⁰ W miarę upływu lat środowisko systemu KOHA zaczęło się powiększać, tworzono kolejne wersje językowe, których na początku trzeciej dekady XXI w. jest już 26³¹, w tym wersja polskojęzyczna. Obecnie, według informacji podanej na oficjalnej polskiej stronie narzędzia (<http://koha.pl/>) system KOHA używany jest przez blisko 900 bibliotek na całym świecie (z czego 167 to biblioteki akademickie).

KOHA posiada wszelkie niezbędne cechy, które w środowisku bibliotecznym czynią ją narzędziem konkurencyjnym, nawet w stosunku do narzędzi komercyjnych. Być może to właśnie darmowość jest jedną z głównych zalet tego systemu. Otwarty kod źródłowy systemu pozwala na implementację nawet w mniejszych bibliotekach, nieposiadających dużych zasobów finansowych. Możliwa jest również customizacja czy modyfikacja kodu – zapewnienie dostępności zgodnie z standardami WCAG 2.1. Ze względu na wygodę korzystania i inne przymioty system KOHA jest wprowadzany także w mniejszych bibliotekach takich jak biblioteki instytutów Polskiej Akademii Nauk (m.in. IRWIR PAN, INP PAN) czy w bibliotekach akademickich – np. Bibliotece Politechniki Koszalińskiej³². Implementacja tego systemu wydaje się dobrym krokiem w stronę automatyzacji procesów bibliotecznych i rozwoju technologicznego.

Dzięki stałemu dostępowi do cyfrowej platformy społeczności KOHY (koha-community.org), która chętnie dzieli się informacjami i wskazówkami na temat działania systemu, a udzielając pomocy w rozwiązywaniu problemów, jednocześnie ułatwia nowym bibliotekom i ich użytkownikom korzystanie z systemu. Dlatego KOHA jest systemem bardzo atrakcyjnym w stosunku do konkurencyjnych narzędzi. Przyjazna międzynarodowa społeczność zachęca do wybrania właśnie tego systemu. Ponadto na stronie koha-community.org można zgłaszać znalezione błędy oraz znaleźć gotowe rozwiązania dla problemów zastanych. Przez to zarówno użytkownicy jak i lokalni administratorzy mają realny wpływ na usuwanie dostrzeżonych bugów w kolejnych aktualizacjach systemu, czy rozwój funkcjonalności.

29 *About*, <https://koha-community.org/about> [dostęp: 18.12.2021].

30 P. Eyley, *KOHA: a Gift to Libraries from New Zealand*, <https://www.linuxjournal.com/article/6350> [dostęp: 30.05.2021].

31 *KOHA*, [https://en.wikipedia.org/wiki/KOHA_\(software\)](https://en.wikipedia.org/wiki/KOHA_(software)) [dostęp: 30.05.2021].

32 M. Dudzik, *KOHA – czy warto? Krótka historia implementacji w Bibliotece Politechniki Koszalińskiej*, [w:] D. Buzdygan, A. Januszko-Szakiel (red.), *KOHA: narzędzie open source do obsługi biblioteki naukowej*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2013, s. 233, https://repozytorium.biblos.pk.edu.pl/reto/resources/25067/file/suwFiles/DudzikM_KOHAWarto.pdf [dostęp: 30.05.2021].

Atutem systemu bibliotecznego jest również praca w jednym oknie przeglądarki przez cały okres korzystania z usługi, co może okazać się przydatne nie tylko dla bibliotekarzy, ale także użytkowników biblioteki. KOHA obsługuje międzynarodowe protokoły i formaty, takie jak MARC21, Z39.50, SRU, ILS-DI, RFID (SIP2), RSS, OAI-PMH, HTTP API³³.

Korzystanie z prostego i intuicyjnego interfejsu KOHY zdaje się nie sprawiać problemów użytkownikom sporadycznie korzystającym z systemu, jak i użytkownikom doświadczonym, codziennie go odwiedzającym. Interfejs może różnić się w implementacjach poszczególnych instytucji. Zmiany te są jednak stosunkowo niewielkie, główne różnice dotyczą sposobu prezentacji danych i kolorystyki. Główny zamysł prezentacji wyników opiera się na wyodrębnieniu tytułu publikacji, wskazaniu jej autora bądź autorów, przedstawieniu wydawnictwa, podaniu numeru wydania oraz roku wydania i odpowiada standardowi opisu bibliograficznego. W celu uwydatnienia publikacji oraz łatwiejszego przeszukiwania interesujących pozycji administrator może zamieścić okładkę książki lub czasopisma, która wyświetla się po prawej stronie każdego kolejnego wiersza. Dodatkowo, dla urozmaicenia oraz zaciekawienia użytkownika, istnieje możliwość oceny danej publikacji. Zalogowany użytkownik ma możliwość oceny za pomocą gwiazdek w skali 1–5 oraz dodania tagów, które mogą być administrowane (zatwierdzone) przez bibliotekarzy lub niekontrolowane, w zależności od konfiguracji systemu. Użytkownik ma również możliwość zamówienia książki lub dodania jej do schowka, tworzenia list publikacji. Opcja ta, podobnie jak ocena liczbą gwiazdek, dostępna jest po zalogowaniu.

Przeszukiwanie katalogów bibliotecznycych za pomocą systemu bibliotecznego KOHA można przeprowadzić poprzez wyszukiwanie proste bądź zaawansowane. Wyszukiwanie proste ma na celu znalezienie jak największej liczby odpowiednich publikacji. Jest to domyślna opcja – użytkownik widzi pasek wyszukiwawczy, w którym może wpisać wybrane hasło. Z rozwijanej listy wybiera indeks wyszukiwawczy, definiując sposób przeprowadzania wyszukiwania przez zawartość pola tytułu, autora, tematu (tj. haseł przedmiotowych), ISBN, serii czy sygnatury egzemplarza. Przeszukując większy katalog można skorzystać z opcji wyszukiwania zaawansowanego, które pozwala na tworzenie strategii wyszukiwawczych przez zdefiniowanie kilku kryteriów (na przykład wyszukiwanie publikacji określonego autora, na określony temat – wskazany w opisie rzeczowym). Dzięki temu wyniki są dokładniejsze. Podczas wyszukiwania zaawansowanego, już w momencie wprowadzania zapytania można ograniczać wyniki wyświetlane w efekcie końcowym. Ograniczanie może dotyczyć np. typu dokumentu, zakresu dat publikacji, języka czy formatu. Podobne ograniczanie wyniku można stosować też w przypadku wyszukiwania prostego, jest ono jednak dostępne w postaci faset dopiero po wyświetleniu listy publikacji znalezionych przez system.

33 O KOHA, <https://www.kohawbibliotecz.pl/o-koha> [dostęp: 30.05.2021].

W ocenie pracowników biblioteki INP PAN wielkim atutem OPAC'a KOHA, w odróżnieniu od interfejsów wyszukiwawczych podobnych systemów, jest korzystanie z wyodrębnionego z kodu systemu XSLT, który umożliwia jego modyfikację bez konieczności ingerencji w kod źródłowy KOHA. Podczas wyszukiwania w OPAC zwracany wynik z bazy danych jest udostępniany w postaci MARCXML a następnie przekształcany poprzez XSLT na wynik który prezentowany jest użytkownikowi. Dzięki takiej budowie systemu poprzez XSLT biblioteka może:

- wybrać pola/podpola które będą prezentowane użytkownikowi;
- zmienić zakres wyświetlanych pól/podpól za pomocą warunków, uwzględniając dane z konkretnego podpola;
- przekonwertować tekst na zrozumiały dla użytkowników;
- operować kolejnością wyświetlanych informacji;
- uzupełniać tekst o grafikę;
- tworzyć linki do zasobów zewnętrznych.

W porównaniu z innymi darmowymi narzędziami tego typu system biblioteczny KOHA wypada podobnie, często też plasuje się na wyższej pozycji względem rozwiązań konkurencyjnych. Też, mówiąc, że KOHA jest jednym z najlepszych darmowych systemów bibliotecznych zdają się potwierdzać badania przeprowadzane na różnego rodzaju systemach bibliotecznych. Bojan Macan, Gladys Vanesa Fernández oraz Jadranka Stojanovski w 2013 r. przeprowadzili badanie porównawcze systemu bibliotecznego KOHA oraz systemu bibliotecznego ABCD (opartego na programie ISIS), które pokazało, że starsze narzędzie, którym jest KOHA, ma więcej funkcjonalności, niż jego młodszy konkurent. Wielkość społeczności i jej działalność to jedna z największych zalet systemu KOHA, ciągły rozwój i kolejne implementacje nie pozwalają konkurencyjnym narzędziom przerosnąć giganta, którym według autorów badania jest system biblioteczny KOHA³⁴. Z kolei analiza porównawcza systemów KOHA i NewGenLib, przeprowadzona przez Mani Bhusan Roy oraz Naresh Kumar w 2017 r., pokazała, że każdy z tych systemów ma zalety i wady, a dobranie odpowiedniego do potrzeb swoich użytkowników systemu leży w gestii instytucji, która planuje wdrożenie jednego z nich. W badaniu jako największe zalety systemu KOHA wskazano łatwość instalowania, prostotę i przyjazność dla użytkownika, a także obsługę różnych typów formatów i standardów³⁵.

Podobne wnioski wysnuł T.K. Gireesh Kumar i M. Jayapradeep na podstawie badania przeprowadzonego w 2015 r., w którym przeanalizowano postrzeganie bibliotecznego systemu zintegrowanego na przykładzie systemu darmowego (KOHA)

34 B. Macan, G.V. Fernández, J. Stojanovski, *Open Source Solutions for Libraries: ABCD vs KOHA*, „Program: Electronic Library and Information Systems” 2013, nr 47(2), s. 136–154, <https://doi.org/10.1108/00330331311313726>.

35 M. Singh, G. Sanaman, *Open Source Integrated Library Management Systems: Comparative Analysis of KOHA and NewGenLib*, „The Electronic Library” 2012, t. 30, nr 6, s. 809–832, <https://doi.org/10.1108/02640471211282127>.

i komercyjnego (LibSys) wśród użytkowników używających tych systemów. Badanie przeprowadzone zostało w Indiach, gdzie system najpopularniejszym systemem bibliotecznym *open source* jest KOHA³⁶, a komercyjnym – LibSys. Wykazało, że opłacalność, kontrola oprogramowania, ciągły rozwój, łatwość obsługi, możliwość personalizacji i wsparcie społeczności z całego świata są głównymi zaletami tego darmowego oprogramowania. Część respondentów, korzystająca podczas badania z komercyjnego systemu LibSys planowała przejście na system KOHA m.in. z powodów finansowych³⁷. Także to badanie potwierdza więc znaczącą pozycję zintegrowanego systemu bibliotecznego KOHA w bibliotekach na całym świecie.

W Polsce trudniej jest wyodrębnić dwa najczęściej wybierane systemy biblioteczne do powtórzenia oceny popularności systemu KOHA jak w badaniu T.K. Gireesh Kumar i M. Jayapradeep. Polskie biblioteki korzystają zarówno z różnych systemów *open source*, jak i z różnych systemów komercyjnych. Komercyjnymi systemami często opisywanymi w literaturze polskiej są systemy ALEPH i ALMA firmy Ex Libris, oferowane przez Aleph Polska. Zintegrowany system biblioteczny ALEPH został zaimplementowany w 1992 r. przez Bibliotekę Sejmową, która użyła tego systemu jako pierwsza w Polsce. System ten został również wybrany przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej czy Bibliotekę Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie³⁸. ALEPH jest narzędziem wykorzystywanym głównie w Europie, lecz jego implementacje pojawiały się również w Stanach Zjednoczonych, Nowej Zelandii czy Singapurze. Piotr Marcinkowski twierdzi, że narzędzie ALMA, pochodzące od tego samego producenta, jest rozwiązaniem bardziej perspektywicznym, szczególnie dla bibliotek, w których zasoby zarówno papierowe, jak i elektroniczne są cenione w tym samym stopniu.

Innym cenionym, komercyjnym systemem jest MAK+, który w Polsce w końcu 2016 r. był używany przez 25% bibliotek publicznych³⁹, a obecnie przez ponad 1/3 polskich bibliotek⁴⁰. Praca w MAK+, podobnie jak w systemie KOHA, prowadzona jest w jednym oknie przeglądarki. Tym co różni te systemy jest sposób katalogowania i udostępniania przez zbiorów, który w systemie MAK+ odbywa się nie tylko na

36 Warto również zauważyć, że rząd Kerali, stanu w południowo-zachodnich Indiach, uznał system KOHA za oficjalne oprogramowanie do komputeryzacji bibliotek finansowanych przez rząd, co z pewnością znacznie wpływa na popularność tego systemu. T. Kumar, M. Jayapradeep, *Perceptions of LIS Professionals on Open Source Integrated Library System and Adoptability of KOHA a Over LibSys in India*, „International Journal of Information Dissemination and Technology” 2015, t. 5, s. 100–105.

37 Tamże.

38 P. Marcinkowski, *Tradycja i nowoczesność. Aleph i Alma jako przykład różnych możliwości wyboru*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1–9, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/156/228> [dostęp: 30.05.2021].

39 J. Salamon, *MAK + kompletny system katalogowy dla bibliotek publicznych*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1–8, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/159/235> [dostęp: 30.05.2021].

40 *MAK+*, <http://www.makplus.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

własnej stronie internetowej, ale także na stronie szukamksiążki.pl, będącej obecnie najszybciej rozwijającym się zagregowanym katalogiem rozproszonym w Polsce⁴¹.

Systemem komercyjnym, który według Aleksandra Radwańskiego jest *niekwestionowanym liderem* wśród systemów bibliotecznych dedykowanych placówkom edukacyjnym, jest system MOL NET+⁴². Innym, komercyjnym konkurentem systemu KOHA, którego cena zależy m. in. od wersji czy sposobu eksploatacji, jest system biblioteczny SOWA, który wdrożono w ponad dwóch tysiącach bibliotek, w tym w bibliotekach sześciu dzielnic Warszawy, Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Opolu czy Miejskiej Bibliotece Publicznej w Zakopanem⁴³. Innymi platformami usług bibliotecznych, z których korzysta się w Polsce, są m. in. Sierra (Innovative Interfaces INC.), Sierra (OCLC) czy BLUEcloud (SIRSIDynix – producent systemu Horizon⁴⁴) czy system Mateusz⁴⁵.

Należy jednak zauważyć, że te systemy są narzędziami komercyjnymi, na których sfinansowanie wiele bibliotek zwyczajnie nie stać. Możliwe jest, że pod pewnymi względami są one „obiektywnie lepsze” od narzędzi darmowych, jednak nie oznacza to, że są z reguły gorsze od tych płatnych. Biblioteki, które posiadają księgozbiory o charakterze naukowym korzystają z wielu darmowych rozwiązań. Przykłady takich narzędzi opisali Barbara Kmieciowska, Iwona Olińska i Dominik Mirosław Piotrowski w artykule na temat *open source*’owych platform usług bibliotecznych, w którym omówili próby tworzenia takich narzędzi, pierwsze problemy napotymane przez te rozwiązania oraz ich przyszłość⁴⁶. Wybór odpowiedniego systemu bibliotecznego powinien być decyzją przemyślaną i racjonalną, ze względu na bliższe, ale również dalsze plany biblioteki, a także na potrzeby jej użytkowników oraz fundusze, którymi dysponuje dana biblioteka. Jak zauważają jednak niektórzy badacze, wybór komercyjnych systemów bibliotecznych może sprawić, że biblioteki będą uzależniać się od ich dostawców⁴⁷. Z drugiej strony wdrożenie i utrzymanie systemu *open source*’owego wymaga posiadania doświadczonego personelu IT, który zwłaszcza w przypadku zaawansowanego zintegrowanego systemu bibliotecznego jest w stanie przeprowadzić instalację i konfigurację parametrów niezbędną do korzystania nawet z najbardziej podstawowych funkcjonalności systemu.

41 J. Salamon, *MAK +*, s. 1-8.

42 A. Radwański, *MOL NET +*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/157/229> [dostęp: 30.05.2021].

43 G. Masadyńska, *System biblioteczny SOWA*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1–9, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/download/161/240/> [dostęp: 30.05.2021].

44 D.M. Piotrowski, I. Olińska, B. Kmieciowska, *FOLIO, OLE oraz TIND, czyli nowoczesne platformy usług bibliotecznych: open source i jego komercjalizacja*. „Biuletyn EBIB” 2016, nr 8(170), s. 1–22, <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/498> [dostęp: 30.05.2021].

45 M. Oyrzanowski, *Ewolucja programu bibliotecznego MATEUSZ w system biblioteczny*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty*, Wydawnictwo Ateneum. Gdańsk 2010, s. 341–349.

46 D.M. Piotrowski, I. Olińska, B. Kmieciowska, *FOLIO, OLE oraz TIND*, s. 1–22.

47 Tamże, s. 1–22.

3.3. Open Journal Systems

Open Journal Systems (OJS) to bezpłatne oprogramowanie służące do zarządzania czasopismami naukowymi, stworzone przez Public Knowledge Project (PKP). Głównym celem tej inicjatywy jest poprawa jakości publikacji akademickich w skali globalnej, możliwa dzięki dostępnemu online systemowi zarządzania i publikacji czasopism w Internecie na zasadzie otwartego dostępu lub bezpłatnego odczytu⁴⁸, choć możliwe jest także wprowadzenie odpłatności za dostęp do artykułów. John Willinsky, twórca OJS, poszukiwał rozwiązania, które pomoże utworzyć system zarządzania treścią (z ang. *content management system*, CMS) przeznaczony dla czasopism i realnie służący dobru społecznemu. Dzięki pracy wielu osób zaangażowanych w ten projekt, OJS stał się realnym narzędziem, które jest w stanie pomagać w publikacji czasopism w otwartym dostępie. Według jego twórcy, ma swój wkład w obecnym, historycznym, momencie przejścia z publikacji czasopism drukowanych do formatu cyfrowego, szczególnie w otwartym dostępie⁴⁹.

Pierwsze wdrożenie oprogramowania OJS miało miejsce w 2002 r. w Kanadzie, na Uniwersytecie Kolumbii Brytyjskiej (The University of British Columbia), po którym kolejne biblioteki zaczęły implementować OJS. Jak pisze Ewa Rozkosz, *obecnie pieczę nad organizacją sprawują Stanford University oraz Simon Fraser University Library. Rozwijanie projektów PKP przestało mieć charakter lokalny, stało się przedsięwzięciem międzynarodowym*⁵⁰.

OJS został zaprojektowany tak, by skracać czas i zmniejszać nakłady pracy niezbędnej do wykonania zadań związanych z edycją czasopisma, przy równoczesnym ewidencjonowaniu i usprawnianiu procesów redakcyjnych. Intencją twórców platformy była poprawa jakości naukowej zarządzanych przez OJS czasopism przez wprowadzenie narzędzia umożliwiającego zachowanie standardów wymaganych przez bibliometryczne bazy referencyjne, zwiększenie przejrzystości zasad publikowania w czasopiśmie i poprawę jego indeksowania. Realizacji powyższych celów służy szereg funkcji systemu. OJS jest instalowany i kontrolowany lokalnie, aby czasopiśmem mogły zarządzać również osoby z minimalnymi umiejętnościami technicznymi. Wymagania, działy czasopisma czy procesy recenzji są konfigurowane przez redakcję bądź administratora systemu na podstawie uzyskanych od redakcji

48 S. Muthayan, *Open Access Research and the Public Domain in South African Universities: The Public Knowledge Project's Open Journal Systems*, [w:] J.M. Esanu, P. Uhler (red.), *Open Access and the Public Domain in Digital Data and Information for Science*, The National Academies Press, Washington 2004, s. 134–145, <https://www.nap.edu/read/11030/chapter/32#135> [dostęp: 30.05.2021].

49 J. Willinsky, *Introduction*, [w:] J. Willinsky (red.), *The Access Principle: The Case for Open Access to Research and Scholarship*, MIT Press, Cambridge-Massachusetts 2006, s. IX–XVII, <https://pdfs.semanticscholar.org/7131/14a37f06dfda0cfa997bc2cbacb88785a77d.pdf> [dostęp: 30.05.2021].

50 E. Rozkosz, *Open Journal Systems – wartość dodana czasopisma*. „Biuletyn EBIB” 2014, nr 4(149), s. 3, <https://doi.org/10.1108/07378830510636300.82014>.

informacji o przepływie prac wydawniczych. Oprogramowanie pozwala na kompleksowe indeksowanie zawartości, deponowanie manuskryptów online, a także przeprowadzenie recenzji w zależności od preferencji redakcji (dostępne są trzy tryby recenzji) oraz zarządzanie wszystkimi zdeponowanymi materiałami. Czytelnikom czasopism udostępnia się natomiast moduł subskrypcji z opcją opóźnionego i otwartego lub zamkniętego dostępu, a także specjalne narzędzia konfigurowane przez redaktora. Dla zarejestrowanych użytkowników OJS umożliwia dodawanie komentarzy, zapisywanie się na listę mailową, dzięki której czytelnik otrzymuje powiadomienia. Dostępny jest także moduł płatności za prenumeratę lub dostęp do pojedynczych artykułów. Odwiedzającym stronę po raz pierwszy, bądź tym, którzy napotkali problem, OJS zapewnia również kontekstową pomoc techniczną online⁵¹.

Według Tomasza Maleńczuka *w świecie nastawionym na pozyskiwanie informacji niezbędnym rozwinięciem tradycyjnych czasopism stały się ich elektroniczne odpowiedniki – serwisy informacyjne pozwalające zarówno na powszechny dostęp do opublikowanych już artykułów, jak i na współtworzenie kolejnych wydań przez dotychczasowych czytelników*⁵². Biblioteki czy czasopisma naukowe, które obecnie nie istnieją w sieci prawdopodobnie nie będą w stanie funkcjonować w przyszłości. Użytkownicy coraz chętniej korzystają z zasobów dostępnych zdalnie, elektroniczna forma dokumentu pozwala użytkownikowi na stały dostęp (24 godziny na dobę przez siedem dni w tygodniu), łatwość wyszukiwania dokumentów, dostęp do pomocy w poszukiwaniu relevantnych pozycji, a niekiedy również bogactwo formy (hipertekstualność, interaktywność)⁵³. Sam otwarty dostęp nie wystarcza jednak do zwiększenia zasięgu oddziaływania publikacji. Oprócz udostępniania e-publicacji, dedykowana platforma powinna służyć do wymiany treści, kontaktów, interakcji i współpracy, tworzenia i rozpowszechniania standardów opisywania treści oraz działania na rzecz *Open Access*, a także zapewniania szybkiego, najlepiej kontekstowego, wyszukiwania informacji dzięki rozbudowie sieci semantycznej⁵⁴. Rozwijane od lat oprogramowanie OJS, stara się wychodzić naprzeciw wymaganiom stawianym przez coraz bardziej świadomych i wymagających użytkowników.

51 J. Willinsky, K. Stranack, A. Smecher, J. MacGregor, *Open Journal Systems: Skrócona instrukcja dla autora*, Simon Fraser University, Stanford 2010, https://journals.viamedica.pl/resources/userguides/OJS-Instrukcja_autorzy.pdf [dostęp: 30.05.2021].

52 T. Maleńczuk, *Open Journal Systems*, „Biuletyn EBIB” 2009, nr 2(102), <http://www.ebib.pl/2009/102/a.php?malenczuk> [dostęp: 30.05.2021].

53 B. Urban, *Dokumenty elektroniczne (e-książki, e-czasopisma) i ich udostępnianie w bibliotece naukowej. Aspekty prawne i organizacyjne*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty*, Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2010, s. 285–293.

54 K. Augustyn, *Cyfryzacja oferty wydawniczej a perspektywy rozwoju globalnego rynku publikacji w segmencie STM*, [w:] B. Sosińska-Kalata, P. Tańkowski, Z. Wiorogórska (red.), *Nauka o informacji w okresie zmian: innowacyjne usługi informacyjne*, Wydawnictwo SBP, Warszawa 2018, s. 127.

OJS poza samym publikowaniem i gromadzeniem artykułów z czasopism dostępnymi dla użytkowników w wolnym dostępie oferuje szereg innych funkcjonalności. Ułatwieniem dla naukowców jest możliwość przesłania tekstów bezpośrednio do redakcji, a także możliwość śledzenia ich na kolejnych etapach procesu wydawniczego. OJS pozwala ponadto na zarządzanie przebiegiem wszystkich etapów procesu przygotowania publikacji. Dzięki temu oprogramowaniu możliwe jest przyjęcie zgłoszenia artykułu do publikacji nadesłanego za pomocą witryny internetowej przez autora, recenzowanie zgłoszonych tekstów, redakcję i korektę językową oraz skład tekstu. Możliwość kontaktu z czytelnikami i autorami za pomocą OJS jest również bardzo użyteczna ze względu na udostępnianie wszystkich informacji na temat czasopisma w jednym miejscu, co jest wygodne nie tylko dla czytelnika, ale również dla bibliotekarza.

Administrujący zawartością strony mają również możliwość śledzenia różnych form aktywności w systemie, co z pewnością pomaga im w analizie i rozwoju strony. Co również ważne, redagowane w OJS czasopismo może być automatycznie indeksowane przez Google Scholar. Oprogramowanie to zawiera również narzędzia ułatwiające przesyłanie redakcji metadanych do baz naukowych⁵⁵. Zaletą OJS jest również możliwość udostępniania kilku tytułów w ramach jednej witryny (tak jak odbywa się to na platformie www.czasopisma.inp.pan.pl), wyszukiwania w plikach PDF/OCR lub *born digital*. Dostępne są też kompletna instrukcja pomocy czy automatyczne przypomnienia, dzięki czemu społeczność czasopism wdrażających OJS stale rośnie⁵⁶.

Czytelnik za pomocą OJS ma zapewnioną możliwość przeszukiwania archiwum czasopisma i jego aktualnych numerów. Przeszukiwanie może odbywać się na dwa sposoby: przez wybór konkretnego czasopisma, a następnie wybranego rocznika czy numeru lub przez wpisanie w pasek wyszukiwarki odpowiedniej frazy – sformułowania, słowa kluczowego czy nazwiska.

Bardzo ważną funkcją pełnioną przez OJS jest intensywna komunikacja między różnymi użytkownikami na wszystkich etapach wydawania czasopisma⁵⁷. Założeniem twórcy OJS było stworzenie platformy pomocnej w używaniu nowych technologii oraz bardziej angażującej do wymiany informacji i wiedzy na całym świecie⁵⁸. Założenie to jest systematycznie osiąganym w wielu czasopismach zarządza-

55 *Czym jest Open Journal Systems*, <https://academicon.pl/czym-jest-open-journal-systems/> [dostęp: 30.05.2021].

56 J. Willinsky, *Open Journal Systems: An Example of Open Source Software for Journal Management and Publishing*, „Journal of Chemical Information and Modeling” 2005, nr 23(4), s. 504–519, <https://doi.org/10.1108/073788305106363002005>.

57 M.W. Ndungu, *Publishing with Open Journal Systems (OJS): a Librarian's Perspective*, „Serials Review” 2020, nr 46(1), s. 21–25, <https://doi.org/10.1080/00987913.2020.17327172020>.

58 M.P. Eve, J. Willinsky, *Open Access in Humanities and Social Sciences. Visions for the Future of Publishing*, „College & Research Libraries News” 2015, nr 76(2), s. 88–91, <https://doi.org/10.7557/5.3139>.

nych przez OJS, a z roku na rok zwiększa się liczba pobieranych z platformy plików pdf z artykułami naukowymi⁵⁹.

OJS wprowadza zarządzanie czasopismem na nowy poziom, nazywany *pełną cyfryzacją czasopisma naukowego*⁶⁰, o którym można mówić wtedy, gdy nie tylko samo udostępnienie zasobu odbywa się w sieci, ale również wszystkie procesy związane z tworzeniem tego zasobu tj. przesyłanie tekstów, recenzowanie, redagowanie, korekta, publikowanie i deponowanie realizowane są w systemie. Według Ewy Rozkosz, na rynku nie brak innych, konkurencyjnych dla OJS, systemów do zarządzania procesem wydawniczym czasopism. Największą zaletą, która jednak odróżnia OJS od innych podobnych narzędzi jest jego darmowość, a nierzadko również liczba wdrożeń (komercyjny system Ambra w 2014 r. służył do udostępniania dziewięciu polskich czasopism, podczas gdy z OJS korzystały 142⁶¹). W 2014 r. Ewa Rozkosz prognozowała, że *prawdopodobnie ta liczba wzrośnie, gdyż w podanej liczbie uwzględniono wyłącznie tytuły periodyków posiadających co najmniej jeden opublikowany w systemie zeszyt. Pozostałe instalacje mają więc albo charakter eksperymentalny, albo stanowią załączek przyszłej strony czasopisma*⁶². W czerwcu 2020 r. z OJS korzystało 200 instytucji do publikowania 499 tytułów czasopism⁶³.

59 G. Kopcewicz, *Akademicka Platforma Czasopism jako nowoczesne forum wymiany myśli naukowej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2016, nr 43(1), s. 108, https://doi.org/10.12775/aunc_zarz.2016.007.

60 E. Rozkosz, *Open Journal Systems*, s. 1.

61 Tamże, s. 8-9.

62 Tamże, s. 6. W artykule opisano trzy instytucje korzystające z OJS: Via Medica, Dolnośląską Szkołę Wyższą oraz Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Instytucje, korzystające z OJS i wydawane przez nie czasopisma często są tematem publikacji naukowych. Są to między innymi czasopismo *com.press* (D. Sidyk, R. Zdunek, *Wydawnicza nowoczesność, czyli wdrożenie Open Journal System w czasopiśmie naukowym „Com.press”*, „Com.Press” 2020, nr 3(2), s. 102–106, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/259921/sidyk_zdunek_wydawnicza_nowoczesnosc_czyli_wdrozenie_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y [dostęp: 30.05.2021]), Platforma Czasopism UMK (L. Mikołajuk, *Instytucjonalne i społecznościowe narzędzia komunikacji naukowej*, [w:] M.W. Sidor (red.), *Biblioteka przyszłości – wyzwania – trendy – zagrożenia. Wybrane zagadnienia z zakresu zarządzania bibliotekami uczelni wyższych*, Wyższa Szkoła Biznesu – National Louis University, Nowy Sącz 2018, s. 371, <https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/handle/11089/29034> [dostęp: 30.05.2021]), czasopismo „*Studia Historiae Scientiarum*”, wydawane przez Polską Akademię Umiejętności (M. Kokowski, *Ewolucyjna transformacja czasopisma*, cz. 5, „*Studia Historiae Scientiarum*” 2018, t. 17, s. 18, <https://doi.org/10.4467/2543702XSHS.18.002.9322>) czy periodyk „*Ameryka Łacińska*” wydawany przez Uniwersytet Warszawski (K. Dembic, *Od Redakcji*, „*Ameryka Łacińska. Kwartalnik Analityczno-Informacyjny*” 2017, nr 4(94), s. 3, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f52bb515-a6a5-4679-b26f-817024de6bf9/c/3-4_Wstepniak_bez_spr.pdf [dostęp: 18.12.2021]) oraz wiele innych. Dzięki szerokiemu użytkowaniu OJS można nazwać ten system naprawdę popularnym rozwiązaniem do zarządzania czasopismami przez polskie wydawnictwa, redakcje czasopism i biblioteki naukowe.

63 Na podstawie zestawienia opracowanego przez D. Gałązkę – starszego kustosa w bibliotece INP PAN, aktualnego na dzień 31.05.2020 r.

Innymi, często akcentowanymi w literaturze naukowej, zaletami OJS są: możliwość dostępu do informacji o stanie prac nad zgłoszonym artykułem w każdej chwili za pomocą jednego formularza, wzrost zasięgu czasopisma i jego cytowania⁶⁴, brak potrzeby posiadania specjalnych umiejętności technicznych przez użytkowników podczas korzystania z zasobu, obniżony koszt publikowania czasopism, ogólne zwiększenie dostępu do literatury naukowej, a także zachęcanie bibliotek do publikacji czasopism⁶⁵. Podkreśla się, że mimo potencjalnych początkowych trudności system jest intuicyjny⁶⁶. Dzięki wdrożeniu OJS możliwe jest zwiększenie szybkości udostępniania tekstów artykułów naukowych, skutkuje przyspieszeniem i uproszczeniem naukowej polemiki⁶⁷. Zaletą korzystania z OJS jest również uniezależnienie od zewnętrznych usług upowszechniających czasopisma⁶⁸.

Wadami OJS, według Grzegorza Kopcewicza, jest natomiast mało intuicyjne menu dla użytkowników administrujących stroną czasopisma. Wskazuje się również na nieprzejrzystą strukturę platformy, która wymaga usystematyzowania obiegu dokumentów w redakcji, czego niekiedy nie da się przenieść na platformę. Trudności sprawia również potrzeba przekonywania redakcji i recenzentów do pracy online i procedur, które muszą wykonać w systemie⁶⁹. Jednak trudno zgodzić się z twierdzeniem, że redakcja musi poświęcać ponadwymiarowy czas pracy w związku z wdrożeniem narzędzi informatycznych do obsługi procesu wydawniczego – raczej przepływ pracy jest usprawniony, mniej czasochłonny niż w przypadku tradycyjnego (papierowego) obiegu czynności redakcyjnych. Warto także zauważyć, że opisane przez Grzegorza Kopcewicza „mało intuicyjne menu” wzorowane jest na WordPresie, a więc dla większości administratorów – jest intuicyjne, zaś dla użytkowników z uprawnieniami autora czy recenzenta – niewielka ilość zakładek odzwierciedlających możliwe do podjęcia działania w systemie nie spowoduje dyskomfortu czy poczucia zagubienia w funkcjonalności roboczego interfejsu webowego. Znaczącą wadą systemu, na którą nie zwraca się uwagi w piśmiennictwie naukowym, jest natomiast brak możliwości konfiguracji części ustawień systemowych z poziomu panelu administracyjnego, przez co trzeba konfiguracja musi być prowadzona bezpośrednio na serwerze, przez personel IT.

W ostatnich latach w zbiorach bibliotecznych kolekcje czasopism podlegają największym zmianom w udostępnianiu, czego przyczyną jest rozwój zasobów online, a także samej koncepcji *open access*⁷⁰. Jak podkreśla Urszula Knop, obecnie innowa-

64 G. Kopcewicz, *Akademicka Platforma Czasopism*, s. 103–114.

65 D. Sidyk, R. Zdunek, *Wydawnicza nowoczesność*, s. 102–106.

66 E. Rozkosz, *Open Journal System*, s. 9.

67 G. Kopcewicz, *Akademicka Platforma Czasopism*, s. 104. Jest to widoczne zwłaszcza w modelu publikacji *online first*, wdrożonym dla dwóch czasopism wydawanych przez Wydawnictwo INP PAN („Studia Prawnicze” i „Archiwum Kryminologii”).

68 L. Mikołajuk, *Instytucjonalne i społecznościowe narzędzia*, s. 371.

69 G. Kopcewicz, *Akademicka Platforma Czasopism*, s. 112.

70 U. Knop, *Dostęp online do wybranych polskich czasopism branżowych i naukowych w ofertach wydawniczych wydawców polskich a ich udostępnianie w Bibliotece Nauki CEON i Polskiej*

cyjność biblioteki oceniana jest na podstawie korzystania przez nią z nowoczesnych metod pracy w sieci. Stąd bierze się duże zainteresowanie oprogramowaniem OJS, umożliwiającym zarządzanie czasopiśmem całkowicie w postaci cyfrowej.

Grzegorz Kopcewicz opisuje OJS jako swego rodzaju „wybawienie”, które w zarządzaniu czasopiśmem z pewnością jeszcze na długi czas będzie jednym z najchętniej używanych darmowych narzędzi tego typu⁷¹. Jednocześnie podkreśla również znaczenie udostępniania czasopiśm naukowych online, które obecnie jest naturalnym sposobem docierania do czytelników. Jak wynika z badań, udostępnianie czasopiśm w wolnym dostępie pomaga w pokonywaniu różnych ograniczeń użytkowników bibliotek i bibliotekarzy, a także w budowaniu potencjału badawczego w krajach, które dopiero się rozwijają⁷². Obecnie w Polsce w bezpłatnym dostępie znajdują się głównie czasopiśma naukowe PAN oraz wydawnictw uczelnianych, a znacznie mniej jest czasopiśm branżowych wydawanych komercyjnie, których nie stać na rezygnację z dochodu z prenumeraty i sprzedaży detalicznej na rzecz utrzymywania się z limitowanej kwotowo dotacji ministerialnej, która nie daje gwarancji ciągłości finansowej⁷³.

Bibliografii Naukowej, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 2019, nr 3(57), s. 153, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-a773fc4e-065c-4bc2-accf-cc069299627e> [dostęp: 30.05.2021].

71 *Początkowo były to wyłącznie zewnętrzne systemy komercyjne lub rozwiązania własne – stworzone przez pracowników danej jednostki. Do czasu, gdy pojawił się (G. Kopcewicz, Akademicka Platforma Czasopiśm, s. 105).*

72 S. Muthayan, *Open Access Research*, s. 134–145.

73 U. Knop, *Dostęp online*, s. 161.

ROZDZIAŁ 4.

ANALIZA WYKORZYSTANIA NARZĘDZI I ZASOBÓW USŁUG INFORMACYJNYCH INSTYTUTU NAUK PRAWNYCH PAN

4.1. Wykorzystanie systemów DSpace, KOHA i OJS w bibliotece INP PAN

4.1.1. DSpace w repozytorium INP PAN

W Instytucie Nauk Prawnych PAN system DSpace służy do agregacji i zarządzania publikacjami zarówno w otwartym dostępie, jak i wyłącznie dla użytkowników autoryzowanych.

Zawartość stworzonego w oparciu o ten system repozytorium e-Biblioteka Prawnicza (e-BP), można przeglądać na kilka sposobów. Dla użytkowników poszukujących publikacji według konkretnych słów kluczowych jest możliwość wyszukiwania podstawowego przez wpisanie określonego słowa lub frazy do paska wyszukiwawczego. Wyszukiwanie zaawansowane umożliwia dokładniejsze określenie kryteriów wyszukiwania. Możliwe jest też przeglądanie zbiorów i kolekcji według dat wydania, autorów, tytułów bądź tematów. W konkretnej kolekcji można zawęzić wynik wyszukiwania za pomocą daty lub przedziału czasu wydania publikacji, albo też wykorzystując fasety nazwisk autorów, tytułów czy tematów.

Obecnie w ePB dostępne jest pięć kolekcji:

- Czasopisma INP PAN (a w niej „Archiwum Kryminologii”, „Biuletyn Kryminologiczny”, „Droit Polonais Contemporain”, „Polish Yearbook of International Law” oraz „Studia Prawnicze”)¹,
- Dane badawcze przetwarzane i/lub wytwarzane w projektach naukowych realizowanych w INP PAN (a w niej: Ponadnarodowe sieci organów administracji publicznej i ich wpływ na krajowy porządek prawny [na przykładzie sieci organów ochrony konkurencji] – dane badawcze pochodzące z projektu NCN realizowanego przez dr hab. Mateusza Błachuckiego, prof. INP PAN),
- Publikacje Naukowe (a w niej serie: Basic Research, Frontier Research, Kryminologia, Legal Monographs, Rozprawy Prawnicze, Working Papers oraz Pozostałe Publikacje Pracowników INP PAN z zakresu kryminologii, prawa administracyjnego, prawa cywilnego i postępowania cywilnego, prawa europejskiego, prawa karnego i postępowania karnego),

1 Zasoby tych czasopism są udostępniane również za pomocą OJS.

- Studialne Prace Naukowe (a w nich raporty oraz rozprawy doktorskie), [uwaga: nie udostępnia się wtórnie zasobu, który powinien być udostępniony w BIP – Biblioteka nie posiada tych plików]
- a także Zbiory Biblioteczne (a w nich m.in. pojedyncze egzemplarze czasopism „Orzecznictwo Sądów Polskich” i „Państwo i Prawo”) oraz materiały biblioteczne udostępniane w ramach dozwolonego użytku bibliotek jako alternatywa dla egzemplarzy papierowych (bez zwielokrotnienia egzemplarz w obiegu).

Według danych na dzień 30 maja 2021 r. w ePB znajdowały się 173 pozycje, a już cztery miesiące później 30 września 2021 r. 577 pozycji. Należy się spodziewać, że wymogi stawiane przez NCN realizującym granty będą determinować dalszy rozwój repozytorium, w tym jako miejsce deponowania preprintów (ścieżka B OA w projektach NCN) i danych badawczych.

4.1.2. KOHA w bibliotece INP PAN

W bibliotece Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk system biblioteczny KOHA używany jest do zarządzania dwoma zasobami informacyjnymi. Służy do prowadzenia katalogu elektronicznego oraz do tworzenia i udostępniania bazy e-Polskiej Bibliografii Prawniczej online (ePBP).

Katalog elektroniczny biblioteki INP PAN (OPAC KOHA) służy do udostępniania użytkownikom opisów publikacji dostępnych w zbiorach książek i czasopism. Zalogowanym użytkownikom umożliwia zapamiętywanie wyników wyszukiwania (dodawanie ich do schowka lub tworzenie list publikacji, które można wyeksportować do managerów bibliografii, wysłać mailem lub wydrukować w postaci zestawienia bibliograficznego), zamawianie egzemplarzy oraz ocenianie publikacji. Opcja targowania została wyłączona. Katalog biblioteczny jest narzędziem ułatwiającym użytkownikom znalezienie relewantnych wyników, czasem nawet w sytuacji, gdy sami nie wiedzą, czego dokładnie poszukują. Przeszukując katalog może skorzystać z opcji wyszukiwania według haseł, wyszukiwania zaawansowanego czy najpopularniejszego – wyszukiwania prostego. Gdy użytkownik znajdzie interesującą go pozycję, ma możliwość zapoznania się ze szczegółami jej opisu, sygnaturą, informacjami o dostępności i lokalizacji egzemplarza (magazyn biblioteczny, czytelnia, księgozbiór podręczny, czy księgozbiory oddziałów w Poznaniu i Wrocławiu). Poza tym użytkownik ma możliwość „przeglądania półki”, co pozwala na zapoznanie się z opisami pozycji o kolejnych sygnaturach (odpowiadających numerom inwentarzowym), znajdujących się w magazynie biblioteki. Dostęp do wirtualnych półek, możliwość przeglądania ich zawartości (okładek książek i prostych informacji o publikacji), łatwość zamawiania egzemplarzy do udostępnienia czy wypożyczenia ma duże znaczenie dla współczesnych

użytkowników². Po kliknięciu w interesującą pozycję z półki użytkownik zostaje przeniesiony na stronę ze szczegółowym opisem tej pozycji. W tym miejscu istnieje również możliwość m. in. zamówienia pozycji, dodania do schowka bądź zapisania jej rekordu w jednym z wybranych formatów opisu bibliograficznego. Każdy z rekordów jest interaktywny – jeśli wybrana przez użytkownika pozycja jest dla niego odpowiednia, może wyszukiwać kolejne poprzez kliknięcie w jeden z indeksów wyszukiwawczych (hasło osobowe, hasło korporatywne, hasło przedmiotowe).

Obecnie katalog biblioteczny udostępnia rekordy bibliograficzne zawierające hasła przedmiotowe spójne z NUKAT (do czerwca 2019 r.) oraz z językiem deskryptorów BN (nabytki i egzemplarze opracowane z retrokonwersji od wdrożenia systemu KOHA, kiedy de facto zakończono współpracę bierną z NUKAT, polegającą na pobieraniu rekordów bibliograficznych). Obecnie, przygotowywana jest implementacja do katalogu bibliotecznego języka informacyjnego ePBP, w tym kartoteki haseł przedmiotowych oraz klasyfikacji, co pozwoli na bezpośrednie przenoszenie rekordów bibliograficznych między systemami i zwiększy efektywność pracy bibliotekarzy.

Pracownicy biblioteki INP PAN za pośrednictwem dostępnego online interfejsu korzystają z następujących modułów systemu:

- użytkownicy, umożliwiającą m.in. tworzenie i administrowanie kontami użytkowników biblioteki, naliczane kar za przetrzymane zbiory;
- udostępnianie, w którym w godzinach pracy biblioteki co pół godziny sprawdzane są zamówienia składane przez użytkowników systemu. Przygotowane książki są możliwe do odbioru podczas wizyty w Instytucie, wyjątkowo wysyłane pocztą;
- katalogowanie, umożliwiające tworzenie rekordów bibliograficznych publikacji w zbiorach biblioteki w formacie Marc21 na II poziomie szczegółowości, pobieranie rekordów przez protokół Z39.50/SRU z katalogu Biblioteki Narodowej, bazy ePBP, Bibliothèque Nationale de France oraz Biblioteki Kongresu USA, co przyspiesza wykonanie opisu formalnego książek i czasopism;
- raporty, pozwalający na tworzenie raportów i statystyk w zakresie udostępniania zbiorów, zawartości katalogu bibliotecznego, użytkowników i należności. Możliwe jest tworzenie raportów wspomaganych, korzystanie z gotowych raportów dostępnych w bibliotece oraz tworzenie bardziej zaawansowanych raportów, które jednak wymagają znajomości schematu bazy SQL KOHA;
- narzędzia, umożliwiające import, eksport lub masowe modyfikacje kont użytkowników, rekordów bibliograficznych, egzemplarzy, czy też mody-

2 K. Dahl, *Dokąd zmierza rozwój systemów bibliotecznych i jak wpływają na nie standardy?*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty*, Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2010, s. 235.

fikację szablonu Marc21, podgląd dziennika zdarzeń (logów z systemu) czy tworzenie harmonogramów zadań;

- administracja, pozwalający na konfigurację globalnych ustawień systemowych;
- wyszukiwanie zaawansowane i listy, mające tę samą funkcjonalność co udostępnione użytkownikom biblioteki.

Niewielka ilość tytułów dostępnych w prenumeracie w wersji papierowej³ (w większości bezpłatnej przyjmowanych jako dary od wydawców lub w ramach wymiany międzybibliotecznej krajowej i zagranicznej) spowodowała, że nie zdecydowano się na wdrożenie modułu czasopisma. Nie jest wykorzystywany także moduł gromadzenie. Natomiast dodatkowy skrypt umożliwia generowanie inwentarza i – w zakresie danych gromadzonych w systemie – tworzenie statystyk na potrzeby sprawozdania K-03 dla GUS.

W bibliotece INP PAN system KOHA jest wykorzystywany także do tworzenia bazy bibliograficzno-abstraktowej e-Polskiej Bibliografii Prawniczej, która zawiera opisy publikacji naukowych (monografii, publikacji zbiorowych oraz rekordy analityczne rozdziałów w pracach zbiorowych powiązanych z rekordem publikacji zbiorowej oraz antyków) oraz specjalistycznych nierecenzowanych i popularno-naukowych (poradnikowych). Baza ePBP rejestruje polską literaturę naukową z dziedziny prawa i nauk pokrewnych, a także wybrane publikacje z zakresu dydaktyki i popularyzacji prawa wydane przez polskich autorów. Rejestrowane są także glosy i komentarze do orzecznictwa (z powiązaniem z hasłami przedmiotowymi w postaci sygnatury i w zakresie orzecznictwa sądów powszechnych zawierającej odesłanie do bazy SAOS a także do baz orzecznictwa NSA, TK i SN⁴), sprawozdania, wywiady, recenzje (w tym również recenzje prac zagranicznych publikowane w polskich czasopismach). W 2019 r. rozpoczęto katalogowanie publikacji polskich autorów wydanych zagranicą, uzupełniając zawartość bazy o publikacje zindeksowane w bazie Polskiej Bibliografii Naukowej, Scopus i Web of Science.

Baza e-PBP umożliwia zalogowanemu użytkownikowi m.in. przeszukiwanie zawartości polskich czasopism prawniczych oraz zawartości prac zbiorowych. Zasób ten jest większy od katalogu bibliotecznego nie tylko ze względu na rozdzielenie pozycji na poszczególne artykuły i rozdziały, ale także ze względu na to, że nie wszystkie (a raczej tylko niewielka część) pozycji skatalogowanych w bazie e-PBP znajdują się stacjonarnie w Bibliotece. Pozycje opisywane w e-PBP często odsyłają do dostępnych w sposób otwarty zasobów zewnętrznych, które udostępniają ich

3 Obecnie w systemie KOHA nie są ewidencjonowane zasoby elektroniczne subskrybowane przez INP PAN.

4 SAOS nie zawiera orzecznictwa sądów administracyjnych, obecnie (w okresie trwałości projektu realizowanego przez ICM UW ze środków NCBiR) jest coraz mniej kompletny. Planowana jest dalsza modyfikacja bazy przez powiązanie hasel sygnatur orzecznictwa z bazami: CBOSA SN oraz bazami orzecznictwa TSUE i ETPC. Na początku 2021 r. przeprowadzono analizy systemowe i z zakresu ochrony własności intelektualnej baz w tym zakresie.

elektroniczne wersje. Warto podkreślić, że język informacyjno-wyszukiawczy, możliwość przeszukiwania abstraktów publikacji czy przeglądania katalogu ePBP z poziomu klasyfikacji dziedzinowej lub haseł powiązanych z rekordami bibliograficznymi sprawiają, że baza stała się bardziej funkcjonalna i intuicyjna niż zasoby PBP dostępne w komercyjnych systemach informacji prawnej.

Zintegrowany system biblioteczny KOHA pozwala użytkownikom biblioteki INP PAN na zdalne przeszukiwanie księgozbioru i tworzonej przez INP PAN bazy ePBP. KOHA jest narzędziem na tyle prostym w obsłudze, ale również na tyle dobrze opisanym w Internecie, że korzystanie z niego nie powinno sprawiać użytkownikom większych trudności. Dla użytkowników bazy ePBP, ze względu na specjalistyczne indeksy wyszukiwawcze opracowano i udostępniono samouczek. Należy spodziewać się, że wraz z implementacją języka informacyjno-wyszukiawczego ePBP do katalogu bibliotecznego i konwersją rekordów bibliograficznych, taki samouczek zostanie udostępniony także dla użytkowników biblioteki.

Jak podkreślają Iwona Drabik, Rafał Kopaczka oraz Ilona Szczudło, system KOHA jest nieustannie poprawiany przez programistów z całego świata, coraz to nowsze wersje przynoszą lepsze rozwiązania, a dzięki otwartości źródła każda biblioteka może modyfikować system według własnych potrzeb⁵, co ma miejsce w INP PAN.

4.1.3. Platforma OJS w Instytucie Nauk Prawnych PAN

OJS jest systemem wspierającym prace redakcji czasopism. W INP jego utrzymanie spoczywa na pracownikach bibliotecznych, którzy zainicjowali digitalizację zawartości czasopism i podjęli działania informacyjne dotyczące OA wśród redakcji czasopism. Usytuowanie biblioteki i Wydawnictwa w macierzowej strukturze organizacyjnej Pionu Projektowego spowodowało, że w powszechnym przekonaniu to właśnie zatrudniani w Instytucie bibliotekarze zarządzają systemem i na bieżąco wspierają działalność wydawniczą, realizuje zadania postwydawnicze związane z cyfrowym udostępnieniem publikacji, indeksacją w bazach zewnętrznych i promocją nauki.

Open Journal Systems jest w Instytucie Nauk Prawnych PAN wykorzystywany do zarządzania pięcioma czasopismami. Pod adresem czasopisma.inp.pan.pl czytelnicy (także niezalogowani) mogą zapoznać się z pełnymi tekstami artykułów publikowanych w:

- „Archiwum Kryminologii” (pełny zasób od t. I z 1960 r. po artykuły publikowane na bieżąco w modelu *online first*);

5 I. Drabik, R. Kopaczka, I. Szczudło, *Przystosowanie i implementacja otwartego systemu bibliotecznego KOHA*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 2(147), s. 1–8, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/387/426> [dostęp: 30.05.2021].

- „Biuletynie Kryminologicznym” (poprzednio „Biuletynie Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Stanisława Batawii”) od nr 22 z 2015 r.;
- „Contemporary Central & East European Law” (CC&EEL). Na stronie udostępniany jest zasób wydawanego w latach 1963–2002 czasopisma „Droit Polonais Contemporain”, które w 2019 r. dzięki środkom pozyskanym w programie DUN zostało reaktywowane jako „Contemporary Central & East European Law”;
- „Polish Yearbook of International Law”, od t. XXXV z 2015 r.;
- oraz „Studiach Prawniczych” od nr 1(183) z 2010 r, artykuły bieżące ukazujące się w modelu online first.

Zasób czasopism jest systematycznie rozwijany – w 2021 r. do trzech czasopism publikowanych na stronie („Archiwum Kryminologii”, CC&EEL, „Studia Prawnicze”) dodano kolejne dwa („Biuletyn Kryminologiczny”, PYIL), do których dostęp mają wszyscy (nawet niezalogowani) użytkownicy. Opracowywane są metadane artykułów opublikowanych w starszych numerach „Studiów Prawniczych” (w panelu roboczym widoczne są informacje o artykułach wydanych w latach 1990–2013 jednak z publikacją oczekuje się na zakończenie korekty OCR skanów). Również dla części archiwalnych numerów „Biuletynu Kryminologicznego” zostały przez praktykantów opracowane metadane, jednak wymagają one korekty i weryfikacji kompletności.

„Archiwum Kryminologii” jest najstarszym, a zarazem najbardziej prestiżowym polskim czasopismem kryminologicznym. Czasopismo powstało jako rocznik w 1960 r., a od 2020 r. ukazuje się dwa razy do roku. Na łamach półrocznika publikowane są artykuły w języku polskim i angielskim (metadane, w tym abstrakt i słowa kluczowe dla każdego z artykułów są dwujęzyczne tj. opracowane w języku polskim i angielskim). Założeniem redakcji jest promocja wyników badań empirycznych, metodologicznych i teoretycznych. Treść czasopisma koncentruje się na różnych tematach, począwszy od przestępczości nieletnich, przez politykę karną, po zapobieganie przestępczości i prawa ofiar. Przed publikacją wszystkie z nadesłanych manuskryptów przechodzą proces podwójnej ślepej recenzji. Czasopismo zostało zdigitalizowane w ramach realizacji przez bibliotekę jednego z zadań w programie Działalność Upowszechniająca Naukę (Podniesienie jakości strony internetowej „Archiwum Kryminologii” i uzupełnienie jej zawartości, umowa 739/P-DUN/2019). Jednak krytycznie odnosząc się do efektów upowszechnienia zasobu czasopisma przez jego cyfrowe udostępnienia, na które wskazują m.in. wysokie statystyki pobrań i wyświetleń artykułów naukowych, realizacja zadania nie przyczyniła się do zwiększania cytowalności czasopisma po 2017 r. w stosunku do analogicznego okresu 2014–2017⁶,

6 Wg. Google Scholar w okresie 2014–2017 artykuły opublikowane w „Archiwum Kryminologii” były cytowane w 78 publikacjach naukowych, zaś w okresie od 1 stycznia 2018 r. do 4 października 2021 r. – w 53 publikacjach.

choć rzeczywiście podniósł się w tym okresie wskaźnik ilości cytowań przypadający na jedną publikację (z 10,86 do 13,67).

Rocznik „Biuletyn Kryminologiczny” to współwydawane z Polskim Towarzystwem Kryminologicznym im. prof. Stanisława Batawii czasopismo mające promować polską myśl kryminologiczną. Ważną część czasopisma stanowią publikowane fragmenty rozpraw doktorskie młodych naukowców. Czasopismo, wydawane w formie papierowej w latach 1991–2008, od 2009 r. jest publikowane wyłącznie w formie elektronicznej. Przesyłane do czasopisma artykuły podlegają podwójnej „ślepej recenzji”, co zapewnia większy obiektywizm oceny oraz poprawność, zarówno merytoryczną, jak i językową pracy. Od 2021 r. proces wydawniczy odbywa się za pośrednictwem platformy OJS. Wydaje się, że wdrożenie platformy czasopisma, wprowadzenie prokościowych procedur wydawniczych oraz zwiększenie dostępności artykułów (dla których opracowano metadane) przyczyniło się do uwzględnienia periodyku na ministerialnym wykazie punktowanych czasopism naukowych i recenzowanych materiałów konferencyjnych, ogłoszonego komunikatem z 2 grudnia 2021 r.

„Contemporary Central & East European Law” to naukowe czasopismo INP PAN, które zastąpiło wydawany w latach 1962–2006 „Droit Polonais Contemporain” wydawany w trzech językach (angielski, francuski, rosyjski). Obecnie rocznik wydawany jest w języku angielskim. Celem czasopisma jest udostępnianie prac najwybitniejszych naukowców z regionu, koncentrujących się na aktualnych zagadnieniach prawnych dotyczących Europy Środkowo-Wschodniej.

Rocznik „Polish Yearbook of International Law” jest wydawany przez Instytut Nauk Prawnych PAN oraz Komitet Nauk Prawnych PAN od 1966 r. Anglojęzyczne czasopismo publikuje artykuły z dziedziny prawa europejskiego, prawa międzynarodowego publicznego oraz prywatnego, a także sekcję nawiązującą do praktyk polskich w zakresie prawa międzynarodowego. Czasopismo jest indeksowane w bazach Emerging Sources Index Web of Science (50,08 centyl dla wskaźnika CiteScore w grupie czasopism prawniczych) oraz Scopus. Bez wątpienia jest najbardziej rozpoznawalnym polskim czasopismem prawniczym, o czym świadczą stosunkowo wysokie statystyki cytowań widoczne na podstawie innych publikacji zindeksowanych w bazie Scopus.

Kolejnym czasopismem publikowanym przez bibliotekę INP PAN na platformie czasopism w systemie OJS są „Studia Prawnicze”. To czasopismo akademickie założone w 1963 r. do 2019 r. było publikowane jako kwartalnik, a od 2020 r. jest półrocznikiem. Tym, co wyróżnia periodyk spośród innych jest mocne nastawienie teoretyczne, a także stosunkowo obszerne artykuły. Tradycją jest publikowanie na łamach „Studiów Prawniczych” pogłębionych i wieloaspektowych analiz zagadnień prawniczych, które opierają na szerokiej literaturze i orzecznictwie. Dzięki pozyskaniu środków w programie MEiN Działalność Upowszechniająca Naukę od 2018 r.

czasopismo również publikowane jest w dwóch językach⁷.

Platformę OJS Czasopisma INP PAN można wyświetlać w czterech wersjach językowych (polski, angielski, francuski, rosyjski), ponieważ administratorzy nie ograniczają się jedynie do czytelników biegle posługujących się językiem polskim.

Jak zauważa Urszula Knop *od wielu lat zwolennikiem i propagatorem idei publikowania otwartych czasopism jest PAN*⁸. Praca biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN wpisuje się w te działania Polskiej Akademii Nauk.

4.2. Analiza zasobów informacyjnych INP PAN

Analizując zasoby informacyjne biblioteki skupiono się na wybranych kryteriach: łatwości użytkowania, funkcjonalności, użyteczności, estetyce, intuicyjności oraz prawidłowym funkcjonowaniu zasobu.

II. 9. Strona główna repozytorium INP PAN.

Zaloguj
polski English

Strona główna e-Biblioteki

Witamy w E-Bibliotece Prawniczej!

W repozytorium Instytutu Nauk Prawnych PAN dostępne będą publikacje pracowników naukowych, czasopisma wydawane przez Instytut oraz zbiory biblioteki, których cyfrowe udostępnienie nie narusza autorskich praw majątkowych twórców i wydawców.

Zbiory w e-Bibliotece

Wybierz zbiór, którego kolekcje chcesz przeglądać.

- [Czasopisma INP PAN](#)
- [Publikacje Naukowe](#)
- [Studia i Prace Naukowe](#)
- [Zbiory biblioteczne](#)

SZUKAJ W E-BIBLIOTECE

[Szukanie zaawansowane](#)

PRZEGLĄDAJ

Cała e-Biblioteka Prawnicza
Zbiory i kolekcje
Daty wydania
Autorzy
Tytuły
Tematy

MOJE KONTO

[Zaloguj](#)
[Zarejestruj](#)

Źródło: <http://e-bp.inp.pan.pl:8080/xmlui/>, dostęp: 30.05.2021 r.

Repozytorium instytucjonalne INP PAN jest zasobem łatwym w obsłudze oraz przyjemnym w odbiorze. Stonowane, pasujące do siebie kolory spójne z identyfikacją wizualną Instytutu, czytelna czcionka i przejrzystość zachęcają do skorzystania z zasobu. Intuicyjna strona główna nie powinna sprawiać problemu nawet użytkownikowi korzystającemu z repozytorium po raz pierwszy. Zasób można przeszukiwać przeglądając jego strukturę lub wpisując frazę wyszukiwawczą w pasek wyszukiwawczy przeglądając wyświetlane pozycje (il. 9). Poruszając się po

7 *Czasopisma INP PAN*, <https://czasopisma.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

8 U. Knop, *Dostęp online*, s. 157.

zasobie użytkownik ma stały dostęp do „okruszków” (z ang. *breadcrumbs*), dzięki czemu wie, w którym miejscu na stronie się znajduje. Pozycje można przeglądać w tym samym oknie wyszukiwarki, bez konieczności pobierania pliku. Wszystko to, co potrzebne użytkownikowi widoczne jest od początku, co z wpływa na wysoką użyteczność tego zasobu (zasób nie posiada list rozwijanych, dzięki czemu wszystkie informacje są dostępne z poziomu strony głównej).

Użytkownik, przeglądając pozycje udostępniane za pomocą repozytorium, widzi domyślnie tylko najważniejsze informacje, takie jak tytuł, autora/-autorów (co w przypadku publikacji zbiorowych spowodowało konieczność dopisywania informacji o redaktorach w polu – tytuł publikacji), datę wydania, spis treści pozycji, ikonę otwierania / pobrania dokumentu czy zasób / kolekcję do której pozycja została przydzielona. Użytkownik zainteresowany metadanymi pozycji ma możliwość przeglądania pełnego rekordu, z pozycji którego ma dostęp do innych danych, takich jak nazwa wydawcy, przykład cytowania czy słowa kluczowe. Korzystanie z repozytorium jest intuicyjne i stosunkowo łatwe, a zasób jest funkcjonalny.

Czasopisma INP PAN to zasób, który zawiera artykuły i pełne numery archiwalne pięciu czasopism wydawanych przez Instytut. Platforma oferuje czytelnikom nieodpłatnie powszechny dostęp do zasobu (bez konieczności logowania się), a autorzy (po zalogowaniu) mają możliwość wysyłania propozycji artykułów. Zasób jest bardzo czytelny i wygodny w użyciu (il. 10).

II. 10. Strona główna Czasopism INP PAN.

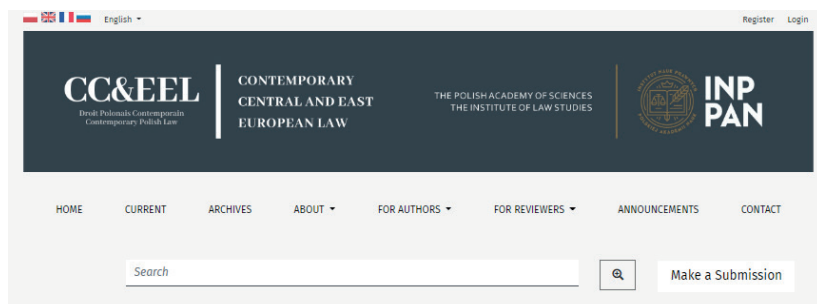
The screenshot shows the main page of the INP PAN Journals website. The header includes the INP PAN logo and the word "CZASOPISMA" in large white letters. Below the header, there is a navigation menu with "Zarejestruj" and "Zaloguj". The main content area displays information about the "Archiwum Kryminologii" journal, including its history and contact details. On the right side, there is a language selection menu with options: Deutsch, English, Français (France), Język Polski, and Pycckий.

Źródło: <http://czasopisma.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

Przejsięcie do konkretnego czasopisma i przeszukiwanie go jest intuicyjne i proste. Użytkownik może przeszukiwać zasób, przeglądając jego zasób archiwalny (il. 11) lub wpisując frazę wyszukiwawczą w pasek wyszukiwawczy. Czasopisma INP to zasób przejrzysty, a korzystanie z niego jest bardzo intuicyjne, jednak w odróżnieniu od repozytorium użytkownik nie ma dostępu do „okruszków”. Nie wie więc,

w którym miejscu na stronie obecnie się znajduje, a sposobem na wyjście z danego miejsca na stronie jest cofanie. Zasób prowadzony jest w podobnej, spójnej z identyfikacją wizualną Instytutu kolorystyce jak repozytorium. Platforma Czasopim INP PAN jest równie estetyczna jak i funkcjonalna.

II. 11. Zasób archiwalny czasopisma CC&EEL (wcześniej DPC) na Platformie Czasopim INP.

Archives

Źródło: <http://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/cceel/issue/archive> [dostęp: 30.05.2021].

Polska Bibliografia Prawnicza w SIP LEX oraz Polska Bibliografia Prawnicza w SIP Legalis to zasoby prowadzące do zewnętrznych, komercyjnych systemów informacji prawnej, będących licencjobiorcami danych PBP. Przeszukiwanie tych zasobów możliwe jest jedynie dla autoryzowanych użytkowników. Korzystanie z tych systemów uzależnione jest od dostawcy usługi, a kolorystyka, w odróżnieniu od reszty zasobów nie jest powiązana z INP PAN (il. 12-13). Obecnie w LEX PBP stanowi osobny moduł, niepowiązany z innymi. Wolters Kluwer prowadzi prace, które pozwolą na integrację zasobu i uspołnienia wizualne wyszukiwarki. Natomiast w Legalis rekordy bibliograficzne PBP są zwracane jako wynik wyszukiwania, tak jak pozostałe zasoby SIP. Istnieje możliwość ograniczenia przeszukiwania wyłącznie do tego zasobu informacyjnego przez wybranie go jako docelowego w indeksie obok paska wyszukiwarki lub w fasetach bocznych.

II. 12. System Informacji Prawnej LEX.

The screenshot shows the LEX website interface. At the top, there is a search bar with the text 'Wyniki wyszukiwania dla frazy: informatyka prawnicza'. Below the search bar, there is a list of search results. The first result is 'Administracja państwowa - informacja - Informatyka. (Kilka problemów prawnych i organizacyjnych). Pr.Nauk.UŚL.Pr.Wyd.Techniki 1986 nr 23 s. 68-82, Soderz., Sum.' by Sobczak Karol. The second result is 'Administracyjnoprawne zagadnienia informatyki. Skryt. Katowice 1984 UŚL, ss 215, bibliogr.' by Lipińska Irena. The third result is 'Aktualne role informatyki prawniczej w powiązaniu z informatyką administracyjną. W: Informatyzacja postępowania sądowego ... s. 289-296.' by Janowski Jacek. The fourth result is 'Algorytmizacja i komputeryzacja prawa polskiego. Informatyka 1978 nr 3 s. 18-19.' The fifth result is 'Amerykański zautomatyzowany system informacji prawniczej oraz informacji prasowej - LEXIS/ANEXIS Zag.Informacji Nauk. 1986 nr 2 s. 89-102, bibliogr.' by Grabowska Marta. The sixth result is 'Badania prawnicze z użyciem komputera. Radca Prawny 1994 nr 4 s. 42-45.' by Bostch Daniel. The seventh result is 'Banki informacji o prawie PRL, OMT 1974 nr 12 s. 10-11.' by Szczołak Władysław. The eighth result is 'Blaski i cienie informatyki prawniczej. PiP 1971 nr 21.' by Pilecki Odon W.

Źródło: <https://sip.lex.pl/#/> [dostęp: 30.09.2021].

II. 13. System Informacji Prawnej Legalis.

The screenshot shows the Legalis website interface. At the top, there is a search bar with the text 'szukaj...'. Below the search bar, there is a list of search results. The first result is 'Aktualności' with sub-items: 'Planujesz sukcesję? Fiskus kopie dotki', 'Strona procesu wazniejsze niż prawnik', and 'Chcesz przejść na prosty podatek, uważaj na pułapki'. The second result is 'n.ius' with sub-items: 'Prawidłowość wykorzystania zwolnienia lekarskiego i jej kontrola', 'SLM VAT 2: WNT bez zysku rozwar tego, ale pewne wątpliwości zostały', and 'Polski Led 2.0 a składka zdrowotna dla przedsiębiorców'. The third result is 'Nowości w programie' with sub-item: 'Spółka komandytowa. Komentarz już dostępny w SIP Legalis. Komentarz praktyczny kompleksowo omawiający zasady funkcjonowania spółki komandytowej, a w szczególności w ramach konstrukcji: sp. z o.o.sp.k.,

Źródło: <https://sip.legalis.pl/> [dostęp: 30.09.2021]

Bazę e-Polskiej Bibliografii Prawniczej można przeglądać za pomocą hasel, klasyfikacji, chmury tagów czy wyszukiwania prostego / zaawansowanego (il. 14). Użytkownicy, którzy nie wiedzą jak korzystać z zasobu mają możliwość wybrania opcji „Zobacz jak wyszukiwać”, która przenosi do samouczka – zakładki z opisem czynności, jakie można wykonywać na stronie. Rozwiązanie to jest bardzo użyteczne, zwłaszcza dla użytkowników po raz pierwszy korzystających z zasobu.

II. 14. Strona główna e-Polskiej Bibliografii Prawniczej

Źródło: <https://e-pbp.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

Tak jak w przypadku korzystania z repozytorium użytkownik korzystający z zasobu na każdym kroku wie w którym miejscu na stronie się znajduje („okruszki”) (il. 15). Korzystanie z tego zasobu jest bardzo intuicyjne i proste, sam zasób jest czytelny i estetyczny, podobnie jak inne zasoby tworzone przez bibliotekarzy INP PAN jest w podobnej kolorystyce (spójnej z identyfikacją wizualną INP PAN), co przypomina użytkownikowi, że korzysta z różnych zasobów tej samej instytucji.

II. 15. Przykładowe wyszukiwanie w bazie e-PBP.

Źródło: <https://e-pbp.inp.pan.pl/cgi-bin/koha/opac-search.pl?q=prawo+morza> [dostęp: 30.05.2021].

Katalog biblioteczny działa analogicznie do bazy ePBP – zasoby te są udostępniane za pomocą tego samego narzędzia informatycznego (KOHA). W odróżnieniu do e-PBP katalogu bibliotecznego nie można przeszukiwać za pomocą klasyfikacji (co wynika z ukształtowania zasobu informacyjnego korzystającego z zasobów

NUKAT i BN), a jedynie za pomocą haseł czy wyszukiwania prostego i zaawansowanego (il. 16). Obecnie (grudzień 2021 r.) trwa przygotowanie do powiązanie katalogu OPAC i bezy e-PBP przez wspólną kartotekę haseł wzorcowych, co wymaga praw wdrożeniowych i zmiany sposobu opracowywanych dokumentów bibliotecznych (inny język informacyjno-wyszukiwawczy). Implementacja języka informacyjno-wyszukiwawczego pozostaje jednym z priorytetowych działań bibliotekarzy w 2022 r. W przeciwieństwie do ePBP katalog biblioteczny nie jest również dostosowany do szczególnych potrzeb osób niewidzących i niedowidzących (aplikacja nie spełnia standardów WCAG 2.1. na poziomie min. AA). Mimo to, zasób ten, tak jak e-PBP, jest prosty w obsłudze, intuicyjny, funkcjonalny i estetyczny.

II. 16. Strona główna katalogu bibliotecznego INP PAN.

The screenshot shows the homepage of the INP PAN library. At the top, there is a navigation bar with 'Schowek' and 'Listy' menus. The main header includes the INP PAN logo and the text 'BIBLIOTEKA INSTYTUTU NAUK PRAWNYCH POLSKIEJ AKADEMII NAUK'. Below the header is a search bar with the text 'Przeszukaj' and a dropdown menu set to 'Katalog biblioteki'. A dark navigation bar contains links for 'Wyszukiwanie zaawansowane', 'Wyszukiwanie według haseł', and 'Chmura tagów'. The main content area is titled 'Strona główna' and contains several columns of text describing the library's collections and services. On the right side, there is a 'Zaloguj się:' section with fields for 'Login:' and 'Hasło:' and a 'Zaloguj się' button.

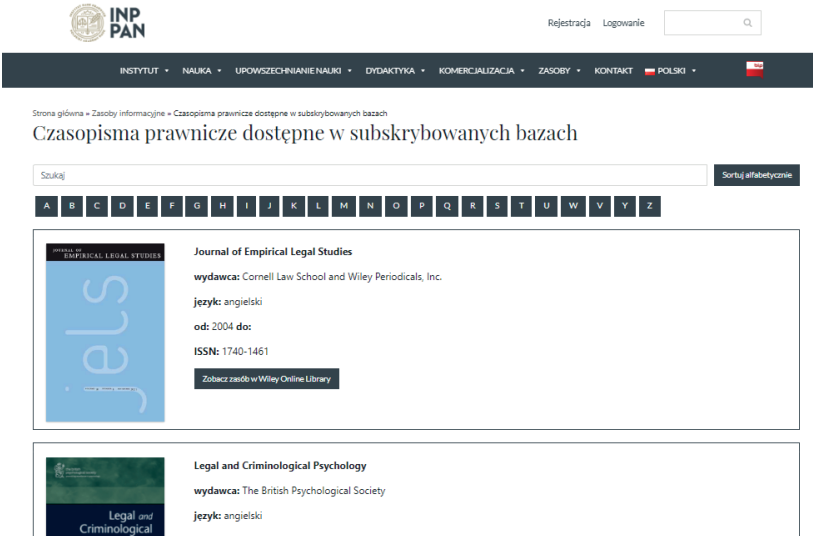
Źródło: <https://opac.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

Zasób Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach przenosi użytkownika do wyszukiwarki zaimplementowanej bezpośrednio na stronie internetowej Instytutu Nauk Prawnych PAN. Zalogowany użytkownik uzyskuje dostęp do listy czasopism dostępnych w bazach subskrybowanych przez bibliotekę INP PAN. Przeszukiwanie można wykonywać na trzy sposoby: za pomocą wpisania słowa kluczowego w pasek wyszukiwawczy, alfabetycznie, bądź przeglądając cały zasób. Informacje, które są wyświetlane użytkownikowi to: okładka, nazwa wydawcy, język, w którym publikowane są artykuły, zakres zasobu objętego licencją, ISSN / eISSN czasopisma oraz link przekierowujący do zasobu danego czasopisma.

Dodanie jako elementu opisu miniaturki okładki czasopisma wynika z praktyki pracy bibliotekarzy, którzy zauważyli, że często użytkownicy myślą tytuł periodyku, natomiast są w stanie w miarę dokładnie opisać okładkę, dzięki czemu możliwe było ustalenie właściwego miejsca publikacji przeglądanych poprzednio artykułów.

Zasób Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach jest niezwykle okazały. Zbiór wielu czasopism w jednym miejscu dla wielu użytkowników, mimo nieskomplikowanej formy, jest funkcjonalny i prosty w obsłudze. Dzięki lokalizacji na stronie Instytutu, utrzymuje się w podobnej kolorystyce i estetyce (il. 17).

II. 17. Zasób Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach.

The screenshot shows the INP PAN website interface. At the top, there is a navigation bar with the INP PAN logo and a search bar. Below the navigation bar, there is a main heading: "Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach". A search bar is present with a search button labeled "Szukaj" and a dropdown menu for sorting results "Sortuj alfabetycznie". Below the search bar, there is a row of buttons for each letter of the alphabet (A-Z). The search results are displayed in a grid. The first result is for "Journal of Empirical Legal Studies", published by Cornell Law School and Wiley Periodicals, Inc. The second result is for "Legal and Criminological Psychology", published by The British Psychological Society.

Źródło: <https://inp.pan.pl/zasoby-informacyjne/czasopisma-prawnicze-dostepne-w-subskrybowanych-bazach/> [dostęp: 15.10.2021].

Polskie czasopisma prawnicze dostępne online oraz Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online to tworzone przez bibliotekę INP PAN zasoby informacyjne, dostępne od października 2021 r. w sposób otwarty, a wcześniej wyłącznie dla zalogowanych użytkowników. Dzięki tym zasobom użytkownik uzyskuje dostęp do informacji o czasopismach prawniczych dostępnych online bez ograniczeń (nie tylko na licencjach otwartych – zasób jest więc bardziej kompletny niż baza DOAJ). Z poziomu informacji o danym tytule czasopisma użytkownik może w łatwy sposób przejść do strony periodyku, na której znajdzie udostępniany zasób (linki prowadzą bezpośrednio do stron z zasobem czasopisma). W informacjach o czasopismach online prezentowane są okładki czasopisma, jego tytuł równoległy (jeśli jest), ISSN/e-ISSN, nazwa wydawcy, informacja o zakresie zasobu udostępnianego w sposób otwarty, a także sygnatura biblioteczna INP PAN, jeśli zasób jest dostępny także w formie papierowej (il. 18-19).

II. 18. Baza Polskie czasopisma prawnicze dostępne online na stronie Instytutu.

Strona główna » Polskie czasopisma prawnicze dostępne online

Polskie czasopisma prawnicze dostępne online

Prezentujemy wybrane czasopisma prawnicze dostępne online wraz z odnośnikami do stron internetowych i repozytoriów, gdzie dostępne są poszczególne tytuły.
Czasopisma zostały ułożone w kolejności alfabetycznej.
Wykaz będzie udostępniany w miarę postępów prac porządkowych w magazynach bibliotecznych i aktualizacji bazy Polskiej Bibliografii Prawniczej.

Suchaj Sortuj alfabetycznie

A B C D E F G H I J K M N O P R S U W Y Z

Acta Iuris Stetinensis
Inny tytuł: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Roczniki Prawnicze
Sygnatura: P-926 i P-1025
 Online dostępny zasób od 2015 nr 1

Źródło: <https://inp.pan.pl/polskie-czasopisma-prawnicze-dostepne-online/> [dostęp: 30.05.2021].

II. 19. Baza Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online (w HTML-u) na stronie Instytutu.

Strona główna » Biblioteka » Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online

Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online

Prezentujemy wybrane czasopisma prawnicze dostępne online wraz z odnośnikami do stron internetowych i repozytoriów, gdzie dostępne są poszczególne tytuły.
Czasopisma zostały ułożone w kolejności alfabetycznej.
Wykaz będzie udostępniany w miarę postępów prac porządkowych w magazynach bibliotecznych i aktualizacji bazy Polskiej Bibliografii Prawniczej.

A B C D E F G H I J

American Journal of International Law
 Volume 113 • Issue 2 • April 2021
 ISSN 0021-9095
 DOI: 10.2307/1134000

ANNUAIRE DE LA COMMISSION DU DROIT INTERNATIONAL
2011
 Volume I
 Comptes rendus analytiques des séances de la sous-commission technique
 26 avril à juin et

Źródło: <https://inp.pan.pl/biblioteka/zagraniczne-czasopisma-prawnicze-dostepne-online/> [dostęp: 30.05.2021].

Korzystanie z tych zasobów jest bardzo intuicyjne i proste, ponieważ opiera się na wyszukaniu czasopisma i kliknięciu w link, który przenosi na stronę wybranego czasopisma. Ponieważ oba te zasoby umieszczone są na stronie Instytutu Nauk Prawnych PAN, ich kolorystyka i estetyka jest spójna z szatą graficzną witryną, dzięki czemu opisywane zasoby, tak jak poprzednio omawiane, mają estetyczny wygląd.

Funkcjonalność i organizacja informacji tych dwóch zasobów jest zróżnicowana ze względu na użycie języku programowania (JavaScript) i jego brak. Baza korzystająca obecnie z JavaScript jest zdecydowanie lepiej przeszukiwalna niż wcześniejsza wersja, która nie korzystała z możliwości, jakie umożliwia język programowania. Użytkownik może przeszukiwać zawartość bazy, wpisując fragment tytułu czasopisma (niekoniecznie początkowy), jeden z tytułów poprzednich, numer ISSN lub eISSN. W przyszłości będzie istniała możliwość dodania deskryptorów tematycznych, tagów opisujących zawartość danego czasopisma i wyszukiwanie za ich pomocą czasopism. Takiej funkcjonalności nie miały metryczki (opisy) czasopism w bazie opartej jedynie o język znaczników HTML (w takiej postaci funkcjonowała do września 2021 r. baza „Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online”).

Porównując obydwa zasoby w wersji aktualnej i poprzedniej, należy wskazać, że, mimo iż opierały się na podobnej zasadzie, ich sposób działania jest całkowicie inny. Bazy opierające się na JavaScript, są w stanie automatycznie wyświetlać pozycje wskazane przez użytkownika, jednocześnie ukrywając te, w który wyszukiwana fraza się nie znajduje. Bazy oparte jedynie o HTML są statyczne, ich zawartość w pełni zawsze wyświetlana jest na stronie, można je jedynie posegregować i dzielić na zakładki np. alfabetyczne. Jednak wyszukiwanie pozycji nie jest zautomatyzowane i użytkownik musi samemu odnaleźć pozycje, której poszukuje. Jednocześnie trzeba podkreślić, że oba te zasoby należy określić jako użyteczne, ponieważ spełniały swoją funkcję agregatorów linków do innych zasobów. Dla użytkowników jest to bardzo przydatną pomocą, mimo iż nieskomplikowana technicznie. Wcześniej można było wyszukiwać czasopismo, przeglądając wszystkie tytuły zaczynające się na daną literę, baza posiadała zakładki alfabetyczne. Dodatkowo będąc w danej zakładce, można było posilkować się funkcją wyszukiwania przeglądarki internetowej (ctrl+f) i wpisując frazę wyszukiwawczą. Dlatego transformacja bazy „Zagraniczne czasopisma dostępne online” do postaci wyszukiwarki opierającej się o JavaScript była bardzo pożądana przez użytkowników i jest przez nich pozytywnie oceniana.

Warto zauważyć, że zasoby te systematycznie się rozrastają – nowe tytuły czasopism zagranicznych są dodawane na bieżąco podczas porządkowania zasobu czasopism INP PAN i przy okazji różnorodnych kwerend, realizowanych przez bibliotekarzy zaś polskie czasopisma udostępniane w sposób otwarty (nie tylko na licencjach Creative Commons) są uzupełnione w ramach pracy zespołu ePBP.

Cechą wyróżniającą każde z narzędzi wykorzystywanych w bibliotece INP PAN jest bezpłatne oprogramowanie *open source*. Darmowość tych narzędzi⁹, w połą-

9 Ewentualne koszty mogą wiązać się jedynie z wdrożeniem.

czeniu z funkcjonalnościami, które oferują i skalowalnością do rosnących potrzeb użytkowników oraz możliwość modyfikacji kodu źródłowego czyni je narzędziami wartościowymi i trwałymi. Narzędzia informatyczne wybrane do zarządzania zasobami informacyjnymi w bibliotece INP PAN to narzędzia bardzo popularne i wiodące wśród siebie podobnych, chętnie wykorzystywane w innych bibliotekach czy archiwach, zarówno polskich, jak i zagranicznych. Lata doświadczenia, badań, a także współpracy użytkowników z twórcami sprawiły, że KOHA, OJS i DSpace stały się narzędziami wysoce funkcjonalnymi, prostymi w obsłudze i użytecznymi.

Warunkiem dobrego zarządzania zasobami jest ich odpowiednie uporządkowanie w organizacji¹⁰. Korzystanie z różnych narzędzi do zarządzania zasobami informacyjnymi ma zarówno wady i zalety. Zaletą jest niewątpliwie to, że każde z narzędzi służy innym potrzebom i oferuje różne rozwiązania, które ułatwiają zarówno zarządzanie zasobem, jak i korzystanie z niego. Wadą takiego rozwiązania jest natomiast rozproszenie zasobu (niwelowane częściowo przez deponowanie zasobów lub informacji o zasobie we wszystkich systemach tworzonych przez bibliotekę INP PAN) oraz konieczność nauki danego narzędzia zarówno przez użytkowników końcowych, jak i bibliotekarzy. Narzędzia wybrane do zarządzania zasobami informacyjnymi w bibliotece INP PAN są jednak intuicyjne i dosyć proste w obsłudze, a dla użytkowników niezaznajomionych z nimi w Internecie można znaleźć tutoriale do samodzielnej nauki.

To, co niekiedy może wydawać się przeszkodą w innej sytuacji może stać się atutem. Przykładem może być rozproszenie zasobów pod różnymi adresami internetowymi. Wadą tego rozwiązania są możliwe problemy w zapamiętaniu adresów internetowych przez użytkowników, mylenie ich czy ogólne przeładowanie informacją spowodowane dużą ilością dokumentów rozproszoną w wielu miejscach. Zaletą tego rozwiązania jest natomiast niezależne działanie większości baz, dzięki czemu awaria czy przeciążenie jednego z systemów nie uniemożliwia dostępu do zasobów tworzonych i rozwijanych za pomocą innego systemu (lub w przypadku KOHA dla biblioteki i bazy ePBP działających jako dwie, odrębne instalacje na serwerze). W takim wypadku użytkownik może przeszukiwać zasoby pomijając jeden, który jest czasowo niedostępny, uzyskując poszukiwane materiały dzięki wykorzystaniu zasobów innego z systemów (tak jest zwłaszcza w przypadku platformy Czasopisma INP PAN i kolekcji czasopism udostępnianych w repozytorium instytucjonalnym). Poza tym systemy te mają dedykowane struktury prezentacji metadanych i treści dopasowane do zasobów, które agregują, co zdecydowanie ułatwia użytkownikowi korzystanie z nich. Takie rozdzielenie ma też zastosowanie w przypadku, gdy użytkownik wie, czego konkretnie potrzebuje i nie chce tracić czasu na poszukiwanie w kilku miejscach jednocześnie, bądź na przeszukiwanie jednego dużego zasobu.

10 P. Zaskórski, *Zarządzanie zasobami informacyjnymi w firmie*, „Biuletyn Wojskowej Akademii Technicznej” 2008, t. LVII, nr 4, s. 258, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.baztech-article-BWA9-0023-0016> [dostęp: 30.05.2021].

W bibliotece INP PAN takie działanie może mieć miejsce, gdy użytkownik chce mieć natychmiastowy dostęp do pełnego tekstu publikacji, a więc szuka dokumentów na przykład w repozytorium instytucjonalnym, w którym każda opisana pozycja daje dostęp do pełnej wersji elektronicznej dokumentu. W tym przypadku nie wybierze on na przykład takiego zasobu, jak katalog elektroniczny, który nie oferuje bezpośredniego i natychmiastowego dostępu do opisanych pozycji, a jedynie pozwala je zamawiać publikacje z księgozbioru, co zdecydowanie zwiększa czas uzyskania dostępu do zawartych w nim informacji. Rozproszenie dokumentów pod różnymi adresami internetowymi powoduje również, że użytkownik musi przeszukiwać wszystkie zasoby oddzielnie ze względu na to, że w każdym zasobie mogą znajdować się różne pozycje. Sytuacja może być też odwrotna: informacje mogą się powtarzać w każdym zasobie, co jednak nie jest dużym problemem, ponieważ takie sytuacje zdarzają się w bibliotece INP PAN sporadycznie.

Rozwiązaniem powyżej wymienionych problemów byłoby stworzenie multiwyszukiwarki, która fasetowałaby wyniki wyszukiwawcze według typu dokumentu, a także pozwalała użytkownikowi na określenie jego zakresu tematycznego, autora, słów kluczowych czy ram czasowych. Dzięki temu rozwiązaniu rozdzielenie zasobów biblioteki INP PAN byłoby jedynie jego zaletą¹¹. Wydaje się, że z punktu widzenia komfortu użytkownika wskazane byłoby wdrożenie multiwyszukiwarki dla zasobów informacyjnych Instytutu Nauk Prawnych PAN.

Mimo rozdzielania zasobów na dziewięć części, podział zasobów informacyjnych w bibliotece INP PAN nie jest nazbyt rozdrobniony. Każdy zasób służy innym celom i agreguje inne typy dokumentów. Każdy pełni inną funkcję.

Katalog biblioteczny służy do przeszukiwania i zamawiania do udostępnienia materiałów dostępnych w zbiorach biblioteki. W repozytorium instytucjonalnym e-Biblioteka Prawnicza dokumenty przeważnie dostępne są dla każdego użytkownika bez dodatkowych ograniczeń. Tylko nieliczne pozycje (ze względu na embargo wydawnicze lub prawa autorskie) są dostępne dla zalogowanych użytkowników. Do Czasopism INP PAN bezpłatny dostęp ma każdy, a sam zasób zawiera aktualne i archiwalne numery czasopism wydawanych przez Wydawnictwo INP PAN. W OJS metadane w standardzie DublinCore są wykonywane na poziomie artykułów, a nie jak w przypadku repozytorium – na poziomie numeru czy tomu czasopisma.

Polska Bibliografia Prawnicza w SIP LEX oraz Polska Bibliografia Prawnicza w SIP Legalis to komercyjne moduły SIP dające zalogowanym użytkownikom dostęp do szerokiej bazy dokumentów prawniczych, które cechuje aktualność oraz duży wybór. e-Polska Bibliografia Prawnicza jest najbardziej aktualnym (ak-

11 Warto zauważyć, że biblioteka INP PAN w partnerstwie z ICM UW starała się o pozyskanie środków zewnętrznych na taki projekt („OSIP – Otwarty System Informacji Prawnej”), jednak finalnie, mimo przygotowania pełnej dokumentacji projektowej, nie złożono wniosku. Zob. „OSIP – Otwarty System Informacji Prawnej” ICM UW, <https://uwedupl.bip.gov.pl/ogloszenia-polska-cyfrowa/osip-otwarty-system-informacji-prawnej-icm-uw.html> [dostęp: 19.12.2021].

tualizowanym w czasie rzeczywistym w przeciwieństwie do SIP) i kompletnym źródłem informacji o publikacjach prawniczych polskich autorów. Dzięki linkowaniu do pełnej treści dokumentów udostępnianych online bez ograniczeń baza ePBP agreguje w jednym miejscu dokumenty prawnicze z różnych miejsc. Korzystanie z zasobów zewnętrznych przez biblioteki jest *ogromnym źródłem wiedzy*¹², z którego należy korzystać, aby rozwijać bibliotekę i poszerzać dostęp do zasobów dla swoich użytkowników.

Baza Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach pozwala na przeszukiwanie listy czasopism dostępnych w bazach, w którymi współpracuje biblioteka INP PAN. Agregatory zasobów zewnętrznych, którymi są wyszukiwarki Polskie czasopisma prawnicze dostępne online i Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online, to zbiory informacji i odsyłacze do dostępnych w Internecie w sposób otwarty zasobów periodyków prawniczych. Zasoby te, choć mniej zaawansowane technologicznie od pozostałych, są również wysoce funkcjonalne, ponieważ znacząco ułatwiają użytkownikom poszukiwania relewantnych pozycji. Miejsce i rola technologii informacyjnych w zarządzaniu organizacją XXI w. warunkowana jest przede wszystkim ich użytecznością¹³. Stworzenie multiwyszukiwarki obejmującej te zasoby byłoby kosztowane i czasochłonne, a przy różnych standardach w których zostały opracowane strony agregowanych czasopism – z dużym prawdopodobieństwem nierealne. Dlatego wszystkie wymienione zasoby, mimo swej prostej formy, zdecydowanie można uznać za użyteczne.

Biblioteka INP PAN oferuje swoim użytkownikom nie tylko dostęp do zbiorów własnych, ale także światowych zasobów wiedzy, tj. zasobów innych instytucji krajowych i zagranicznych, Internetu i systemów komercyjnych. Taki model zarządzania informacją naukową Sabina Cisek uznała za dobrą praktykę, służącą egzekwowaniu prawa dostępu do informacji oraz zaspokajania potrzeb użytkowników, który jest celem nadrzędnym dla bibliotek¹⁴.

To właśnie użytkownik i jego potrzeby są najważniejsze w bibliotece. Biblioteka INP PAN udostępniając swoje zasoby skupia się nie tylko na swoich odbiorcach docelowych (pracownikach naukowych Instytutu), ale także innych, zainteresowanych, osobach. Część zasobów dostępna jest na licencji *open access* dla wszystkich, a pozostałe jedynie dla autoryzowanych użytkowników. Biblioteka podczas korzystania z niektórych narzędzi oferuje formularz kontaktowy (repozytorium), za pomocą

12 M. Wojciechowska, *Zarządzanie wiedzą i informacją w placówkach bibliotecznych*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006, nr 1, s. 45, https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/17489/Maja_Wojciechowska_-_Zarządzanie_wiedzą.pdf?sequence=1&isAllowed=y2006a [dostęp: 30.05.2021].

13 P. Zaskórski, K. Szwarz, *Bezpieczeństwo zasobów informacyjnych*, s. 37.

14 S. Cisek, *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy*, [w:] W. Mierzecka i in. (oprac.), *Materiały z konferencji „Zarządzanie wiedzą i informacją w organizacjach pracujących dla wsi i rolnictwa”*, Centralna Biblioteka Rolnicza, Warszawa 2005, https://www.researchgate.net/publication/259570218_Funkcje_i_rola_bibliotek_naukowych_i_publicznych_w_spoleczenstwie_wiedzy [dostęp: 30.05.2021].

których użytkownik spoza organizacji może zwrócić się z prośbą o otrzymanie dostępu do danego zasobu. Dzięki temu podejściu z zasobów biblioteki INP PAN może w pewnym zakresie skorzystać każdy, a nie tylko użytkownik docelowy. Jak pisze Sabina Cisek, *dyskusja współczesnej informacyjnej roli bibliotek powinna być poprzedzona refleksją na temat użytkowników, ich potrzeb, zachowań, motywacji etc. a te zmieniają się pod wpływem tworzącego się społeczeństwa wiedzy, sytuacji gospodarczej, technologii informacyjnej i wielu innych czynników*¹⁵.

Ważną kwestią w zarządzaniu zasobami informacyjnymi jest możliwość korzystania z nich za pomocą różnych narzędzi – telefonów, komputerów stacjonarnych, laptopów czy czytników. Obecnie użytkownicy wymuszają na bibliotekach spełnianie postulatu¹⁶, stającego się wyzwaniem nie tylko dla bibliotekarzy, ale też wydawców czy dystrybutorów. Z zasobów informacyjnych biblioteki INP PAN zasadniczo można korzystać za pomocą telefonów komórkowych. Zasoby zarządzane przez KOHE (katalog biblioteczny, baza eBPB) są responsywne (istnieje także mała funkcjonalna w ocenie użytkowników aplikacja mobilna). Jednak w przypadku zasobów zarządzanych przez OJS i DSpace wersja na komórkę wygląda tak samo jak wersja na komputer, tylko jest odpowiednio zmniejszona. Sytuacja ta może być problematyczna dla osób korzystających z zasobów wyłącznie za pomocą urządzeń mobilnych, których systematycznie przybywa¹⁷.

Zmiany w wielu przypadkach nie są powodowane wyłącznie potrzebami użytkowników ale również innymi czynnikami. Otoczenie, w którym funkcjonuje biblioteka, wpływa na jej pracę, zakres podejmowanych działań, priorytetyzację zadań oraz wybór narzędzi za pomocą których realizowane są usługi informacyjne. Środowiska bliższych i dalszych interesariuszy cechują się dużą turbulencją, złożonością i zmiennością, a biblioteki muszą być w stanie na nie reagować i odpowiadać¹⁸. Zazwyczaj zmiany spowodowane wpływem środowiska na bibliotekę zmieniają jej działanie na bardziej korzystne dla swojej instytucji. Dzięki nim biblioteki kontynuują swoje klasyczne funkcje. Zmianie ulegają natomiast sposoby i formy ich realizacji, a także waga, którą się do nich przywiązuje¹⁹. Działania biblioteki INP PAN w zakresie udostępniania zasobów informacyjnych i zarządzania nimi wpisują się w proces systematycznych zmian, podejmowanych w reakcji na oddziaływanie środowiska oraz użytkowników w dobie powszechnej cyfryzacji. Transformacja

15 S. Cisek, *Funkcje i role bibliotek*, dz. cyt.

16 M. Nowakowski, *Elektroniczne zasoby informacyjne - obraz dzisiejszy i perspektywy*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2010, nr 3/2(6), s. 91, [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s85-91/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s85-91.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s85-91/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s85-91.pdf) [dostęp: 30.05.2021].

17 Tamże, s. 91.

18 L. Szczygłowska, *Zarządzanie niematerialnymi zasobami organizacyjnymi w bibliotece*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Zarządzanie zasobami niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy*, SBP, Warszawa 2016, s. 9.

19 S. Cisek, *Funkcje i role bibliotek*, dz. cyt.

zadań realizowanych przez biblioteki jest konieczna, by nie utraciły one swojej pozycji na rzecz innych bibliotek czy wyszukiwarek (np. Google Scholar).

4.3. Możliwe zmiany

*Dobrym sposobem na rozwinięcie i usprawnienie działania biblioteki jest benchmarking. Benchmarking jest nowoczesną metodą zarządzania organizacją, która polega na wyborze wzorcowego konkurenta, porównania z nim własnej organizacji i dostosowania do niej analizowanego rozwiązania*²⁰. Wzorcowym konkurentem może być inna biblioteka polska czy zagraniczna. Dzięki porównywaniu swoich działań z działaniami innych, podobnych, instytucji łatwiej jest znaleźć wzorce, które warto naśladować. Dobrym odniesieniem dla biblioteki INP PAN może być Biblioteka Maxa Plancka (MPDL), która od ponad dziesięciu lat jest jednym z największych nabywców informacji naukowej w Europie²¹ czy na przykład zasoby informacyjne IALS Library, prowadzone przez School of Advanced Study Uniwersytetu Londyńskiego.

Według Mai Wojciechowskiej na świecie nie istnieje organizacja perfekcyjna, która wszystkie procesy przeprowadza w sposób efektywny i skuteczny²², a mimo to warto porównywać swoją organizację z konkurencją. Benchmarking sprawdza się w każdym typie organizacji, począwszy od firm produkujących samochody, po banki.

Dla INP PAN przykładem może być m.in. Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, która jest biblioteką z wieloletnią praktyką, stale inwestującą we własne zasoby informacyjne. Nie stanowi ona bezpośredniej konkurencji dla biblioteki INP PAN, lecz może służyć za punkt odniesienia w przypadku zarządzania zasobami informacyjnymi. W artykule opisującym Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu na przestrzeni lat 1992–2014 autorzy piszą: *od ponad 20 lat mamy sformułowany podstawowy zrąb zasad, zgodnie z którymi kształtujemy zasoby*²³. Takie długofalowe określanie celów jest ważnym elementem kierowania biblioteką, pozwalającym rozwijać bibliotekę z szerszej perspektywie. Autorzy podkreślają również: *Staramy się nie tylko wychodzić naprzeciw oczekiwaniom odbiorców, ale wyprzedzać je, czyniąc z Biblioteki miejsce interesujące, ważne i potrzebne*²⁴. Takie podejście, skoncentro-

20 M. Huczek, *Benchmarking jako metoda poprawy efektywności zarządzania biblioteką*, „Biuletyn EBIB” 2002, nr 3, s. 1–7, https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/15265/1/Huczek_Benchmarking_jako_metoda.pdf [dostęp: 30.05.2021].

21 *Max Planck Digital Library (MPDL)*, <https://www.mpg.de/mpdl-en> [dostęp: 30.05.2021].

22 M. Wojciechowska, *Benchmarking biblioteczny*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Zarządzanie zmianami w bibliotece*, SBP, Warszawa 2006, s. 180.

23 M. Dąbrowicz, A. Jazdon, *Założenia i realizacja polityki zarządzania zasobami w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w latach 1992–2014*, „Biblioteka” 2015, nr 19(28), s. 154, <https://doi.org/10.14746/b.2015.19.07> [dostęp: 19.12.2021]

24 Tamże, s. 155.

wane na użytkownikach, a zarazem perspektywicznie kierujące swoje działania na udostępnianie zasobów informacyjnych przynosi skutki. Dzięki współpracy z użytkownikami i innymi podmiotami biblioteka rozwija się zarazem przyciągając nowych użytkowników oraz utrzymując zainteresowanie użytkowników stałych. W przypadku Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu współpraca z użytkownikami pozwoliła na wprowadzenie nowej użyteczności, jaką jest usługa „zapropnuj kupno książki”, która od początku cieszy się zainteresowaniem użytkowników²⁵. Taka inicjatywa jest trudna do wprowadzenia w bibliotece INP PAN, biorąc pod uwagę, że od 2015 r. zakupy realizowane są wyłącznie z środków zaplanowanych w grantach pracowników naukowych. Dezyderaty zgłaszane bez podania źródła finansowania nie są realizowane.

Istotnym elementem rozwijania biblioteki jest również budowanie jej własnej marki, którą użytkownicy będą kojarzyć z natychmiastowym dostępem do relewantnej informacji. Tworzenie marki jest ważnym narzędziem marketingowym również dla bibliotek²⁶. Formułowanie wizji rozwoju, funkcjonowania marki oraz jej wdrażanie przez odpowiednie oddziaływanie na otoczenie jest niezmiernie ważne dla działania biblioteki. Budowanie marki ma wiele funkcji, które wpływają na odbiór i chęć współpracy, są to: funkcja identyfikacyjna, gwarancyjna, promocyjna, symboliczna i strategiczna²⁷. Samo udostępnianie informacji obecnie nie jest już tak ważne, jak udowodnienie użytkownikowi, że jest to informacja wartościowa²⁸. Wizerunek biblioteki jest równie ważny jak zasoby, które posiada. Biblioteka powinna w miarę możliwości poprawiać jakość usług i rozwijać ofertę, wychodząc naprzeciw potrzebom swoich użytkowników. Wpływa to na jej wizerunek, a w konsekwencji – zwiększenie liczby użytkowników²⁹. Budowanie marki biblioteki nie jest jednak rzeczą łatwą. Biblioteka INP PAN może znajdować w tym szczególną trudność ze względu na brak własnej podmiotowości, brak statusu biblioteki naukowej z wszystkimi konsekwencjami.

Biblioteka INP PAN zarządza i udostępnia zasoby informacyjnymi na zadowalającym poziomie. Istnieje jednak kilka możliwych zmian, które mogłyby poprawić udostępnianie zasobów informacyjnych tej biblioteki. Począwszy od zwrócenia uwagi na zgodność ze standardem WCAC 2.1 na poziomie min. AA (co jest obowiązkiem wynikającym z ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych); przez zapewnienie responsywności działania systemów, w których realizowane są usługi

25 Tamże, s. 153.

26 H. Grabowska, *Zarządzanie marką biblioteki*, „Zarządzanie Biblioteką” 2018, nr 1(10), s. 169, <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/ZB/article/view/3555/2906> [dostęp: 30.05.2021].

27 Tamże, s. 169-170.

28 S. Cisek, *Funkcje i role bibliotek*, dz. cyt.

29 K. Olesiak, S. Skórka, *Zastosowanie kanwy modelu biznesowego w bibliotece uniwersyteckiej. Studium przypadku*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2018, nr 15, s. 120, <https://doi.org/10.24917/20811861.15.10>.

biblioteki na urządzeniach mobilnych, z których korzystają młodszy użytkownicy; kończąc na stworzeniu multiwyszukiwarki ułatwiającej prace w systemie.

Przedstawiona w pracy analiza narzędzi zapewniających zarządzanie zasobami i realizację usług informacyjnych biblioteki INP PAN wskazuje, że do osiągnięcia wysokiego poziomu udostępniania zasobów informacyjnych przez tę bibliotekę jest niedaleko, co wymaga zapewnienia odpowiednich nakładów finansowych i kadrowych.

Wydaje się słusznym postulat uwzględnienia w zakładce Zasoby także informacji o zasobach archiwalnych, zwłaszcza o tej części z której użytkownicy chętnie korzystają przygotowując publikacje naukowe – t.j. o doktoratach obronionych w INP PAN (przekazywanych do Archiwum Zakładowego w ciągu 2–3 lat po obronie, zgodnie z obowiązującą instrukcją kancelaryjno-archiwalną) czy maszynopisach prac badawczych. System informatyczny wspomagający ewidencję archiwum zakładowego nie posiada interfejsu webowego, ale informacje o przyjętych do zasobu archiwalnego doktoratach są udostępniane w bazie ePBP, gdzie istnieje możliwość ograniczenia wyników wyszukiwania do typu materiału – doktorat. Kilka zdigitalizowanych doktoratów udostępniono w repozytorium e-Biblioteka Prawnicza. Zgodnie z art. 188 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w BIP Instytutu powinien publikować plik z wersją elektroniczną rozprawy. Obecnie jednak obowiązek ustawowy nie jest realizowany, zaś biblioteka w ogóle nie otrzymuje plików elektronicznych kopii rozpraw doktorskich. Informacje o miejscu przechowywania doktoratów i zasadach ich udostępniania zostały zamieszone w zakładce Archiwum Zakładowe oraz w BIP IN PAN, jednak dotarcie do nich jest mało intuicyjne.

ZAKOŃCZENIE

Biblioteka INP PAN jest biblioteką posiadającą księgozbiór o charakterze naukowym nastawioną na gromadzenie i udostępnianie zasobów o tematyce prawniczej. Jako instytucja państwowa, finansowana ze środków publicznych, powinna udostępniać informacje wartościowe. Współcześnie, nacisk użytkowników na pozyskiwanie informacji natychmiastowej i bezpośredniej wymusza udostępnianie zasobów nie tylko stacjonarnie, ale również przez Internet.

Zasoby informacyjne są ważną wartością dla instytucji, stąd udostępnianie ich stało się istotnym zadaniem dla bibliotek naukowych oraz bibliotek posiadających księgozbiór o charakterze naukowym. Zasoby informacyjne biblioteki INP PAN są podzielone na dziewięć części, z których każda spełnia inne zadanie i odpowiada na inne potrzeby informacyjne odbiorców. W stale zmieniającym się środowisku, biblioteki muszą wprowadzać zmiany w sposobie zarządzania swoimi zasobami i udostępniania ich, dyktowane ewoluującymi potrzebami użytkowników. Biblioteka INP PAN wychodzi naprzeciw nowym oczekiwaniom użytkowników udostępniając zarówno swój katalog, publikacje pracowników INP PAN, czasopisma wydawane poprzez Wydawnictwo INP PAN, jak i zapewniając dostęp do zewnętrznych baz komercyjnych oraz działających w otwartym dostępie.

Narzędzia informatyczne, z których korzysta biblioteka INP PAN to KOHA, OJS i DSpace. Są to funkcjonalne *open source*'owe narzędzia, będące jednymi z najpopularniejszych w swojej dziedzinie i chętnie wykorzystywanymi przez różnego rodzaju instytucje. Zarządzanie zasobami INP PAN za pomocą tych narzędzi ułatwia bibliotekarzom opracowywanie i udostępnianie zasobów, a użytkownikom daje możliwość szybszego i pełnego dostępu do potrzebnych im informacji.

Zarządzanie zasobami informacyjnymi przez bibliotekę INP PAN jest zbieżne z obecnymi działaniami innych instytucji w zakresie udostępniania zasobów.

Głównymi problemem, z jaki boryka się biblioteka jest brak własnej podmiotowości, nieuznawanie jej jako biblioteki naukowej, co wiąże się z brakami dofinansowań oraz, powtarzające się od samego powstania, problemy lokalowe i kadrowe.

Dla pogłębienia analizy organizacji i zarządzania zasobami w bibliotece INP PAN warto przeprowadzić badania wśród użytkowników, pytając ich, w jaki sposób odbierają podział zasobów informacyjnych i udostępnianie ich za pomocą różnych narzędzi cyfrowych. Dzięki temu badaniu można by określić, czy użytkownicy (i np. w jakim przedziale wielowiekowym) preferują pracę w jednym narzędziu, czy są zwolennikami korzystania z różnych systemów, a także czy wdrożenie multiwyszukiwarki ułatwiłoby ich pracę. Takie badanie preferencji użytkowników dostarczyłoby ono również wgląd w ocenę użyteczności stosowanych narzędzi informatycznych (w tym wskazanie pożądanych funkcjonalności) oraz wrażeń i oczekiwań użytkowników wobec usług informacyjnych biblioteki. Umożliwiłoby

zatem zdefiniowanie dalszych kierunków rozwoju języka informacyjno-wyszukiwawczego ePBP i priorytetów w pracy samej biblioteki.

Warto by również przeprowadzić analizę zasobów informacyjnych innych bibliotek instytutów Polskiej Akademii Nauk. Dzięki takiej pracy możliwe byłoby wyłonienie najlepszych narzędzi cyfrowych do zarządzania zasobami i usługami informacyjnymi oraz jednego uniwersalnego sposobu zarządzania zasobami informacyjnymi wszystkich bibliotek Polskiej Akademii Nauk.

BIBLIOGRAFIA

Materiały archiwalne

- AZ INP PAN, sygn. 59/1, Sprawozdania z działalności z wykonania planów rocznych. Sprawozdania z działalności Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN w roku 1956 [1957].
- AZ INP PAN, sygn. 59/2, Sprawozdanie dla GUS z wykonania planów rocznych za 1956 rok [1957].
- AZ INP PAN, sygn. 59/4, Komisje i komitety wydawnicze i biblioteczne. Protokół Komisji Inwentaryzacyjnej ds. wydawnictw zwartych w bibliotece podręcznej Instytutu Nauk Prawnych PAN [1966].
- AZ INP PAN, sygn. 62/1, Zarządzenia, okólniki, przepisy dot. organizacji Instytutu. Regulamin Biblioteki Instytutu Państwa i Prawa [1979].
- AZ INP PAN, sygn. 62/3, Sprawy organizacyjno-naukowe. Sprawozdanie z zebrania pracowników Biblioteki Instytutu Państwa i Prawa Polskiej Akademii Nauk z Dyrektorem doc. dr. hab. Leszkiem Kubickim, 28 marca 1978 r.
- AZ INP PAN, sygn. 62/9, Finanse. Planowanie budżetu na lata 1992–1998 [1991–1997].
- AZ INP PAN, sygn. 62/16, Sprawozdania INP PAN. Sprawozdania roczne i kwartalne Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN za lata 1965–1970 [1966–1971].
- AZ INP PAN, sygn. 62/17, Sprawozdania INP PAN. Sprawozdania z wymiany zagranicznej za lata 1969–1972 [1970–1972].
- AZ INP PAN, sygn. 62/19, Sprawozdania IPiP PAN. Sprawozdania z wymiany zagranicznej za lata 1973–1980, [1974–1980].
- AZ INP PAN, sygn. 62/27, Biblioteka. Sprawozdania statystyczne biblioteki dla GUS za lata 1960–1972 [1964–1972].
- AZ INP PAN, sygn. 62/29, Biblioteka. Protokoły posiedzeń Komisji Bibliotecznej Instytutu Państwa i Prawa PAN [1966–1976].
- AZ INP PAN, sygn. 62/38, Biblioteka. Protokoły posiedzeń Komisji Bibliotecznej Instytutu Państwa i Prawa PAN [1979].
- AZ INP PAN, sygn. 62/41, Biblioteka. Uwagi Przewodniczącego Komisji Bibliotecznej doc. dr. hab. Jana Pruszyńskiego w sprawie Biblioteki Instytutu Państwa i Prawa PAN [1989].
- AZ INP PAN, sygn. 62/47, Biblioteka. Ankiety dla podmiotów zewnętrznych dotyczące funkcjonowania Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN [1992–1993].

- AZ INP PAN, sygn. 62/50, Biblioteka. Ankiety dla podmiotów zewnętrznych dotyczące funkcjonowania Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN [1995–1996].
- AZ INP PAN, sygn. 67/4, Analizy tematyczne lub przekrojowe, ankietyzacja. Informacja o historii, zadaniach, zbiorach i planach Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych PAN [2015].
- AZ INP PAN, sygn. 152/1, Zespół Bibliografii i Biblioteka. Umowy wdrożeniowe, licencyjne i serwisowe z Splendor Systemy Informacyjne S.C. a INP PAN [2012].
- AZ INP PAN, sygn. 154/2, Zespół Bibliografii i Biblioteka. Umowy między TwojePC a INP PAN w zakresie licencji do programu ILSOFT dla PBP [20112012].

Publikacje naukowe

- Augustyn K., *Cyfryzacja oferty wydawniczej a perspektywy rozwoju globalnego rynku publikacji w segmencie STM*, [w:] B. Sosińska-Kalata, P. Tańkowski, Z. Wiorogórska (red.), *Nauka o informacji w okresie zmian: innowacyjne usługi informacyjne*, Wydawnictwo SBP, Warszawa 2018, s. 117–132.
- Babik W., *Biblioteka akademicka na rozdrożu : o współczesnych przemianach w środowisku informacyjnym bibliotek*, „Biuletyn Biblioteki Głównej Politechniki Śląskiej” 2013, nr 3, s. 31–50, <https://delibra.bg.polsl.pl/dlibra/show-content/publication/edition/23970?id=23970> [dostęp: 30.05.2021].
- Baczko-Dombi A., Stec M., Stec M., Komendant-Brodowska A., *Raport z ewaluacji pilotażowego projektu „RozPRACUJ to z biblioteką”, realizowanego w okresie wrzesień 2012 – czerwiec 2014*, Warszawa 2014, https://issuu.com/publikacjejrfrsi/docs/rozpracuj_ewaluacja_sierpień2014 [dostęp: 24.11.2021].
- Bajpai M., Lohiya S.K., *Measuring Impact of Open Source Software Training Programme and Workshop on LIS Professionals: a Study of DSpace Software*, „World Digital Libraries. An International Journal” 2018, nr 11(2), s. 123-135, <https://doi.org/10.18329/09757597/2018/11208>.
- Bubel D., *Rola bibliotek akademickich w procesie edukacji permanentnej*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Koncepcje organizacji bibliotek*, Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2001, s. 176–195, https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/17675/Koncepcje_organizacji_bibliotek.pdf?sequence=1 [dostęp: 30.05.2021].
- Chad K., *Ponowne rozważania o systemach bibliotecznych*, „Biuletyn EBIB” 2016, nr 8(170), s. 1–10, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/165/160> [dostęp: 30.05.2021].
- Cisek S., *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy*, [w:] W. Mierzecka i in. (oprac.), *Materiały z konferencji „Zarządzanie*

- wiedzą i informacją w organizacjach pracujących dla wsi i rolnictwa”, Centralna Biblioteka Rolnicza, Warszawa 2005, https://www.researchgate.net/publication/259570218_Funkcje_i_rola_bibliotek_naukowych_i_publicznych_w_spoleczeństwie_wiedzy [dostęp: 30.05.2021].
- Cisek S., *Zachowania informacyjne – wybrane aspekty*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 3(173), s. 1–11, <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/536> [dostęp: 30.05.2021].
- Dahl K., *Dokąd zmierza rozwój systemów bibliotecznych i jak wpływają na nie standardy?*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty*, Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2010, s. 233–239.
- Dąbrowicz M., Jazdon A., *Założenia i realizacja polityki zarządzania zasobami w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu w latach 1992–2014*, „Biblioteka” 2015, nr 19(28), s. 129–157, <https://doi.org/10.14746/b.2015.19.07> [dostęp: 19.12.2021]
- Dembicz K., *Od Redakcji*, „Ameryka Łacińska. Kwartalnik Analityczno-Informacyjny” 2017, nr 4(94), s. 3–4, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f52bb515-a6a5-4679-b26f-817024de6bf9/c/3-4_Wstepniak_bez_spr.pdf [dostęp: 18.12.2021].
- Dobrowolska K., *Koncepcja semantycznego repozytorium publikacji naukowych*, „Zarządzanie Biblioteką” 2017, nr 1(9), s. 37–47, <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/ZB/issue/view/1292017> [dostęp: 30.05.2021].
- Dorđević A., *Digital Repository of the University of Belgrade – Faculty of Chemistry. Infotheca*, „Journal for Digital Humanities” 2020, nr 20(1–2), s. 114–135, https://doi.org/10.18485/infotheca.2020.20.1_2.8.
- Drabik I., Kopaczka R., Szczudło I., *Przystosowanie i implementacja otwartego systemu bibliotecznego KOHA*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 2(147), s. 1–8, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/387/426> [dostęp: 30.05.2021].
- Dudzik M., *KOHA – czy warto? Krótka historia implementacji w Bibliotece Politechniki Koszalińskiej*, [w:] D. Buzdygan, A. Januszko-Szakiel (red.), *KOHA: narzędzie open source do obsługi biblioteki naukowej*, Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2013, s. 229–240, https://repozytorium.biblos.pk.edu.pl/redu/resources/25067/file/suwFiles/DudzikM_KOHAWarto.pdf [dostęp: 30.05.2021].
- Eve M.P., Willinsky J., *Open Access in Humanities and Social Sciences. Visions for the Future of Publishing*, „College & Research Libraries News” 2015, nr 76(2), s. 88–91, <https://doi.org/10.7557/5.3139>.
- Eyler P., *KOHA: a Gift to Libraries from New Zealand*, <https://www.linuxjournal.com/article/6350> [dostęp: 30.05.2021].
- Formanek M., *Solving SEO Issues in DSpace-Based Digital Repositories*, „Information Technology and Libraries” 2021, nr 40(1), s. 1–28, <https://doi.org/10.6017/ital.v40i1.12529>.

- Grabowska H., *Zarządzanie marką biblioteki*, „Zarządzanie Biblioteką” 2018, nr 1(10), s. 169–172, <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/ZB/article/view/3555/2906> [dostęp: 30.05.2021].
- Huczek M., *Benchmarking jako metoda poprawy efektywności zarządzania biblioteką*, „Biuletyn EBIB” 2002, nr 3, s. 1–7, https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/15265/1/Huczek_Benchmarking_jako_metoda.pdf [dostęp: 30.05.2021].
- Instytut Państwa i Prawa PAN (19561981)*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981.
- Jaskowska M., *Cechy kształtujące wizerunek bibliotek naukowych w Internecie*, „Przegląd Biblioteczny” 2007, nr 1, s. 29–41, http://www.sbp.pl/wydawnictwa/archiwum_cyfrowe/pdf/?book_id=2812007 [dostęp: 30.05.2021].
- Jeszke Ł., *Repozytorium DSpace względem zaleceń Web 2.0*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2009, 2(3), s. 135–147, <https://doi.org/10.12775/tsb.2009.024>.
- Knop U., *Dostęp online do wybranych polskich czasopism branżowych i naukowych w ofertach wydawniczych wydawców polskich a ich udostępnianie w Bibliotece Nauki CEON i Polskiej Bibliografii Naukowej*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy” 2019, nr 3(57), s. 153–167, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-a773fc4e-065c-4bc2-accf-cc069299627e> [dostęp: 30.05.2021].
- Kokowski M., *Ewolucyjna transformacja czasopisma, cz. 5*, „Studia Historiae Scientiarum” 2018, t. 17, s. 17–20, <https://doi.org/10.4467/2543702XSHS.18.002.9322>.
- Kopcewicz G., *Akademicka Platforma Czasopism jako nowoczesne forum wymiany myśli naukowej*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” 2016, nr 43(1), s. 103–114, https://doi.org/10.12775/aunc_zarz.2016.007.
- Kumar T., Jayapradeep M., *Perceptions of LIS Professionals on Open Source Integrated Library System and Adoptability of KOHA a Over LibSys in India*, „International Journal of Information Dissemination and Technology” 2015, t. 5, s. 100–105.
- Laskowska J., Pańka A., *Informacja prawnicza w dobie nowych technologii – na przykładzie zasobów elektronicznych Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego*, [w:] K. Materska, B. Taraszkiewicz (red.), *Ekologia informacji a zasoby informacyjne w bibliotekach i cyberprzestrzeni*, Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku, SBP, Słupsk 2017, s. 117–128, https://www.academia.edu/42010412/Ekologia_informacji_a_zasoby_informacyjne_w_bibliotekach_i_cyberprzestrzeni_pod_redakcją_Katarzyny_Materskiej_i_Beaty_Taraszkiewicz [dostęp: 30.05.2021].

- Macan B., Fernández G.V., Stojanovski J., *Open Source Solutions for Libraries: ABCD vs KOHA*, „Program: Electronic Library and Information Systems” 2013, nr 47(2), s. 136–154, <https://doi.org/10.1108/00330331311313726>.
- Maleńczuk T., *Open Journal Systems*, „Biuletyn EBIB” 2009, nr 2(102), <http://www.ebib.pl/2009/102/a.php?malenczuk> [dostęp: 30.05.2021].
- Marcinkowski P., *Tradycja i nowoczesność. Aleph i Alma jako przykład różnych możliwości wyboru*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1–9, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/156/228> [dostęp: 30.05.2021].
- Masadyńska G., *System biblioteczny SOWA*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1–9, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/download/161/240/> [dostęp: 30.05.2021].
- Materska K., *Rozwój koncepcji informacji i wiedzy jako zasobu organizacji*, [w:] B. Sosińska-Kalata, M. Przystek-Samokowa (red.), *Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa wiedzy*, Wydawnictwo SBP, Warszawa 2005, s. 199–216.
- Mikołajuk L., *Instytucjonalne i społecznościowe narzędzia komunikacji naukowej*, [w:] M.W. Sidor (red.), *Biblioteka przyszłości – wyzwania – trendy – zagrożenia. Wybrane zagadnienia z zakresu zarządzania bibliotekami uczelni wyższych*, Wyższa Szkoła Biznesu – National Louis University, Nowy Sącz 2018, s. 369–381, <https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/handle/11089/29034> [dostęp: 30.05.2021].
- Milc P., *Biblioteki specjalistyczne typologia i prawne podstawy działania*, „Biblioteka i Edukacja” 2018, nr 4, s. 13–20, <https://doi.org/10.24917/2299565X.14.1>.
- Muthayan S., *Open Access Research and the Public Domain in South African Universities: The Public Knowledge Project’s Open Journal Systems*, [w:] J.M. Esanu, P. Uhlir (red.), *Open Access and the Public Domain in Digital Data and Information for Science*, The National Academies Press, Washington 2004, s. 134–145, <https://www.nap.edu/read/11030/chapter/32#135> [dostęp: 30.05.2021].
- Ndungu M.W., *Publishing with Open Journal Systems (OJS): a Librarian’s Perspective*, „Serials Review” 2020, nr 46(1), s. 21–25, <https://doi.org/10.1080/00987913.2020.17327172020>.
- Nowakowski M., *Elektroniczne zasoby informacyjne - obraz dzisiejszy i perspektywy*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2010, nr 3/2(6), s. 85–91, [https://bazhum.muzhp.pl/media//files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s85-91/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_\(6\)-s85-91.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media//files/Forum_Bibliotek_Medycznych/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s85-91/Forum_Bibliotek_Medycznych-r2010-t3-n2_(6)-s85-91.pdf) [dostęp: 30.05.2021].
- Olesiak K., Skórka S., *Zastosowanie kanwy modelu biznesowego w bibliotece uniwersyteckiej. Studium przypadku*, „Annales Universitatis Paedagogicae

- Cracoviensis Studia Ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2018, nr 15, s. 118–132, <https://doi.org/10.24917/20811861.15.10>.
- Oyrzanowski M., *Ewolucja programu bibliotecznego MATEUSZ w system biblioteczny*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty*, Wydawnictwo Ateneum. Gdańsk 2010, s. 341–349.
- Piotrowski D.M., I. Olińska, B. Kmieciowska, *FOLIO, OLE oraz TIND, czyli nowoczesne platformy usług bibliotecznych: open source i jego komercjalizacja*. „Biuletyn EBIB” 2016, nr 8(170), s. 1–22, <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/498> [dostęp: 30.05.2021].
- Radwański A., *MOL NET +*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1–7, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/157/229> [dostęp: 30.05.2021].
- Rozkosz E., *Open Journal Systems – wartość dodana czasopisma*. „Biuletyn EBIB” 2014, nr 4(149), s. 1–16, <https://doi.org/10.1108/07378830510636300.82014>.
- Ruszecka I., *Organizacja zasobów informacyjnych – tradycyjnych i elektronicznych w Bibliotece Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – Państwowego Instytutu Badawczego*, „Bezpieczeństwo Pracy. Nauka i Praktyka” 2005, nr 2(403), s. 22–25, <http://archiwum.ciop.pl/15023> [dostęp: 30.05.2021].
- Rychlik M., Theus M., *Użytkownicy i zasób repozytorium instytucjonalnego (studium przypadku)*, „Przegląd Biblioteczny” 2016, nr 84, s. 425–440.
- Salamon J., *MAK + kompletny system katalogowy dla bibliotek publicznych*, „Biuletyn EBIB” 2017, nr 1(171), s. 1–8, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/159/235> [dostęp: 30.05.2021].
- Sidyk D., Zdunek R., *Wydawnicza nowoczesność, czyli wdrożenie Open Journal System w czasopiśmie naukowym „Com.press”*, „Com.Press” 2020, nr 3(2), s. 102–106, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/259921/sidyk_zdunek_wydawnicza_nowoczesnosc_czyli_wdrozenie_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y [dostęp: 30.05.2021].
- Singh M., Sanaman G., *Open Source Integrated Library Management Systems: Comparative Analysis of KOHA and NewGenLib*, „The Electronic Library” 2012, 30(6), s. 809–832, <https://doi.org/10.1108/02640471211282127>.
- Stańczak-Gąsiewska A., *Rozbudowa bazy artykułów z czasopism polskich i zagranicznych w katalogu Biblioteki CIOP-PIB*, „Biuletyn EBIB” 2019, nr 5(188), s. 1–11, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/142/144> [dostęp: 30.05.2021].
- Strejcsek-Jażwińska P., Jaźwiński J., *Repozytorium AGH – doświadczenia i postawy pracowników naukowych Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie*, „Archiwa – Kancelarie – Zbiory” 2017, nr 8, s. 147–172.
- Studzińska-Jaksim P., *E-zasoby – koszt czy inwestycja?*, „Biuletyn EBIB” 2015, nr 8(161), s. 1–6, <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/249/244> [dostęp: 30.05.2021].

- Szczygłowska L., *Zarządzanie niematerialnymi zasobami organizacyjnymi w bibliotece*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Zarządzanie zasobami niematerialnymi bibliotek w społeczeństwie wiedzy*, SBP, Warszawa 2016, s. 9–32.
- Tramboo S., Humma S., Shafi S.M., Gul S., *A Study on the Open Source Digital Library Software's: Special Reference to DSpace, EPrints and Greenstone*, „International Journal of Computer Applications” 2012, nr 59(16), s. 1–9, <https://doi.org/10.5120/9629-4272>.
- Urban B., *Dokumenty elektroniczne (e-książki, e-czasopisma) i ich udostępnianie w bibliotece naukowej. Aspekty prawne i organizacyjne*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Standardy biblioteczne: praktyka, teoria, projekty*, Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2010, s. 285–293.
- Willinsky J., *Introduction*, [w:] J. Willinsky (red.), *The Access Principle: The Case for Open Access to Research and Scholarship*, MIT Press, Cambridge Massachusetts 2006, s. IX–XVII, <https://pdfs.semanticscholar.org/7131/14a37f06dfda0cfa997bc2cbac88785a77d.pdf> [dostęp: 30.05.2021].
- Willinsky J., *Open Journal Systems: An Example of Open Source Software for Journal Management and Publishing*, „Journal of Chemical Information and Modeling” 2005, nr 23(4), s. 504–519, <https://doi.org/10.1108/073788305106363002005>.
- Willinsky J., Stranack K., Smecher A., MacGregor, J. *Open Journal Systems: Skrócona instrukcja dla autora*, Simon Fraser University, Stanford 2010, https://journals.viamedica.pl/resources/userguides/OJS-Instrukcja_autorzy.pdf [dostęp: 30.05.2021].
- Wisner H. (oprac.), *Informator o bibliotekach gromadzących zbiory prawne*, Polska Akademia Nauk, Warszawa 1968.
- Wojciechowska M., *Benchmarking biblioteczny*, [w:] M. Wojciechowska (red.), *Zarządzanie zmianami w bibliotece*, SBP, Warszawa 2006, s. 180–206.
- Wojciechowska M., *Zarządzanie wiedzą i informacją w placówkach bibliotecznych*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006, nr 1, s. 42–50, https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/17489/Maja_Wojciechowska_-_Zarządzanie_wiedzą.pdf?sequence=1&isAllowed=y2006a [dostęp: 30.05.2021].
- Załużka M., Klimowiczowa I., *Informator o placówkach informacji w Polsce (biblioteki, ośrodki INTE)*. Biblioteka Narodowa, Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej, Warszawa 1978, s. 417–418.
- Zaskórski P., Szwarc K., *Bezpieczeństwo zasobów informacyjnych determinantą informatycznych technologii zarządzania*, „Zeszyty Naukowe Warszawskiej Wyższej Szkoły Informatyki” 2013, nr 9, s. 37–52, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.baztech-e5f25c32-d487-46ac-b46e-e86d3d34efe1> [dostęp: 30.05.2021].

Zaskórski P., *Zarządzanie zasobami informacyjnymi w firmie*, „Biuletyn Wojskowej Akademii Technicznej” 2008, t. LVII, nr 4, s. 257–272, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.baztech-article-BWA9-0023-0016> [dostęp: 30.05.2021].

Netografia

About, <https://duraspace.org/dspace/about> [dostęp: 30.05.2021].

About, <https://koha-community.org/about> [dostęp: 18.12.2021].

Czym jest Open Journal Systems, <https://academicicon.pl/czym-jest-open-journal-systems/> [dostęp: 30.05.2021].

Biblioteka. Zasoby, <https://inp.pan.pl/biblioteka/> [dostęp: 30.05.2021].

Czasopisma INP PAN, <https://czasopisma.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

Czasopisma. Opis, https://aleph.ciop.pl/F?func=file&file_name=base-info-cz [dostęp: 4.10.2021].

Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach, <https://inp.pan.pl/zasoby-informacyjne/czasopisma-prawnicze-dostepne-w-subskrybowanych-bazach/> [dostęp: 19.12.2021].

e-Biblioteka Prawnicza, <http://e-bp.inp.pan.pl:8080/xmlui/> [30.05.2021].

e-Polska Bibliografia Prawnicza, <https://e-pbp.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

Final Report on the Initial Development of the DSpace Federation, http://msc.mellon.org/msc-files/DSpace_Federation.pdf [dostęp: 30.05.2021].

Katalog biblioteczny OPAC INP PAN, <https://opac.inp.pan.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

KOHA, [https://en.wikipedia.org/wiki/KOHA_\(software\)](https://en.wikipedia.org/wiki/KOHA_(software)) [dostęp: 30.05.2021].

Legalis, <https://sip.legalis.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

MAK+, <http://www.makplus.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

Max Planck Digital Library (MPDL), <https://www.mpg.de/mpdl-en> [dostęp: 30.05.2021].

Narzędzia i rozwiązania, <http://pon.edu.pl/narzedzia-i-rozwiazania#pakiet-repozytoryjny> [dostęp: 4.10.2021].

O KOHA, <https://www.kohawbibliotece.pl/o-koha> [dostęp: 30.05.2021].

„OSIP – Otwarty System Informacji Prawnej” ICM UW, <https://uwedupl.bip.gov.pl/ogloszenia-polska-cyfrowa/osip-otwarty-system-informacji-prawnej-icm-uw.html> [dostęp: 19.12.2021].

Polskie czasopisma prawnicze dostępne online, <https://inp.pan.pl/polskie-czasopisma-prawnicze-dostepne-online/> [dostęp: 30.05.2021].

PBP w LEX, <http://pan.lex.pl/> [dostęp: 30.05.2021].

Zagraniczne czasopisma prawnicze dostępne online, <https://inp.pan.pl/biblioteka/zagraniczne-czasopisma-prawnicze-dostepne-online/> [dostęp: 30.05.2021].

Zasoby informacyjne, <https://inp.pan.pl/zasoby-informacyjne/> [dostęp: 30.05.2021].

Zawartość systemu Legalis, <https://legalis.pl/zawartosc-systemu-legalis/> [dostęp: 30.05.2021].

Inne

Regulamin Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk [2017], https://www.inp.pan.pl/wp-content/uploads/2017/11/Regulamin_biblioteki_2.10.2017.pdf [dostęp: 18.12.2021].

Wykaz aktów prawnych

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, tj. Dz.U. 2019, poz. 1479.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie sposobu i trybu zaliczania bibliotek do niektórych bibliotek naukowych oraz ustalenia ich wykazu, tj. Dz.U. 2021, poz. 251.

Rozporządzenie Komisji (UE) nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014, str. 1, z późn. zm.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, tj. Dz.U. 2021, poz. 478 z późn. zm.

Spis ilustracji

Il. 1.	Wyszukiwanie frazy „czytelnia INP PAN” [dostęp: 30.09.2021].....	30
Il. 2.	Wyszukiwanie frazy „katalog INP PAN” [dostęp: 30.09.2021]	30
Il. 3.	Wyszukiwanie frazy „biblioteka INP PAN” [dostęp: 30.09.2021].....	31
Il. 4.	Wyszukiwanie frazy „zasoby INP PAN” [dostęp: 30.09.2021]	31
Il. 5.	Wyszukiwanie frazy „księgozbiór INP PAN” [dostęp: 30.09.2021]	32
Il. 6.	Wyszukiwanie frazy „katalog INP PAN” w Yandex [dostęp: 8.10.2021].....	32
Il. 7.	Wyszukiwanie frazy „repozytorium INP PAN” w Yandex [dostęp: 8.10.2021].....	33
Il. 8.	Zakładka Zasoby informacyjne na stronie internetowej INP PAN.....	44
Il. 9.	Strona główna repozytorium INP PAN.....	70
Il. 10.	Strona główna Czasopism INP PAN.....	71
Il. 11.	Zasób archiwalny czasopisma CC&EEL (wcześniej DPC) na Platformie Czasopism INP.....	72
Il. 12.	System Informacji Prawnej LEX.....	73
Il. 13.	System Informacji Prawnej Legalis.....	73
Il. 14.	Strona główna e-Polskiej Bibliografii Prawniczej.....	74
Il. 15.	Przykładowe wyszukiwanie w bazie e-PBP	74
Il. 16.	Strona główna katalogu bibliotecznego INP PAN	75
Il. 17.	Zasób Czasopisma prawnicze dostępne w subskrybowanych bazach	76

Spis tabel

Tab. 1.	Przyrost księgozbioru i użytkowników w latach 1965–1971	11
Tab. 2.	Porównanie funkcjonalności dostępnych na rynku systemów bibliotecznych	24

Spis wykresów

Wykres. 1.	Przyrost księgozbioru i użytkowników w latach 1965–1971	12
------------	---	----

STRESZCZENIE

W monografii opisano narzędzia wykorzystywane do zarządzania zasobami informacyjnymi Biblioteki Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk (INP PAN): system biblioteczny KOHA, oprogramowanie do zarządzania czasopismami naukowymi Open Journal Systems (OJS) oraz oprogramowanie do zarządzania repozytorium instytucjonalnym DSpace. Analizując funkcjonalność prezentowanych systemów informatycznych, przedstawiono również możliwe zmiany dla usprawnienia zarządzaniem zasobami informacyjnymi Biblioteki.

Słowa kluczowe: DSpace, Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, KOHA, Open Journal System, usługi informacyjne, zarządzanie informacją, zasoby informacyjne

SUMMARY

The monograph describes the IT tools used to manage the information resources of the library of the Institute of Law Sciences of the Polish Academy of Sciences (ILS PAS): the KOHA library system, the Open Journal Systems (OJS) – scientific journal management software and the DSpace – institutional repository management software. While analyzing the functionality of the presented IT systems, possible changes were also presented to improve the quality management of the library's information resources.

Keywords: DSpace, the Institute of Law Sciences of the Polish Academy of Sciences, KOHA, Open Journal System, information services, information management, information resources

Tematem książki jest analiza narzędzi cyfrowych wykorzystywanych do zarządzania zasobami cyfrowymi Biblioteki INP PAN. Podejmowane w publikacji studium przypadku, omówione na tle historycznie zachodzących zmian, obrazuje złożoność problemów przed jakimi stają współczesne biblioteki działające w instytucjach naukowych. Pomimo silnego rozwoju cyfryzacji usług bibliotecznych nadal borykają się z problemami braku finansowania i niezrozumienia ich potrzeb wśród decydentów. Zmiana w zarządzaniu zasobami w kierunku cyfryzacji i digitalizacji pociąga za sobą uruchamianie systemów informatycznych wspierających procesy informacyjne. Wymusza to ciągłe dostosowywanie usług bibliotecznych do nowej rzeczywistości, ale też finansowanie wdrożenia coraz bardziej skomplikowanych i rozbudowanych systemów informatycznych.

Dr Leszek Szafrński

Aleksandra Grządka – absolwentka kierunku Architektura przestrzeni informacyjnych na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego, obecnie studentka kierunku Logistyka i administrowanie w mediach na tym samym wydziale. Rozwój osobisty łączy z pracą zawodową. Od 2020 r. pracuje jako kustosz w bibliotece Instytutu Nauk Prawnych PAN, wdrażając politykę otwartości przez m.in. rozwijanie zasobu e-Biblioteki Prawniczej i działania z zakresu szeroko pojętego upowszechniania nauki. Dzięki jej zaangażowaniu m.in. powstało cyfrowe archiwum zasobu *Droit Polonaise Contemporain*.

**INP
PAN**